

ใบรับรองวิทยานิพนธ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (การใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน)

ปริญญา

การใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

โครงการสหวิทยาการระดับบัณฑิตศึกษา

สาขา

ภาควิชา

เรื่อง การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตจากการพัฒนาการท่องเที่ยวตำบลอัมพวา
จังหวัดสมุทรสงคราม

Livelihood Changes by Tourism Development in Tambon Amphawa,
Changwat Samut Songkhram

นามผู้วิจัย นางสาวทรงลักษณ์ ตันติพรวนิชกุล

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(อาจารย์พันธ์ทิพย์ จงไกรย, Ph.D.)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

(รองศาสตราจารย์ลลิตี กาวีตะ, Ph.D.)

ประธานสาขาวิชา

(รองศาสตราจารย์วิพัทธ์ จินตนา, Ph.D.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์กัญญา วีระกุล, D.Agr.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ เดือน พ.ศ.

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตจากการพัฒนาการท่องเที่ยวตำบลอัมพวา
จังหวัดสมุทรสงคราม

Livelihood Changes by Tourism Development in Tambon Amphawa,
Changwat Samut Songkhram

โดย

นางสาวทรงลักษณ์ ตันติพรวิชกุล

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน)

พ.ศ. 2554

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ทรงลักษณ์ ตันติพรวิชกุล 2554: การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตจากการพัฒนาการท่องเที่ยวตำบลอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ปรินญาวิทยาสตรมหาบัณฑิต (การใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ อย่างยั่งยืน) สาขาวิชาการใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน โครงการสหวิทยาการ ระดับบัณฑิตศึกษา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: อาจารย์พันธ์ทิพย์ จงโกroy, Ph.D. 112 หน้า

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ติดตามการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน และการย้ายถิ่นฐานของครัวเรือน 2) สืบสวนการเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพ และแหล่งที่มาของรายได้ครัวเรือน และ 3) สืบสวนการเปลี่ยนแปลง อัตลักษณ์ทางสังคม และความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในชุมชนตำบลอัมพวา โดยใช้วิธีการสำรวจภาคสนามโดยตรง การอ่านแผนที่และการแปลรูปถ่ายทางอากาศ การสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างกับผู้ให้ข้อมูลหลัก การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างกับครัวเรือนในตำบลอัมพวาจำนวน 120 ครัวเรือน และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาประกอบกับการใช้สถิติเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย พบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวส่งผลให้วิถีชีวิตของครัวเรือนในตำบลอัมพวา มีการเปลี่ยนแปลง ในลักษณะที่ก้าวเข้าสู่กระบวนการเสื่อมถอยของสังคมเกษตร (De-agrarianization process) ซึ่งสังเกตได้จากการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในแปลงที่ดินที่เป็นที่อยู่อาศัยในลักษณะที่มีการผสมผสานกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว เช่น ธุรกิจโฮมสเตย์ การค้าขาย ฯลฯ ในขณะที่ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของอัมพวายังคงรูปแบบของการกระจุกตัวเป็นแนวชายริมน้ำและถนนสายหลัก (river- and road-linear settlements) สำหรับการย้ายถิ่นฐาน พบว่า ครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ในตำบลอัมพวาและไม่เคยย้ายถิ่นฐาน นอกจากนั้น การพัฒนาการท่องเที่ยวยังส่งผลให้ครัวเรือนเปลี่ยนไปประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรถึงร้อยละ 41 ของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์ และมีครัวเรือนที่มีการประกอบอาชีพเสริมเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ส่งผลให้สัดส่วนของรายได้ครัวเรือนจากนอกภาคเกษตรสูงถึงร้อยละ 60 ของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์ และครัวเรือนที่เคยมีอาชีพทางการเกษตรร้อยละ 57 มีมุมมองว่าตนเองไม่มีความเป็น “เกษตรกร” อีกต่อไป นอกจากนั้น ยังพบว่าครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์ส่วนใหญ่ขาดการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมในชุมชนอีกด้วย ทั้งนี้ แนวโน้มของการเสื่อมถอยของการเป็นสังคมเกษตรซึ่งเป็นเอกลักษณ์อันนำมาซึ่งการพัฒนาการท่องเที่ยวของอัมพวา อาจส่งผลในทางลบต่ออนาคตของการท่องเที่ยวของอัมพวาได้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรหาแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของวิถีชีวิตครัวเรือนในสังคมเกษตรเช่นชุมชนอัมพวาแห่งนี้

Songlak Tuntipornwanichkul 2011: Livelihood Changes by Tourism Development in Tambon Amphawa, Changwat Samut Songkhram. Master of Science (Sustainable Land Use and Natural Resource Management), Major Field: Sustainable Land Use and Natural Resource Management, Interdisciplinary Graduate Program. Thesis Advisor: Ms. Puntip Jongkroy, Ph.D. 112 pages.

The research objectives were to 1) to monitor in land use changes , settlement pattern and migration of households, 2) explore the shifts in occupation and household income and 3) explore changes of social identification and the characteristics social relationship in Amphawa community. The field techniques applied are direct field survey, map readings and aerial photos interpretation, semi-structured interviews with key informants, structured interviews with 120 households and participatory observation. To analyze, content analysis and descriptive statistics were used.

It was found that tourism development has had impacts on the changes of household livelihoods in Tambon Amphawa towards '*de-agrarianization process*' in which the uses of residential plot are nowadays mixed with tourist-related activities such as homestay and trading whereas river- and road-linear settlements remained the major patterns of settlement in Amphawa. Most households are domiciled in Tambon Amphawa and have never migrated. Moreover, tourism development has influenced 41 percent of respondents to change their occupational to non-farm activities. Samples that earned income from additional occupation have increased significantly. As a result, the proportion of income from non-farm sources has reached 60 percent of household income. Resulted by these changes, 57 of former farmers do not consider themselves 'farmer' any longer. Besides, it was found that most respondents neglected to participate in community activities. As there is a tendency that Amphawa has moved towards '*de-agrarianization process*' which lessen its prominent features for tourism development; the process would have a negative effects on Amphawa tourism development in the future. Therefore, relevant organizations should find out a guideline for tourism development that brings about sustainability of household livelihoods in agrarian society like Amphawa community.

Student's signature

Thesis Advisor's signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาอย่างสูงของอาจารย์ ดร.พันธ์ทิพย์ จงโกroy อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ที่กรุณาให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะ และกำลังใจที่ตลอดระยะเวลาของการทำวิทยานิพนธ์ และ รศ.ดร.ลิลลี่ กาวีตะ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ที่ได้กรุณาแนะนำเพิ่มเติมเพื่อความสมบูรณ์ของวิทยานิพนธ์มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์สาขาวิชาการใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ทุกท่านที่ได้ประสิทธิประสาทความรู้ให้กับผู้วิจัย

ขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่ศึกษาทุกท่านที่ได้กรุณาสละเวลาในการให้ข้อมูล ขอขอบคุณเพื่อนๆ SLUSE รุ่นที่ 5 ทุกคนที่ช่วยเหลือตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา และขอขอบคุณบุคลากรของศูนย์การศึกษการใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน และเพื่อนๆ พี่ๆ ที่ทำงานทุกท่านที่มีส่วนช่วยให้งานวิจัยนี้สำเร็จด้วยดี

ที่สำคัญที่สุดขอขอบคุณสมาชิกครอบครัวต้นดิพรวนิชกุลทุกคน ที่คอยสนับสนุนและให้กำลังใจ จนทำให้ประสบความสำเร็จในชีวิตอีกก้าวหนึ่ง ขอขอบคุณค่ะ

ทรงลักษณ์ ต้นดิพรวนิชกุล
กุมภาพันธ์ 2554

สารบัญ

หน้า

สารบัญตาราง	(3)
สารบัญภาพ	(5)
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
ขอบเขตของการวิจัย	4
ประโยชน์ที่ได้รับ	4
นิยามศัพท์	5
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	6
แนวคิดด้านการท่องเที่ยว	6
แนวคิดด้านการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต	18
แนวคิดด้านความยั่งยืนของวิถีชีวิต	23
ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ศึกษา	25
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	43
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	47
วัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้ในการศึกษา	47
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	47
วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล	50
บทที่ 4 ผลศึกษาและวิจารณ์	51
ลักษณะของประชากรตัวอย่าง	51
การใช้ที่ดินและการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน	53
สถานภาพการถือครองที่ดินของครัวเรือน	59

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
การย้ายถิ่นและการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน	61
การเปลี่ยนแปลงอาชีพและแหล่งที่มาของรายได้ของครัวเรือน	66
อัตลักษณ์ทางสังคม ความสัมพันธ์ทางสังคม และความคิดเห็นเกี่ยวกับ สภาพสังคม	73
การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ	77
บทที่ 5 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	81
สรุปผลการศึกษา	81
ข้อเสนอแนะ	84
เอกสารและสิ่งอ้างอิง	87
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก ลักษณะของประชากรตัวอย่าง	93
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือน	96
ภาคผนวก ค แบบสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐ	105
ภาคผนวก ง เทศบัญญัติเทศบาลตำบลอัมพวา	108
ประวัติการศึกษาและการทำงาน	112

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2.1	จำนวน ความหนาแน่น การกระจายตัวของประชากร พ.ศ.2551	27
2.2	การใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ศึกษา พ.ศ.2542	31
2.3	พื้นที่การเกษตรและจำนวนครัวเรือนภาคเกษตรกรรมในพื้นที่ศึกษา	39
2.4	ผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญและมูลค่าผลผลิตทางการเกษตรในบริเวณพื้นที่ศึกษา	39
2.5	จำนวนประชากรตามชุมชนในตำบลอัมพวา พ.ศ.2551	40
3.1	จำนวนครัวเรือนในการสุ่มตัวอย่าง	50
4.1	การเปลี่ยนแปลงขนาดการถือครองที่ดินแปลงที่อยู่อาศัย	54
4.2	การเปลี่ยนแปลงจำนวนแปลงที่ดินทำกินที่ถือครอง	56
4.3	จำนวนแปลงที่ดินทำกินแยกตามตำแหน่งที่ตั้งของแปลงที่ดินทำกิน	57
4.4	จำนวนแปลงที่ดินแยกตามขนาดการถือครองที่ดินทำกิน	58
4.5	สถานภาพการถือครองที่ดินในแปลงที่อยู่อาศัย	59
4.6	สถานภาพการถือครองที่ดินในแปลงที่ทำกิน	60
4.7	สรุปการเปลี่ยนแปลงในด้านการถือครองที่ดิน	61

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
4.8	พฤติกรรมกรย้ายถิ่นของประชากรตัวอย่าง	62
4.9	การประกอบอาชีพของครัวเรือนในอดีตและปัจจุบัน	66
4.10	การประกอบอาชีพหลักและอาชีพรองของครัวเรือนในอดีตและปัจจุบัน	68
4.11	การเปลี่ยนแปลงอาชีพ	69
4.12	แหล่งที่มาของรายได้ครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์ในปัจจุบัน	70
4.13	ลักษณะการออมเงินของประชากรตัวอย่าง	71
4.14	ลักษณะการกู้เงินของครัวเรือนในชุมชนตำบลอัมพวา	71
4.15	แหล่งเงินกู้และวัตถุประสงค์ของการกู้เงินในอดีตและปัจจุบัน	72
4.16	อัตลักษณ์ทางสังคมของชุมชนอัมพวาในปัจจุบัน	74
4.17	อัตลักษณ์ของชุมชนที่ทำให้เกิดการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว	75
4.18	การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม และการเป็นสมาชิกของกลุ่มต่างๆในชุมชน	76
4.19	ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนหลังการพัฒนาการท่องเที่ยว	76
4.20	ลักษณะสภาพแวดล้อมทางกายภาพ	78
4.21	สิ่งที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ	80

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางผนวกที่

หน้า

ก1

ลักษณะทั่วไปของประชากรตัวอย่าง

94

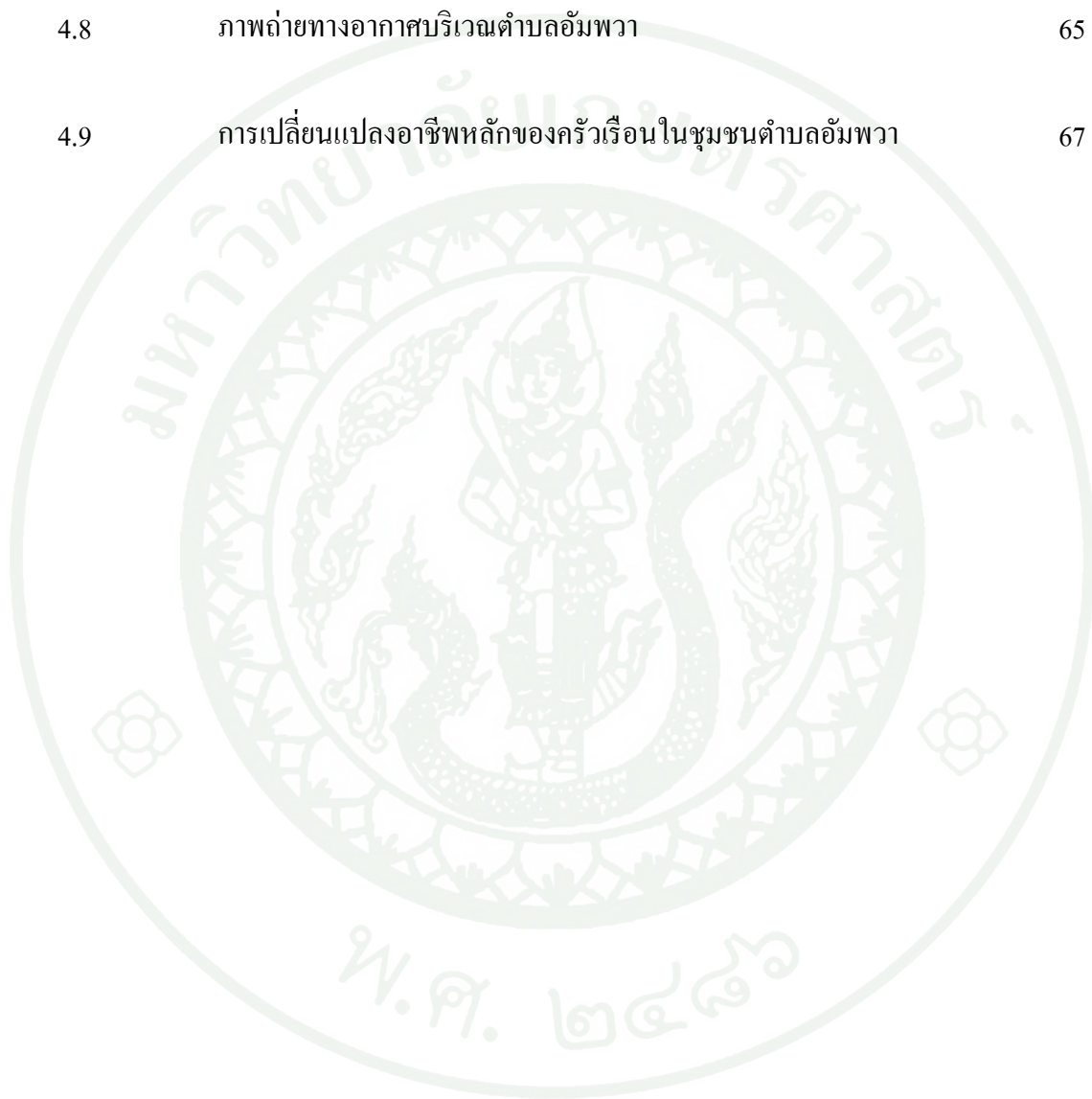

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
2.1	ขอบเขตพื้นที่อำเภออัมพวา	26
2.2	ขอบเขตพื้นที่ศึกษา	30
2.3	ชุดดินในจังหวัดสมุทรสงคราม	32
2.4	การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทเมือง	35
2.5	การใช้ประโยชน์ที่ดินด้านเกษตรกรรม	36
2.6	กรอบแนวคิดการวิจัย	46
4.1	ช่วงอายุของหัวหน้าครัวเรือนของกลุ่มประชากรตัวอย่างจำแนกตามจำนวนและร้อยละ	52
4.2	รายได้ของครัวเรือนกลุ่มประชากรตัวอย่าง	53
4.3	แสดงพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว	55
4.4	การเปลี่ยนแปลงจำนวนแปลงที่ดินทำกินที่ถือครอง	57
4.5	แปลงที่ดินทำกินที่เป็นสวนมะพร้าวและสวนผลไม้	58
4.6	รูปแบบการตั้งถิ่นฐานของครัวเรือน	63
4.7	การตั้งถิ่นฐานแบบแนวยาวตามแนวลำน้ำ และแนวถนน	64

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
4.8	ภาพถ่ายทางอากาศบริเวณตำบลอัมพวา	65
4.9	การเปลี่ยนแปลงอาชีพหลักของครัวเรือนในชุมชนตำบลอัมพวา	67

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่โดดเด่นทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งนำรายได้เข้าสู่ประเทศอย่างมากมาย จึงถือว่าการท่องเที่ยวเป็นสาขาเศรษฐกิจที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศทั้งในด้านเศรษฐกิจ และสังคม สำหรับด้านเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้ในรูปของเงินตราต่างประเทศ ช่วยปรับดุลการชำระเงินของประเทศ และสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้การส่งเสริมการท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่น ทำให้นักท่องเที่ยวกระจายไปยังพื้นที่ต่างๆ ซึ่งนำมาสู่การจ้างงาน และการสร้างอาชีพทั้งในสาขาการท่องเที่ยวโดยตรง และการจ้างงานในสาขาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องมากขึ้น อันจะนำไปสู่การสร้างความสำเร็จเติบโตทางเศรษฐกิจในภาพรวม และความมีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศในที่สุด ในขณะที่ด้านสังคมนั้น การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จะทำให้การบริการด้านสาธารณสุข ปลอดภัย และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ในแหล่งท่องเที่ยวได้รับการพัฒนา ส่งผลให้ระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ สูงขึ้น อีกทั้งยังช่วยปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนมีความรัก และหวงแหนทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตน อันจะนำมาซึ่งการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีจิตสำนึก นอกจากนี้ การเดินทางท่องเที่ยวยังเป็นการเปิดโลกทัศน์ให้แก่นักท่องเที่ยว ได้นำความรู้และประสบการณ์จากการเดินทางมาปรับใช้ในการพัฒนาชีวิตและสังคมให้ดีขึ้นอีกด้วย (สันติชัย เอื้อจงประสิทธิ์, 2550)

จังหวัดสมุทรสงครามเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในที่ราบลุ่มภาคกลาง มีแม่น้ำแม่กลองไหลผ่านลงสู่อ่าวไทย ซึ่งเป็นที่มาของคำเรียกขานว่า “เมืองสามน้ำ” เนื่องจากมีทั้งน้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็ม ระบบนิเวศสามน้ำนี้ ถือเป็นหัวใจ และเป็นฐานทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพของเมือง จึงมีความลงตัวพอดีกับวัฒนธรรม ในการดำเนินวิถีชีวิตของประชาชน ซึ่งเกี่ยวข้องกับและพึ่งพาน้ำเป็นหลัก (สุรจิต จิรวาทย์, 2548) อาชีพหลักของประชากรในจังหวัดสมุทรสงครามจึงเป็นอาชีพในภาคเกษตรกรรมซึ่งมีทั้งการทำสวนผลไม้ ทำน้ำตาลมะพร้าว และการประมง ส่งผลให้สาขาการเกษตรเป็นแหล่งรายได้หลักของจังหวัดสมุทรสงครามจากอดีตถึงปัจจุบัน จนกระทั่งเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2546 เริ่มมีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในรูปแบบของการเรียนรู้วิถีชีวิต และ

วัฒนธรรมพื้นบ้าน ทางจังหวัดจึงได้ทำการพัฒนาและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง ในปัจจุบันสถานที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว คือ ชุมชนอัมพวา ซึ่งมีการจัดกิจกรรมตลาดน้ำยามเย็น (คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548)

ชุมชนอัมพวามีระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว เนื่องจากสภาพที่ตั้งของพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มใกล้กับปากแม่น้ำแม่กลองที่ไหลลงสู่อ่าวไทย และมีคลองสาขาย่อยของแม่น้ำแม่กลองหลายสาย เช่น คลองอัมพวา คลองดาวดึงษ์ คลองผีหลอก และคลองเล็กๆ อื่นๆ ที่ทำให้มีการตกตะกอนของแร่ธาตุต่างๆ ทับถมกันบริเวณสองฝั่งแม่น้ำมาเป็นเวลานาน จึงนับเป็นบริเวณที่ทรัพยากรดินมีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะสมกับการทำการเกษตรเป็นอย่างมาก จากสภาพพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรน้ำ และดินที่เอื้ออำนวยต่อการเกษตร ผลผลิตจึงมีคุณภาพสูง ไม่ว่าจะเป็นมะพร้าว ลิ้นจี่ และส้มโอ นอกจากนี้ยังพบต้นลำพูซึ่งเป็นที่อยู่ของหิ่งห้อยนับล้านตัว ทำให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่น่าสนใจอีกด้วย (วรรณศิลป์ พีรพันธุ์ และคณะ, 2548) ส่งผลให้เกิดการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวเพื่อชมวิถีชีวิตริมน้ำ และการท่องเที่ยวตามวัดวาอารามต่างๆ ในขณะที่ในช่วงกลางคืนมีการล่องเรือชมหิ่งห้อยไปตามลำคลองต่างๆ ซึ่งจุดเด่นของการท่องเที่ยวเมืองอัมพวา ได้แก่ การเป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตเรียบง่าย มีความเป็นกันเอง และมีบรรยากาศที่เป็นมิตรกับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยือน ประกอบกับลักษณะรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน และรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอาคารบ้านเรือนที่มีความเฉพาะตัวจึงทำให้การท่องเที่ยวได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นตามลำดับ (คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวในช่วงที่ผ่านมาสามารถสร้างรายได้จำนวนมากให้กับคนในชุมชน ซึ่งส่งผลให้รายได้ของจังหวัดมีมูลค่าเพิ่มขึ้น แต่จำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้ชุมชนอัมพวาเริ่มมีความหนาแน่นเพิ่มสูงขึ้น (สุรจิต ชिरเวทย์, 2548) และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และผลกระทบต่อด้านลบขึ้นในชุมชน เช่น มีการขายที่ดินบริเวณริมน้ำและสวนผลไม้เพื่อสร้างที่พัก เพื่อรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้ในช่วงปี พ.ศ.2546 เป็นต้นมา มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อรองรับกิจกรรมด้านนันทนาการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้จำนวนเรือที่ให้บริการนำเที่ยวที่เพิ่มขึ้นยังก่อให้เกิดผลกระทบทางสังคม และสิ่งแวดล้อมตามมา ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของเสียงเครื่องยนต์ของเรือที่ก่อให้เกิดความรำคาญกับประชาชนที่มีบ้านเรือนอยู่ริมน้ำ หรือส่งผลต่อผู้ประกอบอาชีพตกกุ้งแม่น้ำ นอกจากนี้คราบน้ำมันจากเรือที่ไหลปนกับน้ำในลำน้ำที่จะก่อให้เกิดมลพิษทางน้ำได้ด้วย (มินตรา ติรณปริญญ์, 2548)

ดังนั้น จึงเป็นที่น่าสนใจศึกษาว่า จากอดีตตำบลอัมพวาเป็นชุมชนที่มีลักษณะเด่นทางด้านเกษตรกรรมและประชากรมีการดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย และเป็นเพียงชุมชนที่ยังไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว แต่เมื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในตำบลอัมพวาจนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงแล้ว กิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยวจะส่งผลให้เกิดเกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในชุมชนอัมพวาอย่างไรบ้าง และการท่องเที่ยวที่เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดผลดีต่อสภาพเศรษฐกิจ สังคม และชุมชน รวมถึงผลกระทบทางลบต่อพื้นที่ศึกษามากน้อยเพียงใด ทั้งนี้ เพื่อหาแนวทางส่งเสริมศักยภาพของพื้นที่รวมถึงลดผลกระทบทางลบ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการกำหนดแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมต่อไปโดยที่ไม่เกินศักยภาพของพื้นที่ที่จะรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวทั้งเชิงนิเวศ เชิงวัฒนธรรม และเชิงเกษตรกรรมเพื่อการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม โดยที่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชนน้อยที่สุด และเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อสำรวจการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตของครัวเรือนในชุมชนอัมพวาจากการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยมีวัตถุประสงค์รอง ดังต่อไปนี้

1. เพื่อติดตามการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน และการย้ายถิ่นฐานของครัวเรือนในตำบลอัมพวา
2. เพื่อสำรวจการเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพ และแหล่งที่มาของรายได้ครัวเรือนในตำบลอัมพวา
3. เพื่อสำรวจการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางสังคม และลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในชุมชน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตอันเนื่องมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยวตำบลอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม มีการกำหนดขอบเขตการวิจัยใน 3 ลักษณะ ได้แก่ ขอบเขตการวิจัยเชิงพื้นที่ เชิงเนื้อหา และเชิงระยะเวลา

1. ขอบเขตการวิจัยเชิงพื้นที่ :

พื้นที่ศึกษาครอบคลุมเขตเทศบาลตำบลอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

2. ขอบเขตการศึกษาเชิงเนื้อหา :

ศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของครัวเรือนในตำบลอัมพวา ซึ่งครอบคลุมประเด็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน การเปลี่ยนแปลงอาชีพ และความหลากหลายของแหล่งที่มาของรายได้ การย้ายถิ่น และการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน และการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางสังคม ซึ่งการศึกษานี้ เป็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตในระดับครัวเรือน

3. ขอบเขตการศึกษาเชิงระยะเวลา

ศึกษาสถานการณ์ก่อน (พ.ศ.2545) และหลังการพัฒนาตำบลอัมพวาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว(พ.ศ.2551) ซึ่งเริ่มพัฒนาอย่างเห็นได้ชัดในปี พ.ศ. 2546

ประโยชน์ที่ได้รับ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการศึกษาไปใช้ในการกำหนดแนวทางการจัดการท่องเที่ยวในตำบลอัมพวาเพื่อลดผลกระทบด้านลบ และเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน รวมถึงการใช้ทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ

นิยามศัพท์

การวิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตอันเนื่องมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยว ตำบลอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ได้กล่าวถึงคำศัพท์ทางวิชาการซึ่งบางคำมีการใช้ในความหมายที่หลากหลาย จึงได้กำหนดความหมาย และขอบเขตของคำต่างๆ ที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ดังนี้

วิถีชีวิต หมายถึง แบบแผนการดำรงชีวิตของครัวเรือนเพื่อให้เกิดความอยู่รอดในสภาพการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในสังคม โดยหมายความรวมถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านการประกอบอาชีพและแหล่งที่มาของรายได้ ความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับคนนอกชุมชน การร่วมกิจกรรมทางสังคม การย้ายถิ่น อัตลักษณ์ทางสังคม การใช้ที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติ และรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต หมายถึง การเปลี่ยนแปลงแบบแผนการดำรงชีวิต และวิถีทางในการใช้ทรัพยากรในการดำรงชีวิต

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

ในการศึกษาเรื่อง การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตอันเนื่องมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยว ตำบล อัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ผู้วิจัยได้ทำการตรวจเอกสารที่เกี่ยวกับแนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการทำงานวิจัย โดยรวบรวมจากหนังสือ ตำราเอกสาร บทความทางวิชาการ และผลงานวิจัยต่างๆ โดยเป็นการรวบรวมแนวคิดด้านการท่องเที่ยว ด้านการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ด้านความยั่งยืนของวิถีชีวิต สภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา ร่องรอยบัญญัติและข้อบังคับตำบล ซึ่งเป็นข้อกำหนดเบื้องต้นที่จำเป็นต่อการรักษาเอกลักษณ์ของชุมชน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะนำมาใช้ในการพัฒนารอบแนวคิดในการวิจัย โดยมีรายละเอียดที่ประมวลได้ ดังนี้

แนวคิดด้านการท่องเที่ยว

การทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของการท่องเที่ยวต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนนั้น ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวความคิดทางด้านการพัฒนาอย่างยั่งยืนและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนกับการท่องเที่ยว แนวคิดด้านขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ และแนวคิดด้านการวางแผนการท่องเที่ยวและการจัดการการท่องเที่ยว ในแต่ละแนวคิดสามารถสรุปประเด็นได้ดังนี้

1. แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ได้มีการกล่าวถึง และพัฒนามาจากแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งได้มีนิยามความหมาย และการเสนอสาระสำคัญของแนวคิดดังกล่าวไว้หลายประการ โดยสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2539) เสนอว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง “การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการป้องกันและสงวนรักษาโอกาสต่างๆของอนุชนรุ่นหลัง การท่องเที่ยวแบบนี้มีความหมายถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็น ทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และระบบนิเวศด้วย” ซึ่งหลักการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมีหลักสำคัญ ดังนี้

1.1 การอนุรักษ์ และการใช้ทรัพยากรอย่างพอดี ทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมเป็นสำคัญ และเป็นแนวทางการทำธุรกิจในระยะยาว

1.2 การลดการบริโภคที่มีมากเกินไป และการลดของเสียจะช่วยลดค่าใช้จ่ายในการทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายในระยะยาว และเป็นการเพิ่มคุณภาพของการท่องเที่ยวด้วย

1.3 การรักษา และส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวในระยะยาว และจะช่วยขยายฐานของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

1.4 การประสานการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้ากับกรอบแผนกลยุทธ์การพัฒนาแห่งชาติ และการพัฒนาท้องถิ่น และการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมจะช่วยขยายศักยภาพการท่องเที่ยวในระยะยาว

1.5 การท่องเที่ยวที่รองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น โดยที่ได้พิจารณาด้านราคา และคุณค่าของสิ่งแวดล้อมไว้ซึ่งไม่เพียงแต่ทำให้เกิดการประหยัดแต่ยังปกป้องสิ่งแวดล้อมไม่ให้ถูกทำลายอีกด้วย

1.6 การมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ของท้องถิ่นในสาขาการท่องเที่ยวซึ่งจะไม่เพียงแต่สร้างผลตอบแทนให้แก่ประชาชน และสิ่งแวดล้อมโดยรวม แต่จะช่วยยกระดับคุณภาพการจัดการการท่องเที่ยวด้วย

1.7 การปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอของผู้ประกอบการ ประชากรท้องถิ่น องค์กร และสถาบันที่เกี่ยวข้อง มีความจำเป็นในอันที่จะร่วมงานกันไปในทิศทางเดียวกันรวมทั้งร่วมกันแก้ปัญหา และลดข้อขัดแย้งในผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน

1.8 การฝึกอบรมบุคลากรโดยสอดคล้องแนวคิด และวิธีปฏิบัติในการพัฒนาแบบยั่งยืนแก่บุคลากรท้องถิ่นทุกระดับ จะช่วยยกระดับการบริการการท่องเที่ยว

1.9 การตลาดที่จัดเตรียมข่าวสารอย่างพร้อมมูลจะทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจ และเคารพในสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวและจะช่วยลดระดับความพอใจของนักท่องเที่ยวด้วย

1.10 การวิจัย และการตรวจสอบอย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต่อการช่วยแก้ปัญหา และเพิ่มผลประโยชน์ต่อแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว และนักลงทุน

อนูรักษ์ ปัญญาวัฒน์ (2539) กล่าวถึงการพัฒนาอย่างยั่งยืนว่า เป็นแนวคิด และแนวทางในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคน และชุมชนให้ดีขึ้น โดยไม่เอนเอียงไปด้านวัตถุนิยมจนลืมพิจารณา และอนุรักษ์สภาพแวดล้อมธรรมชาติ แต่ให้ผสมผสานกลมกลืนไปกับการพัฒนาบำรุงรักษาภาวะแวดล้อมทั้งธรรมชาติและสังคม

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นแนวความคิดที่เพิ่งปรากฏขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ และยังมีการใช้คำภาษาอังกฤษอื่นๆ ที่ให้ความหมายเช่นเดียวกัน ที่สำคัญได้แก่ nature tourism, biotourism, green tourism เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวดังกล่าวล้วนแต่เป็นการบ่งบอกถึง การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (sustainable tourism) ให้ความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ได้มีบุคคลหรือองค์กรต่างๆ ให้ความหมาย และคำจำกัดความซึ่งเป็นที่ยอมรับในระดับหนึ่ง และได้รับการอ้างอิงถึงเสมอที่สำคัญมีดังนี้

1) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึง การท่องเที่ยวแบบอิงธรรมชาติที่เอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ อันเนื่องมาจากการมีเงินทุนสำหรับการปกป้องดูแลรักษาพื้นที่ มีการสร้างงานให้กับชุมชนหรือท้องถิ่น พร้อมทั้งให้การศึกษา และสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม (สฤณี แสงอรุณ, 2550 อ้างถึง Boo, 1991)

2) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึง การเดินทางไปเยือนแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเรียนรู้ถึงวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ด้วยความระมัดระวัง ไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือทำลายคุณค่าของ ระบบนิเวศ และในขณะเดียวกันก็ช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เกิดประโยชน์ต่อประชาชนท้องถิ่น (สฤณี แสงอรุณ, 2550 อ้างถึง The Ecotourism Society, 1991)

3) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ คือ การท่องเที่ยวธรรมชาติที่ครอบคลุมถึงสาระด้านการศึกษา การเข้าใจธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และการจัดการเพื่อรักษาระบบนิเวศให้ยั่งยืน คำว่า ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมยังครอบคลุมถึงขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นด้วย ส่วนคำว่ารักษาระบบนิเวศให้ ยั่งยืนนั้นหมายถึง การบันผลประโยชน์ต่างๆ กลับสู่ชุมชนท้องถิ่นและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (สฤกษ์ แสงอรุณ, 2550 อ้างถึง The Commonwealth Department of Tourism, 1994)

4) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ คือ การท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยว ที่เป็น ธรรมชาติ และต่อสิ่งแวดล้อมทางสังคม ซึ่งหมายรวมถึงวัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่น ตลอดจน โบราณสถาน โบราณวัตถุที่มีอยู่ใน ท้องถิ่นด้วย (สฤกษ์ แสงอรุณ, 2550 อ้างถึง เสรี เวชบุษกร, 2538)

สุรเชษฐ์ เศรษฐมาต และครรรชนี เอ็มพันธ์ (2538) ได้กล่าวถึงแนวคิด ที่เป็นพื้นฐานหรือ หลักการของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยสรุปได้ดังนี้

1) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ (nature-based) รวมถึงแหล่งวัฒนธรรม และ ประวัติศาสตร์ ซึ่งมีความเป็นเอกลักษณ์ เฉพาะถิ่น (identical or unique) และทรงคุณค่าในพื้นที่นั้น

2) เป็นการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อ (responsibly travel) และมีการจัดการอย่างยั่งยืน (sustainable management) ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบ หรือส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมค่อนข้างต่ำ (no or low impact) และช่วยส่งเสริมการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ของแหล่งท่องเที่ยวให้ยั่งยืนตลอดไป

3) เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ (learning) และการให้การศึกษา (education) เกี่ยวกับระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มพูนความรู้ (knowledge) ความ ประทับใจ (appreciation) และประสบการณ์ (experience) ที่มีคุณค่า ซึ่งจะสร้างความตระหนัก และ จิตสำนึกที่ถูกต้องทางด้านการอนุรักษ์ทั้งต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น ตลอดจนผู้ประกอบการที่ เกี่ยวข้อง

4) เป็นการท่องเที่ยวที่นำไปสู่การกระจายรายได้ ทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับประเทศ โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น (involvement of local community or people participation) ในภาคบริการต่างๆ เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่น (local benefit) มากกว่า การท่องเที่ยวที่เคยส่งเสริมกันมาตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบันที่เรียกว่า conventional tourism ซึ่ง

มักจะเป็น การท่องเที่ยวแบบหมู่คณะใหญ่ๆ (mass tourism) ที่ผลประโยชน์ส่วนใหญ่มักจะตกอยู่กับผู้ประกอบการ หรือบริษัทนำเที่ยวเท่านั้น

จากการให้ความหมาย และคำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ดังกล่าวข้างต้น พอจะสรุปได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึง การท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติ และแหล่งวัฒนธรรมอย่างมีความรับผิดชอบ โดยไม่ก่อให้เกิดการรบกวนหรือทำความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวประเภทนี้มีวัตถุประสงค์อย่างมุ่งมั่นเพื่อชื่นชม ศึกษา เรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณ และสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาตินั้น อีกทั้งช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นด้วย

2. แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนกับการท่องเที่ยว

เป็นที่ทราบกันดีว่าในโลกยุคปัจจุบันเราไม่อาจที่จะปฏิเสธการพัฒนาไปได้ การท่องเที่ยวจึงถูกใช้เป็นกลยุทธ์หนึ่งในการพัฒนาชุมชนให้ได้รับความเจริญก้าวหน้า นอกเหนือจากการสร้างงานให้เกิดขึ้น ในขณะที่เดียวกันเราก็ไม่อาจที่จะปฏิเสธผลพวงจากทั้งด้านดี และด้านเสียที่มาจากการท่องเที่ยวสู่ชุมชนนั้นๆ ได้เช่นกัน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2540) ได้สรุปแนวคิดที่เกี่ยวข้องเนื่องระหว่างชุมชนกับการท่องเที่ยวไว้ 2 ลักษณะคือ ผลประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 ผลประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ ได้แก่ ผลดีต่อสถานะทางเศรษฐกิจ และต่อสถานะทางสังคม ซึ่งครอบคลุมแนวคิดดังต่อไปนี้

2.1.1 ผลดีที่มาจากการท่องเที่ยว ต่อสถานะทางเศรษฐกิจ คือ ทำให้เกิดการสร้างงาน เกิดระบบตลาด อันเป็นผลมาจากการจัดหาเครื่องอุปโภค บริโภค เครื่องมือ เครื่องใช้ และปัจจัยต่างๆ ที่จำเป็นแก่การบริการท่องเที่ยว ผลที่ตามมาคือ ทำให้เกิดระบบการผลิตวัตถุดิบท้องถิ่น เพื่อป้อนตลาด ชุมชนจึงมีรายได้จากแหล่งรายได้ใหม่ที่เกิดจากการท่องเที่ยว นอกเหนือจากรายได้ประจำจากแหล่งรายได้เดิม และในที่สุดประชาชนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น

2.1.2 ผลดีที่มาจากการทำงานที่เกี่ยว ต่อสถานะทางสังคม คือ

ก) เกิดการพัฒนาในทางสร้างสรรค์ขึ้นในสังคม มีการติดต่อทางสังคมที่มีรูปแบบมากขึ้น มีสัญญาณทางสังคมเกิดขึ้น อันเนื่องจากการตกลงในสิทธิหน้าที่ และความรับผิดชอบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับระบบการทำงานที่เกี่ยวของสมาชิกในชุมชน

ข) เกิดการพัฒนาในระบบสาธารณูปโภคของชุมชน เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา อาจได้รับการพัฒนาหรือปรับปรุงเนื่องจากมีระบบการทำงานที่เกี่ยวเข้ามา ซึ่งสมาชิกในชุมชนจะถูกกระตุ้นให้สนใจพัฒนาการศึกษาของตนเอง ทั้งการศึกษาในรูปแบบด้านบริการ เทคนิค และอื่นๆ เกิดการพัฒนาในด้านสาธารณสุข เช่น ความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และความปลอดภัยจากโรคภัย อันสืบเนื่องจากการบริ โภคอุปโภคที่ได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่อเข้าสู่การทำงานที่เกี่ยวอย่างเป็นระบบ และการบริการทางสังคมอื่นๆ เช่น ความปลอดภัย และการมีระเบียบของสังคม จะได้รับการเอาใจใส่มากขึ้น

2.2 ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับชุมชน อาจมีผลทั้งทางบวก และทางลบ ในทางบวก คือ ผลประโยชน์ที่ชุมชนได้รับทางเศรษฐกิจ และสังคม ส่วนผลกระทบทางลบอาจมีผลเกิดขึ้นเนื่องจาก ขนาดของชุมชนอาจจะเติบโตเกินไป ถ้าปัจจัยดึงดูดจากการทำงานที่เกี่ยวมีกำลังมากและไม่ได้รับการจัดการที่ดี และถ้าอิทธิพลทางการทำงานที่เกี่ยวมีมาก โครงสร้างการบริหารของชุมชนอาจเปลี่ยนแปลงไป นอกจากนั้นวัฒนธรรมดั้งเดิม และวิถีชีวิตชุมชนอาจ ได้รับผลกระทบ และถูกกลืนจากอิทธิพล วัฒนธรรม และแนวทางชีวิตจากภายนอก

นอกจากในเรื่องผลประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ และผลกระทบที่เกิดขึ้นแล้ว การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำงานที่เกี่ยวยังเป็นส่วนสำคัญเนื่องจาก ผลกระทบที่ชุมชนได้รับนั้น ส่งผลให้ชุมชนต้องเข้ามามีบทบาทและส่วนร่วม ในการกำหนดทิศทางในการใช้ทรัพยากรแหล่งทำงานที่เกี่ยว เพื่อให้เกิดลักษณะของการทำงานที่เกี่ยวแบบยั่งยืนในทุกระดับ ได้แก่

1) ระดับนโยบาย จะต้องมีการหาทางให้สมาชิกในชุมชนทุกชุมชน ทุกคน ทุกระดับ รับนโยบายการทำงานที่เกี่ยวแบบยั่งยืน

2) ระดับแผน จะต้องหาทางชุมชนเข้าใจแบบแผนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้ชัดเจนทุกระดับของแผน

3) ระดับปฏิบัติ ให้สมาชิกชุมชนกลุ่มต่างๆทุกชุมชนในเขตพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ศึกษาแผนปฏิบัติ แนวทาง และวิธีการปฏิบัติให้เข้าใจ จนสามารถให้ความร่วมมือ และปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง มีการแนะนำอย่างใกล้ชิดทุกขั้นตอนของการปฏิบัติ จนกว่าจะมั่นใจได้ว่าสมาชิกชุมชนทุกชุมชน ทุกคน ทุกระดับ ดำเนินงานไปถูกต้องทุกทางแล้ว

4) มีการติดตามผล และให้คำแนะนำอย่างต่อเนื่อง

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวนอกจากจะก่อให้เกิดประโยชน์หรือผลในทางบวกขึ้นกับชุมชนแล้วยังอาจเกิดผลกระทบทางลบขึ้นอีกด้วย การลดผลกระทบทางลบจากการท่องเที่ยวจำเป็นต้องใช้การมีส่วนร่วมของชุมชนซึ่งควรมีตั้งแต่การเตรียมการจัดการ การวางแผนการควบคุมดูแลการใช้ทรัพยากร การมีส่วนร่วมในการบริการ และการได้รับประโยชน์จากการบริการโดยชุมชน ซึ่งจะต้องตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้การใช้ประโยชน์จะต้องไม่เป็นการเบียดบังทำลายสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมที่ดีจะต้องให้ความสำคัญในรูปแบบของการรวมกลุ่มมากกว่าลักษณะของบุคคล ดังนั้น การมีส่วนร่วมของชุมชนหรือประชาชน เพื่อพัฒนา และส่งเสริมการท่องเที่ยวจึง หมายถึง กระบวนการที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนา และส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่นั้นๆ ได้ร่วมกันคิด พิจารณา และตัดสินใจในการจัดการท่องเที่ยวในด้านที่ตนมีความถนัด และมีศักยภาพเพียงพอ รวมทั้งโอกาสที่จะได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน ระหว่างภาครัฐ เอกชน และประชาชนในท้องถิ่นนั้น

3. แนวคิดด้านขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่

แหล่งท่องเที่ยวใดก็ตาม หากมีจำนวนนักท่องเที่ยวหลังไหลเข้าไปใช้ประโยชน์จากพื้นที่นั้นเป็นจำนวนมากจนเกินขีดความสามารถของพื้นที่ที่จะรองรับได้ จะส่งผลกระทบต่อพื้นที่นั้นๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแหล่งท่องเที่ยว โดยจะก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ เช่น การกำจัดของเสีย สภาพแวดล้อมถูกทำลาย ความแออัดซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สูญเสียความเป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวไปจนทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกว่บรรยากาศ และสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว นั้นไม่ก่อให้เกิดความพึงพอใจ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า จำนวนนักท่องเที่ยวมีมากเกินขีดความสามารถใน

การรองรับได้ของสภาพแวดล้อมความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว ของพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง หมายถึง จำนวนนักท่องเที่ยว กิจกรรม ช่วงเวลาที่พื้นที่นั้นๆ จะสามารถรองรับได้ โดยไม่ทำให้สภาพกายภาพ และชีวภาพเสื่อมลงอย่างถาวร และยังคงคุณค่าเพียงพอที่จะสร้างความพอใจ และประทับใจแก่นักท่องเที่ยวได้ ในด้านการท่องเที่ยวความสามารถในการรองรับ ในประเด็นนี้ อภิญา จิตรวงษ์นันท์ (2546) ได้อธิบายว่าความสามารถของพื้นที่ในการรองรับกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวสามารถพิจารณาจาก

- 1) ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว โดยการศึกษาถึงความสัมพันธ์ของกิจกรรมต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวจะสามารถทำได้ในแหล่งท่องเที่ยวนั้น
- 2) ระบบนิเวศวิทยา โดยศึกษาถึงขบวนการทางธรรมชาติของพืช สัตว์ ดิน แหล่งน้ำ เป็นต้น ว่าเป็นอย่างไร และสามารถทนต่อผลกระทบของมนุษย์ที่เป็นสิ่งแปลกปลอมในระบบนิเวศนั้นได้มากน้อยเพียงไร

นอกจากนั้น ภราเดช พยัณวิเชียร (2539) ยังกล่าวว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ไม่คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวของพื้นที่ และปราศจากการคำนึงว่าจะสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยวได้นั้น ต้องอาศัยการพัฒนาทรัพยากร และสภาพแวดล้อมกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว ถ้าคุณค่าพื้นฐานถูกเปลี่ยนแปลงหรือทำลายไป การพัฒนาการท่องเที่ยวย่อมไม่ประสบผลสำเร็จ

ส่วนมนัส สุวรรณ (2538) พิจารณาขีดความสามารถในการรองรับ โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้ คือ

- 1) ความสามารถที่จะรับได้ทางกายภาพ (physical carrying capacity) หมายถึง ลักษณะหรือสภาพทางกายภาพของสถานที่ที่เอื้ออำนวยให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว เป็นขีดจำกัดที่กำหนดได้ชัดเจน และจับต้องได้มากกว่า เป็นขนาดของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่แน่นอนตายตัวย่อมเป็นตัวกำหนดว่าจะสามารถสร้างอาคารหรือสิ่งก่อสร้างได้จำนวนมากน้อยเท่าใด เป็นต้น
- 2) ความสามารถที่จะรับได้ทางสังคม (social carrying capacity) หมายถึง ความสามารถของสถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ

3) ความสามารถที่จะรับได้ทางนิเวศ (ecological carrying capacity) หมายถึงความสามารถของสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติใน และบริเวณใกล้เคียงกับสถานที่ที่จะรับได้ต่อการเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยาที่เกิดจากการพัฒนาสถานที่ดังกล่าวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2549) ได้ให้ความหมายของขีดความสามารถในการรองรับในพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งสรุปได้ว่า ขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง ปริมาณนักท่องเที่ยวสูงสุดที่สามารถอยู่ได้ด้วยความพอใจ และได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสมในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวหนึ่งๆ โดยไม่ทำให้สภาพแวดล้อมถูกทำลายหรือถูกทำลายน้อยที่สุด และยังคงรักษาสภาพการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดีไว้มากที่สุด ซึ่งสามารถแบ่งลักษณะของขีดความสามารถรองรับในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเป็น 5 ด้าน คือ

1) ขีดความสามารถรองรับในพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวด้านเศรษฐกิจ (economic carrying capacity) เป็นระดับปริมาณนักท่องเที่ยวสูงสุดที่ทำให้ระบบเศรษฐกิจได้รับผลตอบแทนสูงสุดภายใต้ข้อจำกัด โดยไม่กระทบต่อการลงทุน และการดำรงชีพของประชากร

2) ขีดความสามารถรองรับในพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวด้านกายภาพ (physical carrying capacity) เป็นระดับปริมาณนักท่องเที่ยวสูงสุดที่ไม่ทำลายสภาพแวดล้อมทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงระดับความอึดตัวของสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการท่องเที่ยวในพื้นที่นั้นด้วย

3) ขีดความสามารถรองรับในพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวด้านสังคม (social carrying capacity) เป็นระดับปริมาณนักท่องเที่ยวสูงสุดที่ไม่ทำให้ความสนุกสนาน และความประทับใจของนักท่องเที่ยวจางหายไป ในขณะที่เดียวกันก็ไม่ทำให้เกิดผลกระทบทางลบต่อประชาชนท้องถิ่นด้วย

4) ขีดความสามารถรองรับในพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวด้านสิ่งแวดล้อม (environment carrying capacity) เป็นระดับปริมาณนักท่องเที่ยวสูงสุดที่จะไม่ทำให้สิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศในพื้นที่ของแหล่งเที่ยวนั้นค่อยาลง

5) จิตความสามารถรองรับในพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวด้านความรู้สึกรับ (perceptual carrying capacity) เป็นระดับปริมาณนักท่องเที่ยวสูงสุดที่จะไม่ทำให้ความเป็นส่วนตัว และความน่าเที่ยวของนักท่องเที่ยวขาดหายไป หรือลดน้อยลง

นอกจากนี้ยังกล่าวว่า ลักษณะของจิตความสามารถรองรับในพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวสามารถเปลี่ยนแปลงไปตามชนิดของแหล่งท่องเที่ยว การออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวก กิจกรรมการท่องเที่ยว ช่วงเวลาการท่องเที่ยว การยอมรับของประชาชนท้องถิ่น พฤติกรรมของนักท่องเที่ยว และของผู้ประกอบธุรกิจนำเที่ยว ตลอดจนรวมถึงจิตความสามารถในการจัดการ ควบคุม และป้องกันผลกระทบทางลบที่อาจเกิดขึ้นจากปริมาณนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นด้วย

กล่าวโดยสรุป ความสามารถในการรองรับนั้นเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดองค์ประกอบหนึ่งของหลักการ “การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน” นอกเหนือไปจากการมีส่วนร่วมของชุมชน การรักษาสภาพสมดุลของธรรมชาติ และการดำรงไว้ซึ่งวิถีชีวิตวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นในอีกประการหนึ่ง ความสามารถในการรองรับนั้น คือ ระดับสมดุลของจำนวนนักท่องเที่ยวที่จะสามารถใช้ประโยชน์สูงสุดในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่นั้น โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบทางลบ หรือเกิดน้อยที่สุดต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และวิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่นั้นอีกด้วย สำหรับงานวิจัยนี้จะแบ่งลักษณะของความสามารถในการรองรับของพื้นที่ท่องเที่ยวออกเป็น 4 ด้าน คือ ความสามารถในการรองรับทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านความรู้สึกรับหรือความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว ซึ่งแตกต่างกันไปตามระดับความรู้ การศึกษา อายุ ระดับรายได้ ประสบการณ์

4. แนวคิดด้านการวางแผนการท่องเที่ยวและการจัดการการท่องเที่ยว

การวางแผนการท่องเที่ยว และการจัดการการท่องเที่ยว ประกอบด้วยลักษณะของการใช้ที่ดินเพื่อการท่องเที่ยว การวางแผนการท่องเที่ยว และการจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

4.1 ลักษณะของการใช้ที่ดินเพื่อการท่องเที่ยว

การใช้ที่ดินเพื่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยว แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การใช้ที่ดินของแหล่งท่องเที่ยว หรือสถานที่ท่องเที่ยว และการใช้ที่ดินของชุมชนเมือง เพื่อเป็นศูนย์กลางอำนวยความสะดวก

สะดวกแก่นักท่องเที่ยว การวางแผนการใช้ที่ดินเพื่อการท่องเที่ยวจึงต้องกระทำใน 2 ลักษณะ กล่าวคือ เป็นการจัดระเบียบ และเสนอการใช้ที่ดิน ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว ควบคู่ไปกับการใช้ที่ดินในเมือง การวางแผนการใช้ที่ดิน และการจัดระเบียบการใช้ที่ดินอย่างดีจึงเป็นขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการวางแผนการท่องเที่ยว ซึ่งจะมีผลต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของพื้นที่ที่ท่องเที่ยวนั้น ในขณะที่เดียวกันจะเป็นการป้องกันผลกระทบในทางลบซึ่งเกิดจากการขยายตัวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว รวมไปถึงการเสนอแนวทางในการจัดสาธารณูปโภค สาธารณูปการของเมือง โดยแผนการใช้ที่ดินของแหล่งท่องเที่ยวควรแบ่งเขตการใช้ที่ดิน (zoning) เป็น 3 ประเภท (มินตรา ตีรณปริญญ์, 2548 อ้างถึง สุวัฒน์ ธานีติ, 2522)

- 1) ที่ดินสงวน (preservation area) เป็นบริเวณในแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเปราะบางเป็นพิเศษ (sensitive) แก่การเข้าชมของนักท่องเที่ยวจึงจัดเป็นเขตสงวน มีการกำหนดกฎเกณฑ์เข้าไปในพื้นที่นี้ อย่างเข้มงวด หรืออาจสงวนไว้ไม่ให้ให้นักท่องเที่ยวเข้าไปในบางจุด
- 2) ที่ดินอนุรักษ์ (conservative area) เป็นบริเวณที่มีการกำหนดเกณฑ์การเข้าชมรวมทั้งกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยมีระดับความเข้มงวดลดลงกว่าเขตสงวน
- 3) เขตพัฒนา (development area) ได้แก่ บริเวณที่ให้การพัฒนาการท่องเที่ยวได้โดยไม่มีผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ หรือความเปราะบางต่อคุณค่าของทรัพยากรการท่องเที่ยว ให้มีสิ่งก่อสร้างในเขตพัฒนา เช่น ที่พักแรม ร้านอาหาร ศาลาพักผ่อน ที่จอดรถ ท่าเรือ เป็นต้น

สำหรับพื้นที่ตำบลอัมพวา มีลักษณะการใช้ที่ดินเพื่อการท่องเที่ยวทั้งในลักษณะของการใช้ที่ดินของแหล่งท่องเที่ยว และการใช้ที่ดินของชุมชนเมือง เพื่อเป็นศูนย์กลางอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ดังนั้น การใช้ที่ดินของแหล่งท่องเที่ยวจึงควรแบ่งเขตการใช้ที่ดินเพื่อกำหนดพื้นที่ให้ชัดเจนโดยไม่มีผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ หรือทรัพยากรการท่องเที่ยวของพื้นที่

4.2 การวางแผนการท่องเที่ยว

วิวัฒน์ชัย บุญยภักดี (2529) ได้กำหนดปัจจัยที่จำเป็นต้องใช้ในการวางแผนการท่องเที่ยว ในลักษณะของความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 5 ประการ ได้แก่ สภาพของการเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวก สภาพแวดล้อม ข้อจำกัดในการรับนักท่องเที่ยว ความมีชื่อเสียงใน

ปัจจุบัน ดังนั้นเมืองท่องเที่ยวต่างๆ ควรมีการวางแผน และพัฒนาให้สอดคล้องกับความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวด้วย

ปลอดประสพ สุรัสวดี (2548) กล่าวว่า การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องวิเคราะห์ตลาดเพื่อให้ทราบถึงแนวโน้มของนักท่องเที่ยว ประเมินศักยภาพของพื้นที่ จำนวนแรงงานและสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน และต้องศึกษาด้านการเงิน ประมาณต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายในโครงการ และต้องศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่จำนวนมากซึ่งต้องคำนึงถึงสมรรถนะในการรองรับนักท่องเที่ยวทั้งด้านกายภาพ เศรษฐศาสตร์และสิ่งแวดล้อม รวมถึงต้องศึกษาผลกระทบด้านสังคมด้วย

ในการวางแผนการท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงปัจจัยแวดล้อมทั้งทางด้านความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก รวมถึงสภาพเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ด้วย สำหรับพื้นที่ตำบลอัมพวาซึ่งมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในพื้นที่จำนวนมากขึ้น ควรคำนึงถึงการวางแผนในการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวในแต่ละช่วงเวลา หรือขยายพื้นที่สำหรับการจอดรถ เพื่อไม่ให้เกิดความแออัดขึ้นในช่วงเวลาท่องเที่ยว

4.3 การจัดการการท่องเที่ยว

การจัดการการท่องเที่ยวมีความจำเป็นในการรักษาสมดุลของทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งมีความสำคัญ และมีความสัมพันธ์โดยตรงกับประชาชนในพื้นที่ และสังคม การกำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์ และการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว รวมทั้งปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนอง ความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม จะสามารถรักษาเอกลักษณ์ของธรรมชาติและวัฒนธรรมไว้นานที่สุด เกิดผลกระทบน้อยที่สุด และใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

พิชญา โคตรชมภู (2543) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวไว้ว่า การท่องเที่ยวจะต้องไม่เกิดผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยมีการจัดการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมไว้ทุกขั้นตอน นับแต่การเริ่มจัดเตรียมการเปิดพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว การควบคุมการพัฒนาใดๆ ที่จำเป็นต้องมี และการบำรุงรักษาฟื้นฟูสภาพภายหลังจากการท่องเที่ยวแล้ว เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวและระบบนิเวศคงสภาพความดึงดูดใจต่อไป การจัดการต้องดำเนินการอย่างมีความรับผิดชอบของผู้เกี่ยวข้องทุกคน ได้แก่

หน่วยงานหรือองค์กรที่ดูแลทรัพยากร ผู้ประกอบการ นักท่องเที่ยว และประชาชนที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ต้องมี การจัดการที่เหมาะสมภายใต้หลักเกณฑ์ และการมีส่วนร่วมซึ่งกันและกัน

นพดล ภาคพรต (2546) กล่าวว่า องค์ประกอบที่สำคัญของการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมี 4 ประเภท คือ 1) การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวในขอบเขตความสามารถของชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว 2) การตระหนักใน กิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน 3) การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการท่องเที่ยว ที่มีผลกระทบต่อระบบ นิเวศชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่มีต่อการท่องเที่ยวและ 4) การประสาน ความต้องการทางเศรษฐกิจ การคงอยู่ของสังคม และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

สรุปได้ว่า การวางแผนการท่องเที่ยว และการจัดการการท่องเที่ยว เป็นส่วนสำคัญในการ กำหนดความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งในการวางแผนการท่องเที่ยวจะเกี่ยวข้องกับการวางแผนการ ใช้ที่ดิน โดยการวางแผนการใช้ที่ดินจะเป็นตัวกำหนดกฎเกณฑ์ในการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการ พัฒนาการท่องเที่ยวจะไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ และให้การดำเนินชีวิตของผู้ที่อยู่ในพื้นที่ เป็นปกติ นอกจากนี้ในการจัดการการท่องเที่ยวจะต้องดำเนินการ โดยผู้เกี่ยวข้องทุกคน และจะต้องไม่ เกิดผลกระทบกับสิ่งแวดล้อมด้วย ดังนั้นในงานวิจัยนี้จึงนำแนวความคิดการวางแผนการท่องเที่ยว และการจัดการการท่องเที่ยวมาใช้ในการอ้างอิงเพื่อวิเคราะห์เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตที่ เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยพิจารณาถึงความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวเพราะเป็นส่วนสำคัญสิ่งหนึ่ง ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตขึ้นในตำบลอัมพวา

แนวคิดด้านการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและสามารถพบเห็นได้เมื่อช่วงระยะเวลาหนึ่งผ่านไป โดยจะดำเนินหรือเปลี่ยนแปลงไปอย่างช้าๆ หรือรวดเร็วขึ้นจะขึ้นอยู่กับปัจจัยที่เข้ามากระตุ้น หรือ วิวัฒนาการของสังคมนั้นๆ สำหรับงานวิจัยนี้ ได้มีการตรวจสอบเอกสารเกี่ยวกับความหมายของวิถีชีวิต องค์ประกอบของวิถีชีวิต และแนวความคิดในการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิต สามารถสรุป ได้ดังนี้

1. ความหมายของวิถีชีวิต

สำหรับคำว่า วิถีชีวิต มีผู้ให้คำนิยามของไว้หลายความหมาย ซึ่งเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของมนุษย์ และเป็นการปรับตัวเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตให้สามารถอยู่ได้ภายใต้สภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปหรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นกลยุทธ์ในการดำรงชีวิตนั้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงรวบรวมความหมายของวิถีชีวิตไว้ ดังต่อไปนี้

สุวณี ทรัพย์พิบูลย์ผล (2544) กล่าวถึงความหมายของวิถีชีวิตว่า หมายถึง แบบแผนการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนที่ประกอบด้วยระบบความคิด ความเชื่อ และการกระทำตามความเชื่อ และพิธีกรรมภายใต้บริบทของชุมชนนั้นๆ

ทัศนีย์ ปัทมสนธิ์ (2542) วิถีชีวิตของคนในสังคมหนึ่งๆ เป็นแบบแผนหรือแนวทางที่คนกลุ่มหนึ่งใช้ร่วมกันหรือยึดถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา แบบแผนดังกล่าวมีปัจจัยทางสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม เป็นตัวกำหนดการจัดระเบียบทางสังคม และพฤติกรรมของแต่ละคนในสังคมนั้น คนกลุ่มหนึ่งย่อมมีวิถีชีวิตเป็นของตนเอง เพื่อปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ตอบสนองความต้องการของสังคม และเกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในสังคม ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอด

Rigg (1998 อ้างใน พันธุ์ทิพย์ จงโกธ, 2550) กล่าวถึง กลยุทธ์ในการดำรงชีวิตว่า หมายถึง กลยุทธ์ที่เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดกระบวนการในการสร้างความหลากหลายของอาชีพในครัวเรือน ซึ่งมี 3 มุมมอง คือ สำหรับคนร่ำรวย หมายถึง กลยุทธ์ในการสะสมความมั่งคั่ง สำหรับคนยากจน หมายถึง กลยุทธ์ในการมีชีวิตอยู่รอด และสำหรับครัวเรือนที่มีฐานะปานกลาง หมายถึงกลยุทธ์ในการทำให้เกิดความมั่นคงในชีวิต

Murray (2001 อ้างใน พันธุ์ทิพย์ จงโกธ, 2550) กล่าวถึงกลยุทธ์ในการดำรงชีวิตว่า หมายถึง วิถีทางที่นำไปสู่การสะสมหรือการเพิ่มพูนความมั่งคั่ง และ/หรือวิถีทางที่นำไปสู่ความยากจนลง ซึ่งเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดสภาวะแห่ง “ความด้อยโอกาส ความไม่มั่นคง และความเปราะบาง”

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ วิถีชีวิต หมายถึง แบบแผนการดำรงชีวิตของครัวเรือนทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม และทางกายภาพเพื่อให้เกิดความอยู่รอดในสภาวะการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในสังคม

2. องค์ประกอบของวิถีชีวิต

พันซ์ทิพย์ จงโกรย (2550 อ้างถึง Rakodi and Lloyd-Jones, 2002) กล่าวว่าองค์ประกอบของวิถีชีวิตที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของครัวเรือนมี 5 องค์ประกอบหลัก ได้แก่

2.1 ต้นทุนมนุษย์ หรือระดับความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งมีความหมายทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ในเชิงปริมาณ หมายถึง จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่สร้างรายได้ และระยะเวลาที่สมาชิกใช้ในการทำมาหากิน ในเชิงคุณภาพ หมายถึง ระดับการศึกษา ทักษะ และสุขภาพของสมาชิกในครัวเรือนหรือของหัวหน้าครัวเรือน

2.2 ต้นทุนทางสังคม วัฒนธรรม และการเมือง หรือทรัพยากรทางสังคม หมายถึง สิ่งที่ชุมชนหรือเกษตรกรใช้เพื่อส่งเสริม สนับสนุนการดำรงชีวิต เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลง เช่น การสร้างเครือข่าย ความสัมพันธ์ในชุมชน การพึ่งพากัน การเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ และความสามารถในการเข้าถึงสถาบัน ทั้งนี้ หมายความว่ารวมไปถึงศักยภาพของผู้นำชุมชนด้วย

2.3 ต้นทุนหรือทรัพยากรทางกายภาพ ได้แก่ ระบบโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน น้ำประปา ระบบชลประทาน ไฟฟ้า ฯลฯ และเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น เครื่องจักรกลในการทำ การเกษตร รถยนต์ เป็นต้น

2.4 ทรัพยากรทางการเงิน ได้แก่ เงินออม สินเชื่อ และแหล่งเงินกู้จากธนาคาร และนายทุน เงินบำนาญ รวมไปถึงแหล่งที่มาของความช่วยเหลือทางการเงินต่างๆ เช่น ญาติพี่น้อง กลุ่มในชุมชน รวมไปถึง โครงการความช่วยเหลือทางการเงินจากหน่วยราชการต่างๆ เช่น โครงการกองทุนหมู่บ้าน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ฯลฯ

2.5 ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรที่ดิน แหล่งน้ำ ความอุดมสมบูรณ์ของดิน และทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ

สุนันท์ธนา แสนประเสริฐ (2540) กล่าวว่า องค์ประกอบของวิถีชีวิตที่สำคัญ แบ่งได้ 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นวัตถุ ซึ่งหมายถึง เครื่องมือเครื่องใช้จากธรรมชาติ และสิ่งที่มีมนุษย์ประดิษฐ์คิดค้นขึ้น เพื่อใช้ในการดำเนินชีวิต ซึ่งต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ และความชำนาญในการประดิษฐ์ขึ้นมา และส่วน

ที่ไม่ใช่วัตถุ ประกอบด้วยระบบความคิด ความเชื่อ ทักษะคิด ค่านิยมทางสังคม หรือเป็นระบบคุณธรรม ตลอดจนความรู้ แนวคิด สติปัญญา และส่วนที่เป็นเทคนิควิธีการ และแบบแผนในการดำเนินชีวิต ซึ่งรวมถึง วิธีกิน-อยู่ วิธีแต่งกาย วิธีสื่อความ ฯ รวมความว่า เป็นวิธีปฏิบัติของมนุษย์ต่อร่างกาย และจิตใจ ต่อมนุษย์ด้วยกัน และต่อธรรมชาติ

สำหรับงานวิจัยนี้ จะศึกษาจากองค์ประกอบหลัก 5 ประการ ได้แก่ ด้านมนุษย์ สังคม กายภาพ การเงิน และทรัพยากรธรรมชาติ

3. แนวความคิดในการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต

Bryceson (1997 อ้างใน พันธุ์ทิพย์ จงโกธ, 2550) ได้นำเสนอวิธีวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของครัวเรือนเกษตรกร โดยการติดตามการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตใน 4 กระบวนการหลัก คือ การเปลี่ยนแปลงของอาชีพ การเปลี่ยนแปลงแหล่งที่มาของรายได้ในครัวเรือน อัตลักษณ์ทางสังคม และรูปแบบการตั้งถิ่นฐานและการอพยพย้ายถิ่น หากชุมชนใดอยู่ในช่วงของการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการดังกล่าว จะแสดงให้เห็นว่าชุมชนนั้นอยู่ในสภาวะแห่งความเสื่อมถอยของการเกษตรกรรม (De-agrarianization process)

Tacoli (2003) กล่าวถึงความเชื่อมโยงระหว่างเมืองและการพัฒนาชนบทว่า โครงสร้างของวิถีชีวิตจะเกี่ยวข้องกับความมั่นคงของรายได้ในครัวเรือน และฐานของทรัพยากรในท้องถิ่น และอัตราการเพิ่มและการกระจายตัวของประชากร จะมีส่วนทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายออกจากภาคเกษตร เกิดการขยายตัวของเมือง เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน และการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคน

Tacoli (2001) และ Rakodi and Lloyd-Jones (2002) เห็นว่า สิ่งที่มีอยู่ในครัวเรือนหรือในพื้นที่ที่นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ประเภทต่างๆ ถือเป็นทรัพยากรพื้นฐานอันจำเป็นต่อการดำรงชีวิต และการวิจัยเกี่ยวกับวิถีชีวิต และการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต จะศึกษาทรัพยากรเหล่านี้ โดยพิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงความสามารถของครัวเรือน หรือเกษตรกรที่จะเข้าถึงทรัพยากร หรือโอกาสในการใช้ทรัพยากรเหล่านี้

ในขณะที่ Murry (2002 อ้างใน พันธุ์ทิพย์ จงโกธ, 2550) กล่าวถึงวิธีการในการติดตามการเปลี่ยนแปลงของวิถีทางในการดำรงชีวิตของครัวเรือนว่า มีวิธีการศึกษาหลักๆ 2 วิธีการ ดังนี้

1) The circumspective approach หรือเรียกอีกอย่างว่า “the looking around approach” ซึ่งจะเน้นในการสำรวจวิถีชีวิตครัวเรือนในเชิงประจักษ์ว่าในปัจจุบันครัวเรือนมีกลยุทธ์ หรือวิธีการอย่างไรในการดำรงชีวิต ซึ่งการศึกษาวิถีชีวิตครัวเรือนในปัจจุบันจะเป็นการศึกษาในช่วงเวลาย้อนหลังไม่เกิน 6 เดือน หรือ 1 ปี

2) The retrospective approach หรือเรียกว่า “the looking back approach” ซึ่งจะศึกษาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่ยาวนาน และเป็นการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตเกษตรกรหรือครัวเรือนเกษตรกรในอดีตและปัจจุบัน โดยจะต้องเป็นการศึกษาที่ลงในรายละเอียด (detailed study)

Jongkroy (2006) ได้ผสมผสาน circumspective approach และ retrospective approach ในการสำรวจการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตครัวเรือน ซึ่งเป็นการใช้ circumspective approach ในการวิเคราะห์สภาพและข้อจำกัดในการดำเนินชีวิตของครัวเรือนในปัจจุบัน และใช้ retrospective approach ในการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสังคมในภาพกว้าง โดยเฉพาะในส่วนของการศึกษาการเปลี่ยนแปลงการใช้ทรัพยากรเพื่อการดำรงชีวิต และการเข้าถึงทรัพยากรเพื่อการดำรงชีวิต นอกจากนั้น ในส่วนของการติดตามการเปลี่ยนแปลงนั้น ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงใน 4 กระบวนการหลักๆ ซึ่งเป็นการผสมผสานกระบวนการที่ Deborah Fahy Bryceson, Cecilia Tacoli, Ian Scoones, และ Jonathan Riggs ใช้ในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตครัวเรือน ซึ่งได้แก่ 1) การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินและวิธีการทำเกษตร (changes in land use and agricultural practices) 2) การย้ายถิ่นฐาน และการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน (migration and spatial relocation) 3) การเปลี่ยนแปลงอาชีพ และความหลากหลายของแหล่งที่มาของรายได้ (occupational shifts and diversification of income sources และ 4) การเปลี่ยนมุมมองด้านอัตลักษณ์ทางสังคม (social re-identification)

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในระดับครัวเรือน ซึ่งจะครอบคลุมประเด็นการใช้ที่ดิน และทรัพยากรธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงอาชีพ และแหล่งที่มาของรายได้ การย้ายถิ่น และอัตลักษณ์ทางสังคม ซึ่งเป็นกระบวนการในการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการจัดการท่องเที่ยวขึ้นในพื้นที่ตำบลอัมพวา

แนวคิดด้านความยั่งยืนของวิถีชีวิต

สำราญ สระโณ (2550 อ้างถึง United Nations Development Programme, 1995) กล่าวถึงแนวคิดด้านการดำรงชีวิตอย่างยั่งยืน (sustainable livelihoods) ว่าหมายถึง การแสดงออกถึงศักยภาพในการต่อสู้ หรือรับมือกับความตึงเครียด หรือผลกระทบที่เกิดขึ้น โดยดำรงประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ หรือ ความมั่นคงของระบบนิเวศน์ ทรัพยากรธรรมชาติ และความเสมอภาคในสังคม ซึ่งเป็นการใช้โอกาสการดำรงชีวิตของคนกลุ่มหนึ่ง โดยไม่รุกรานคนอีกกลุ่มหนึ่งทั้งในปัจจุบัน หรืออนาคต หรืออีกนัยหนึ่ง หมายถึง ความสามารถของมนุษย์ที่จะมีชีวิตรอยู่ และปรับปรุงคุณภาพชีวิตที่ปราศจากการสร้าง ความเดือดร้อนให้ผู้อื่น ทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดยมีแนวทางการดำรงชีวิตอย่างยั่งยืน (sustainable livelihoods approach) ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจระบบการดำรงชีวิต อาศัยแนวความคิดหลัก ดังนี้

1) คนเป็นศูนย์กลาง (people-centered) เป็นแนวคิดที่เริ่มจากการวิเคราะห์การดำรงชีวิต และวิธีการเปลี่ยนแปลงเมื่อเวลาผ่านไป ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงนโยบาย การจัดองค์กรที่เกิดกับคน การถือครอง และมิติของความยากจน การทำงานสนับสนุนคนเพื่อนำไปสู่เป้าหมายการดำรงชีวิต ซึ่งเชื่อว่าความยากจนจะลดลงหากการสนับสนุนจากภายนอกทำงานสอดคล้องกับแนวทางของวิถีการดำรงชีวิต สภาพแวดล้อมทางสังคม และความสามารถในการปรับใช้ของคน

2) องค์กรรวม (holistic) เป็นแนวคิดที่ว่าทุกสิ่งทุกอย่างมีความเชื่อมโยงกันไม่แยกส่วน ตามลักษณะภูมิศาสตร์ และกลุ่มสังคม สำนึกในอิทธิพลหลากหลายที่มีต่อมนุษย์และทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างอิทธิพลเหล่านี้ รวมถึงผลกระทบที่เชื่อมโยงกับการดำเนินชีวิต สำนึกในหน้าที่ที่หลากหลาย ขอมรับวิถีที่หลากหลายของการดำรงชีวิต ค้นหาเพื่อนำไปสู่ผลลัพธ์ที่หลากหลายของการดำรงชีวิต

3) พลวัต (dynamic) เป็นแนวคิดที่ว่าทุกสิ่งมีการเปลี่ยนแปลง แนวคิดนี้เป็นการค้นหาเพื่อทำความเข้าใจและเรียนรู้จากการเปลี่ยนแปลง เพื่อจะสามารถสนับสนุนผลทางบวก บรรเทาผลทางลบ ที่จะเกิดขึ้นจากผลกระทบภายนอก

4) สร้างบนความเข้มแข็ง (building on strengths) แนวคิดนี้มีหลักการสำคัญ คือ การเริ่มวิเคราะห์ความเข้มแข็ง มากกว่าความต้องการ

5) เชื่อมโยงมหภาคและจุลภาค (macro-micro link) แนวคิดนี้เป็นแนวทางการศึกษาการดำรงชีวิตอย่างยั่งยืนที่ต้องการเป็นจุดเชื่อมช่องว่างระหว่างระดับนโยบาย สถาบัน ถึงระดับชุมชน และรายบุคคล

6) ความยั่งยืน (sustainability) แนวคิดนี้เป็นการประเมินความยั่งยืนจาก 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ สภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และสถาบัน

The International Fund for Agricultural Development (2007) ระบุว่าความยั่งยืนของวิถีชีวิตเป็นหนทางที่ทำให้เกิดความเข้าใจในวิถีชีวิตของคนยากจน และทำให้มีชีวิตที่ดีขึ้น สามารถใช้วางแผนพัฒนากิจกรรม และช่วยกำหนดกิจกรรมที่ทำให้เกิดวิถีชีวิตที่ยั่งยืนได้ องค์ประกอบของวิถีชีวิตที่ยั่งยืน ได้แก่ คนเป็นศูนย์กลาง ทุกสิ่งทุกอย่างเกี่ยวข้องกันหรือองค์รวม พลวัตหรือมองให้เข้าใจถึงความเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติของวิถีชีวิต การสร้างความเข้มแข็ง การเชื่อมโยงระหว่างมหภาค และจุลภาค การสร้างเครือข่ายพันธมิตร และเป้าหมายสู่ความยั่งยืน

Scoones (1998) ให้ความสำคัญกับแนวคิดด้านความยั่งยืนของวิถีชีวิต โดยกล่าวว่าประเด็นความยั่งยืนมีความสำคัญเพิ่มมากขึ้นสำหรับการพิจารณาการพัฒนา สำหรับขอบข่ายของการวิเคราะห์ความยั่งยืนของวิถีชีวิต โดยระบุตัวชี้วัดที่แสดงถึงความแตกต่างทางสภาพแวดล้อม และความยั่งยืนของวิถีชีวิต 5 ประการ ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ เศรษฐกิจ มนุษย์ และทุนทางสังคม ทั้งหมดนี้จะรวมกันเป็นกลยุทธ์ของการดำรงชีวิต ซึ่งได้แก่ ระบบการเกษตร ความหลากหลายของวิถีชีวิต และการอพยพ โดยศูนย์กลางของเครือข่ายอยู่ที่การวิเคราะห์ของสถาบัน และองค์กรต่างๆ เพราะสถาบัน และองค์กรเหล่านี้จะมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตที่ยั่งยืน

จากแนวคิดดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า ความยั่งยืนของวิถีชีวิตจะเกิดขึ้นได้จะต้องมีองค์ประกอบของวิถีชีวิต คือ มีคนเป็นศูนย์กลาง ทุกสิ่งทุกอย่างมีความเชื่อมโยงกัน หรือองค์รวม พลวัต หรือทุกสิ่งมีการเปลี่ยนแปลง การสร้างความเข้มแข็ง การเชื่อมโยงมหภาคและจุลภาค รวมถึงความยั่งยืน ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกัน โดยที่ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลัก ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ เศรษฐกิจ มนุษย์ และทุนทางสังคม สำหรับแนวคิดด้านความยั่งยืนของวิถีชีวิตนี้จะนำมาใช้ในการอ้างอิงเพื่อวิเคราะห์เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในเชิงของความยั่งยืน โดยพิจารณาว่าหลังจากการพัฒนาการท่องเที่ยวมีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตอย่างไร

ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา ประกอบด้วย สภาพทั่วไปของอำเภออัมพวา ที่ตั้ง และอาณาเขตของตำบลอัมพวา ลักษณะทางกายภาพ สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ประวัติความเป็นมาของชุมชนอัมพวารวมถึงความเป็นมาของการพัฒนาตำบลอัมพวาเป็นแหล่งท่องเที่ยว และร่างข้อบัญญัติท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์ชุมชนริมน้ำ โดยทำการรวบรวมข้อมูลจากเทศบาลตำบลอัมพวา และรายงานโครงการนำร่องเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมคลองอัมพวา คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

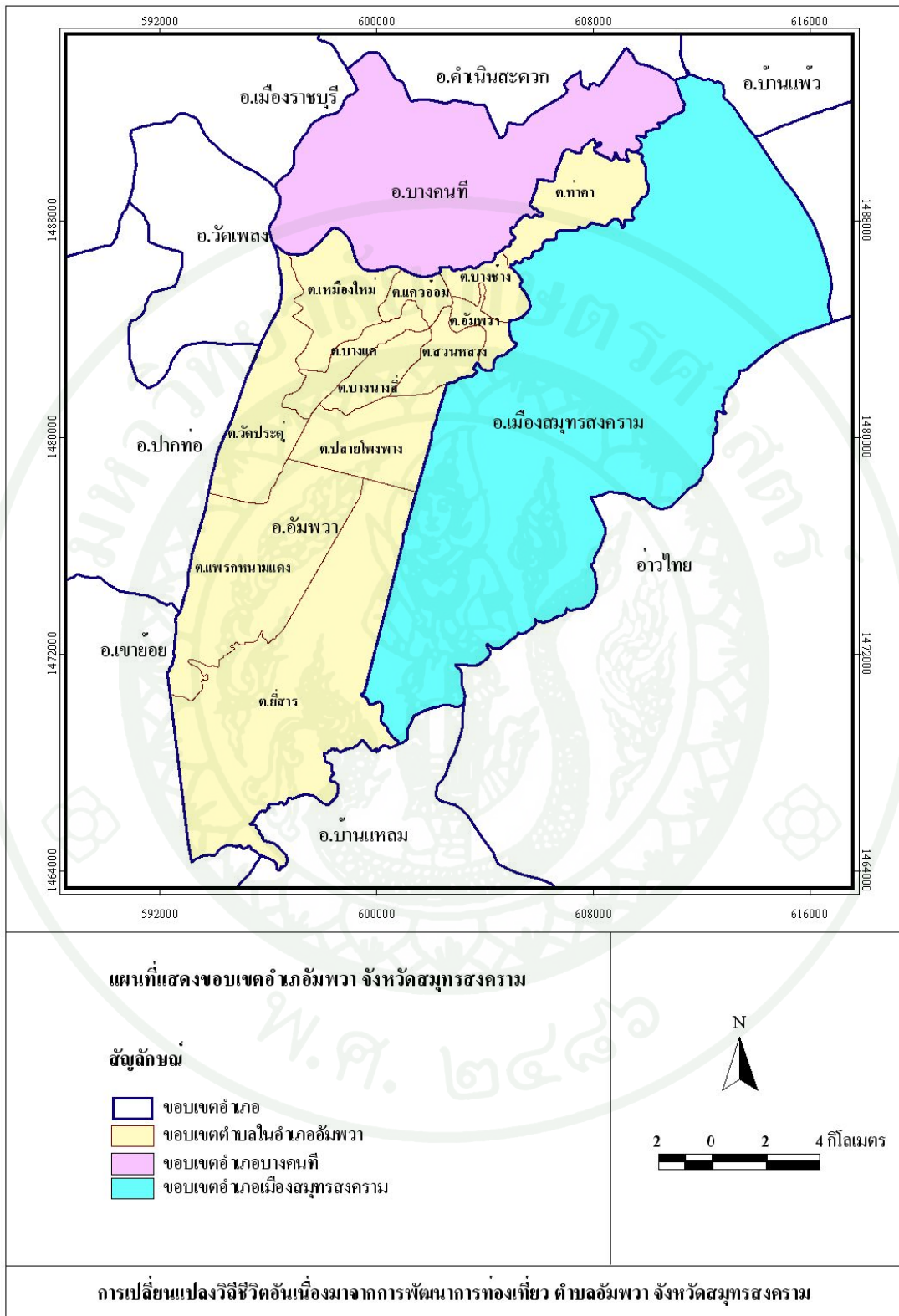
1. สภาพทั่วไปของอำเภออัมพวา

อำเภออัมพวาประกอบด้วย 12 ตำบล 96 หมู่บ้าน มีเนื้อที่ 175.2 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 40.84 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด (เทศบาลตำบลอัมพวา, 2550) มีอาณาเขตติดต่อ (ภาพที่ 2.1) คือ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม
ทิศใต้	ติดต่อกับ	อำเภอเขาย้อยและอำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	อำเภอปากท่อและอำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี

สภาพทางกายภาพ

พื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภออัมพวาเป็นที่ราบลุ่มมีแม่น้ำแม่กลองไหลผ่านมีลำคลองไหลผ่านหลายสาย สภาพดินเป็นดินเหนียวปนทรายอยู่ในชุดดินสมุทรสงคราม การใช้ประโยชน์ที่ดินส่วนใหญ่เป็นสวนผลไม้ ได้แก่ สวนลิ้นจี่ สวนส้มโอ สวนมะพร้าว สวนมะม่วง ลักษณะภูมิอากาศโดยทั่วไปจะมีฝนตกชุกประมาณเดือน พฤษภาคม-ตุลาคม เนื่องจากได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้เนื่องจากอยู่ไม่ไกลจากทะเลมากนัก จึงทำให้อากาศไม่หนาวจัดมากนัก

ภาพที่ 2.1 ขอบเขตพื้นที่อำเภออัมพวา

ที่มา: คัดแปลงจากข้อมูล GIS ของกรมพัฒนาที่ดิน (2550)

ลักษณะประชากร

อำเภออัมพวามีประชากรทั้งสิ้น 53,777 คน โดยตำบลที่มีประชากรมากที่สุด ได้แก่ ตำบลปลายโพงพาง มีประชากรจำนวน 8,475 คน สำหรับตำบลที่มีจำนวนประชากรน้อยที่สุด คือ ตำบลเหมืองใหม่ ตำบลที่มีความหนาแน่นของประชากรมากที่สุด ได้แก่ ตำบลอัมพวา มีความหนาแน่น 1,578 คน/ตารางกิโลเมตร และตำบลที่มีความหนาแน่นของประชากรน้อยที่สุด คือ ตำบลยี่สาร มีความหนาแน่น 54 คน/ตารางกิโลเมตร (ตารางที่ 2.1) และโครงสร้างทางสังคมของประชากรในอำเภออัมพวาประกอบด้วย ผู้มีเชื้อชาติไทยเป็นส่วนใหญ่ รองลงมาเป็นชาวจีน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ รองลงมานับถือศาสนาคริสต์ และอิสลาม

ตารางที่ 2.1 จำนวน ความหนาแน่น การกระจายตัวของประชากร พ.ศ. 2551

ตำบล	พื้นที่ (ตร.กม.)	ประชากร พ.ศ. 2551		
		จำนวน (คน)	การกระจายตัว (%)	ความหนาแน่น (คน/ตร.กม.)
อัมพวา	2.50	3,946	7	1,578
แพรงหนามแดง	33.82	3,827	7	113
วัดประดู่	14.50	5,902	11	407
ปลายโพงพาง	14.70	8,475	16	576
บางนางลี่	5.85	3,712	7	635
บางแค	4.30	3,878	7	902
สวนหลวง	6.59	5,553	10	843
แควอ้อม	4.83	2,527	5	523
เหมืองใหม่	13.77	2,397	4	174
ท่าคา	8.70	5,647	11	625
บางช้าง	4.74	4,609	9	972
ยี่สาร	60.90	3,304	6	54
รวม	175.2	53,777	100	307

ที่มา: กรมการปกครอง (2551)

2. ประวัติความเป็นมาของตำบลอัมพวา

แต่เดิม ก่อนตั้งเป็นตำบลอัมพวา มีชุมชนคลองอัมพวา เป็นชุมชนริมน้ำซึ่งตั้งอยู่สองฝั่งคลองอัมพวา ในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลอัมพวา ตำบลบางช้าง อำเภออัมพวา และตำบลบ้านปรก อำเภอเมืองสมุทรสงคราม พื้นที่บริเวณนี้เดิมอยู่ในแขวงบางช้าง ขึ้นอยู่กับเมืองราชบุรี ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าจัดตั้งขึ้นเมื่อใด มีหลักฐานว่า ในสมัยพระเจ้าปราสาททองแห่งกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ.2173-2198) ชุมชนคลองอัมพวาเป็นชุมชนเล็กๆที่มีความเจริญทั้งในการเกษตรกรรมและพาณิชย์กรรม มีสภาพพื้นที่เป็นเรือกสวนและมีตลาดค้าขายใหญ่คือ “ตลาดบางช้าง” มีนายตลาดเป็นผู้เก็บภาษีอากรขนอนตลาด นายตลาดบางช้างนี้เป็นผู้หญิงชื่อ “น้อย” มีบรรดาศักดิ์เป็นท้าวแก้วผลึก ซึ่งต่อมาเป็นต้นวงศ์ราชินิกุลบางช้าง ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

ปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาต่อเนื่องสมัยกรุงธนบุรี แม่กลองแยกออกจากแขวงเมืองราชบุรีมาตั้งเป็น “เมืองสมุทรสงคราม” บางช้างจึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของเมืองสมุทรสงครามแต่นั้นมา ในช่วงนั้นสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่ของแขวงบางช้างเป็นป่ารกปะปนกับสวน มีประชากรอยู่เบาบาง ระยะเวลาที่เสียกรุงศรีอยุธยามีผู้หลบภัยสงครามมากมาย เพราะสภาพพื้นที่เอื้ออำนวย พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เมื่อครั้งเป็นหลวงยกบัตรเมืองแม่กลอง มณฑลราชบุรี ก็ได้มาหลบภัยที่บ้านกรรยา ณ แขวงบางช้างเช่นกัน

เมื่อปี พ.ศ.2437 แขวงบางช้างได้ยกฐานะเป็นอำเภออัมพวา ตั้งตามชื่อคลองอัมพวา (อัมพวา แปลว่า ป่ามะม่วง เดิมแขวงบางช้างมีความเจริญทางด้านกสิกรรม มีต้นมะม่วงอยู่มากจึงนำมาตั้งเป็นชื่อคลอง) สมัยที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เปลี่ยนแปลงระเบียบการบริหารราชการแผ่นดินใหม่ อำเภออัมพวาขึ้นอยู่กับเมืองสมุทรสงคราม มณฑลราชบุรี

3. ที่ตั้งและอาณาเขตของตำบลอัมพวา

ตำบลอัมพวาอยู่ในเขตการปกครองของอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม มีเนื้อที่ประมาณ 2.5 ตารางกิโลเมตร ห่างจากกรุงเทพฯ ทางรถยนต์ 71 กิโลเมตร และห่างจากจังหวัดสมุทรสงคราม ทางรถยนต์ 6 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียง (ภาพที่ 2.2) คือ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับตำบลบางช้าง อำเภออัมพวา
ทิศใต้	ติดต่อกับแม่น้ำแม่กลอง อำเภออัมพวา
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับตำบลบ้านปรก อำเภอเมืองสมุทรสงคราม
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับแม่น้ำแม่กลอง อำเภออัมพวา

4. สภาพทางด้านกายภาพ

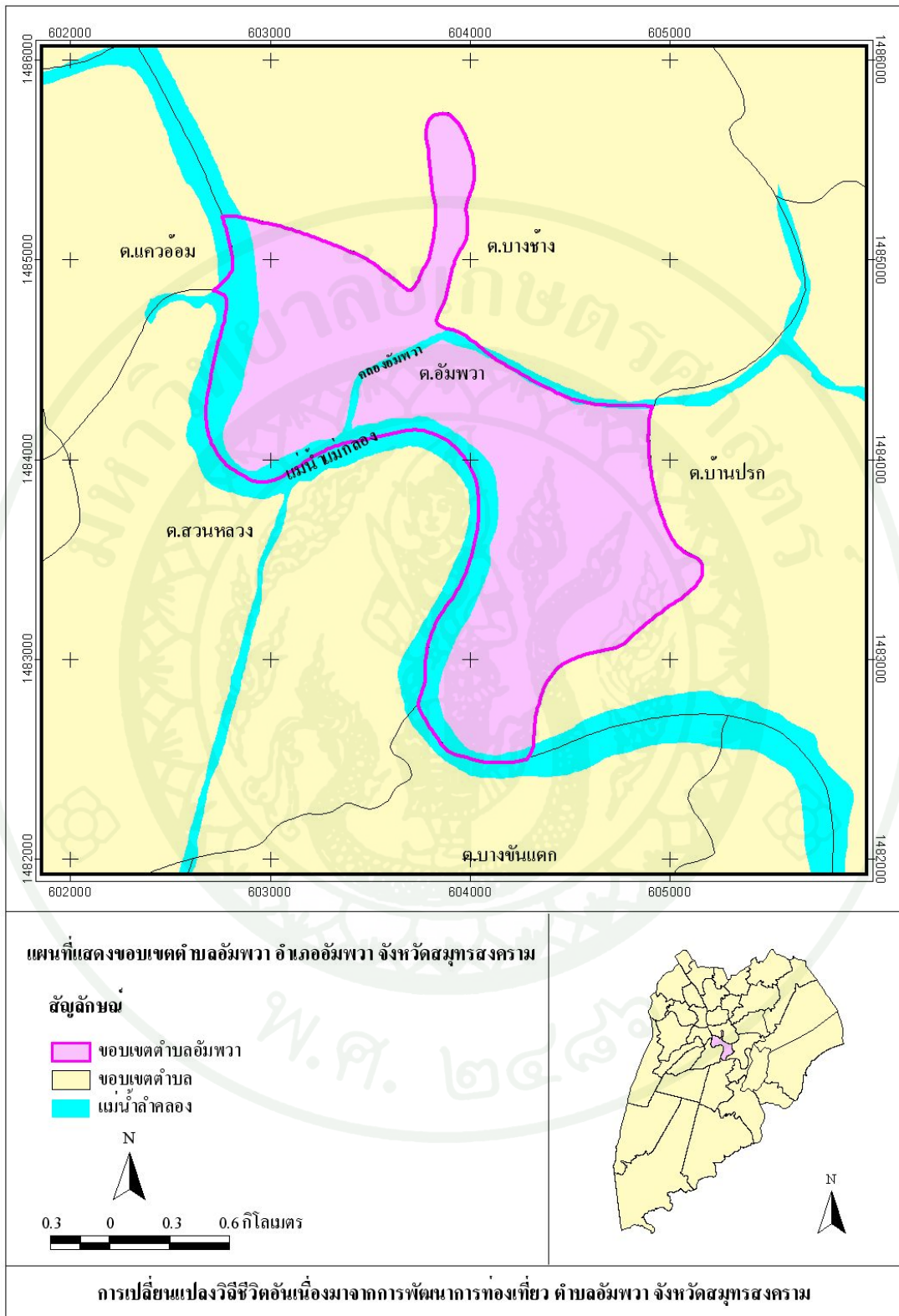
4.1 ลักษณะภูมิประเทศ และลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปของพื้นที่ตำบลอัมพวา ด้านทิศใต้กับทิศตะวันตกมีแม่น้ำแม่กลองไหลผ่าน เป็นพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำ มีลำคลองน้อยใหญ่กระจายอยู่ทั่วไป ส่วนที่ไหลผ่านตำบลได้แก่ คลองอัมพวา คลองวัดนางวัง คลองวัดบางกะพ้อม คลองบางจาก คลองลัดดาโชติ ได้รับอิทธิพลจากน้ำทะเลหนุน น้ำไหลขึ้นลงตลอดปี พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นสวนผลไม้ ได้แก่ สวนลิ้นจี่ สวนส้มโอ สวนมะพร้าว ฯลฯ

ลักษณะภูมิอากาศ ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้จากทะเลอันดามัน และลมฝ่ายใต้จากอ่าวไทย จึงทำให้ฝนตกในฤดูฝนในปริมาณมากพอสมควร ประกอบกับอยู่ใกล้ทะเล จึงมีความชุ่มชื้นอยู่เสมอ ในฤดูหนาวอากาศไม่หนาวจัด และฤดูร้อนไม่ร้อนจัดจนเกินไป อุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 28 องศาเซลเซียส ฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเมษายน ฝนตกชุกประมาณเดือนพฤษภาคมถึงเดือนพฤศจิกายน

4.2 ดินและการใช้ประโยชน์ที่ดินของตำบลอัมพวา

สภาพดินในพื้นที่เป็นดินเหนียวปนทราย ดินในตำบลอัมพวาเป็นชุดดินสมุทรสงคราม (Samut Songkhram Series:Sso) อยู่ในกลุ่มชุดดินที่ 8 เกิดจากตะกอนน้ำทะเล และน้ำกร่อยพามาทับถมอยู่บนที่ราบน้ำทะเลขึ้นถึงในอดีต สภาพพื้นที่ราบเรียบถึงค่อนข้างราบเรียบ มีความลาดชัน 0-1 เปอร์เซ็นต์ ลักษณะดิน เป็นดินลึก มีการขร่งเพื่อระบายน้ำ และป้องกันน้ำท่วม น้ำซึมผ่านได้ช้า การไหลบ่าของน้ำบนผิวดินเร็วถึงร่องน้ำ เนื้อดินเป็นดินเหนียวตลอด สีน้ำตาลหรือสีน้ำตาลเข้มในดินบน และสีน้ำตาลปนเทาหรือสีเทาปนเขียวมะกอกในดินล่าง มีจุดประสีเทาในดินบนและสี

ภาพที่ 2.2 ขอบเขตพื้นที่ศึกษา
ที่มา: คัดแปลงจากข้อมูล GIS ของกรมพัฒนาที่ดิน (2550)

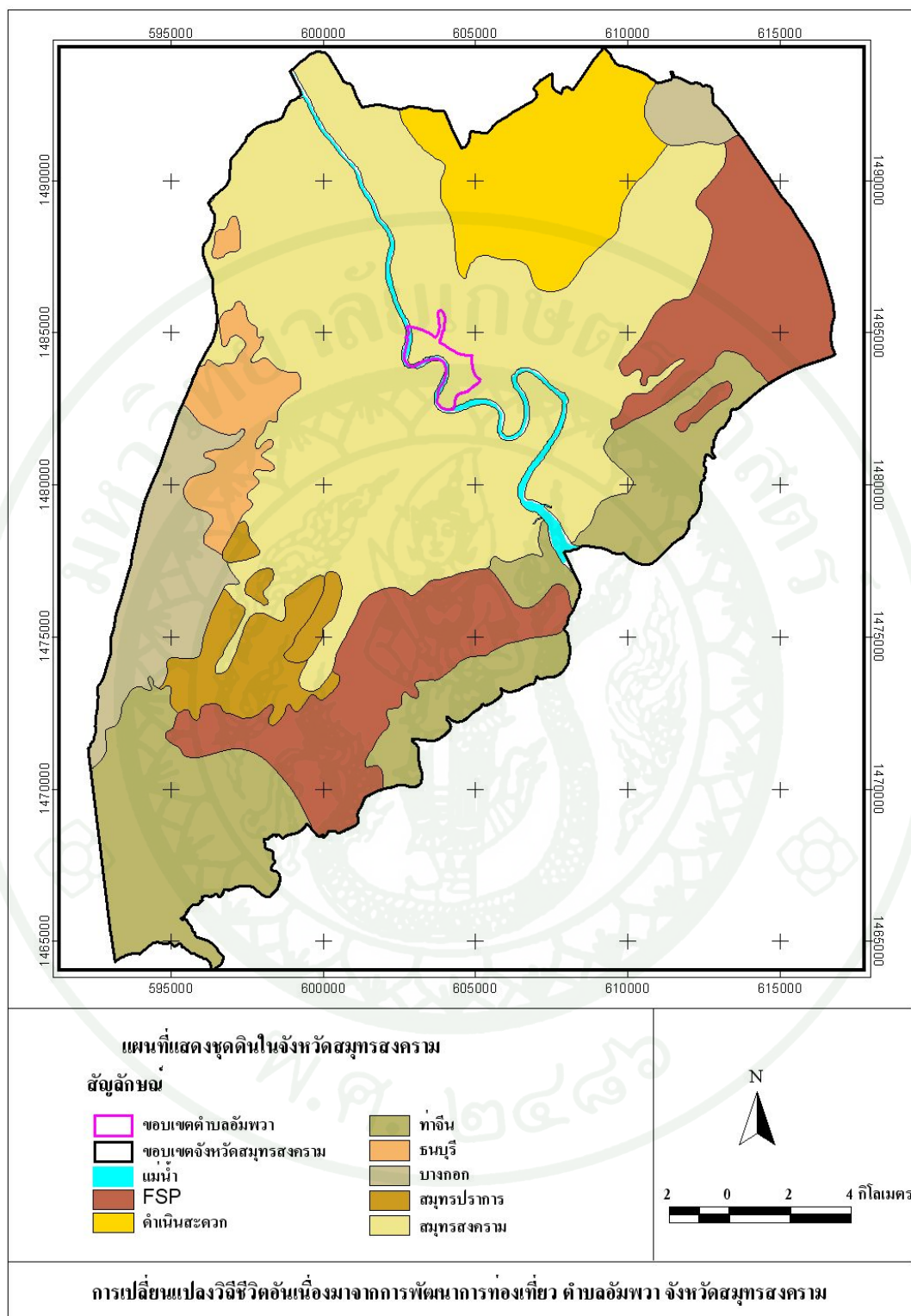
น้ำตาล หรือสีน้ำตาลปนเขียวมะกอกในดินล่าง ในช่วงความลึกระหว่าง 50-120 เซนติเมตร จะพบดินเลนสีเทาปนเขียว และมีเกลือสูงปานกลาง (ภาพที่ 2.3)

การใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตพื้นที่ตำบลอัมพวาส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งจากตารางที่ 2.2 แสดงให้เห็นว่าตำบลอัมพวามีพื้นที่เกษตรกรรมประมาณ 1,324 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 88 ของพื้นที่ทั้งหมด ส่วนใหญ่เป็นการทำสวนผลไม้ นอกจากนั้นเป็นพื้นที่พักอาศัยและร้านค้า ศูนย์กลางการค้าขายหลักของชุมชนเกาะกลุ่มอยู่บริเวณปากคลองอัมพวา และตลาดสดเทศบาล สภาพการตั้งถิ่นฐานมีการรวมตัวต่อเนื่องไปยังบริเวณริมคลองอัมพวาทั้งสองฝั่ง และบริเวณริมคลองบางจาก โดยสามารถจำแนกการใช้ประโยชน์ที่ดินแต่ละประเภทได้ดังนี้

ตารางที่ 2.2 การใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ศึกษา พ.ศ.2542

การใช้ประโยชน์ที่ดิน	จำนวน (ไร่-งาน-ตารางวา)	ร้อยละ
1. ที่อยู่อาศัย	135-0-78	9.0
2. พื้นที่เกษตร	1,324-2-46	88.0
3. สถานที่ราชการ	5-0-0	0.3
4. ที่ว่างเปล่า	-	-
5. ที่สาธารณะ	-	-
6. ที่ค้าขายที่ไม่มีผู้อาศัย และอุตสาหกรรมอื่นๆ	40-2-36	2.7
รวม	1,505-1-60	100.0

ที่มา: กองคลัง เทศบาลตำบลอัมพวา (2545)

ภาพที่ 2.3 ชุดดินในจังหวัดสมุทรสงคราม

ที่มา: ดัดแปลงจากข้อมูล GIS ของกรมพัฒนาที่ดิน (2550)

1) การใช้ที่ดินประเภทพาณิชยกรรม ได้แก่ กลุ่มอาคารพาณิชย์บริเวณฝั่งที่ทำการเทศบาล กับริมฝั่งวัดอัมพวันเจติยาราม และอาคารร้านค้าพักอาศัยริมคลองอัมพวา

- บริเวณฝั่งที่ทำการเทศบาล มีถนนสายหลักของชุมชน ซึ่งเชื่อมต่อกับทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 325 ทำให้บริเวณฝั่งเทศบาลมีความสะดวกในการคมนาคมติดต่อ การค้าขายกับต่าง อำเภอ หรือต่างจังหวัด การใช้ที่ดินบริเวณนี้ประกอบด้วย ตลาดสดเทศบาลตำบลอัมพวา อาคารพาณิชย์ ร้านอาหาร ธนาคาร ท่ารถประจำทาง และท่าเรือ เป็นต้น

- บริเวณฝั่งวัดอัมพวันเจติยาราม (ตรงข้ามกับฝั่งเทศบาล) เป็นกลุ่มอาคารพาณิชย์ซึ่งเกาะกลุ่มอยู่ริมคลองอัมพวาบริเวณฝั่งตรงข้ามตลาดสดเทศบาล ประกอบด้วย อาคารพาณิชย์ ร้านค้า ร้านอาหาร และบริการต่างๆ พื้นที่บริเวณถัดเข้าไปจากริมคลองส่วนใหญ่มีร้านค้าขนาดเล็ก นอกนั้นเป็นพื้นที่ของวัดอัมพวันเจติยาราม และโรงเรียน

- บริเวณสองฝั่งริมคลองอัมพวาเป็นย่านพาณิชยกรรม ที่รองรับภายในชุมชน ส่วนใหญ่เป็นอาคารร้านค้าในกลุ่มเรือนแถวพักอาศัย ซึ่งมักอยู่ในระยะที่ไม่ไกลกันบริเวณทางแยก หรือจุดบรรจบกันของคลอง ร้านค้ามักแทรกตัวปะปนอยู่กับอาคารเรือนแถวพักอาศัย ได้แก่ ร้านขายของชำ ร้านอาหาร และบริการต่างๆ นอกนั้นเป็นการทำสินค้าในที่พักอาศัยเพื่อจำหน่าย

2) การใช้ที่ดินประเภทที่พักอาศัย จะหนาแน่นบริเวณริมคลองอัมพวา และพื้นที่ต่อเนื่องซึ่งอยู่ถัดเข้าไปจากคลองอัมพวา ซึ่งบริเวณแบ่งเป็นบริเวณที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก ได้แก่ บริเวณริมคลองอัมพวา บริเวณที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลาง ได้แก่ บริเวณตลาดสดฝั่งเทศบาลตำบลอัมพวา และฝั่งวัดอัมพวาเจติยาราม และบริเวณที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย ได้แก่ พื้นที่บริเวณด้านหลังเรือนแถวพักอาศัยริมน้ำ ซึ่งเป็นพื้นที่สวนผลไม้ และมีที่พักอาศัยกระจายอยู่

3) การใช้ที่ดินประเภทอุตสาหกรรม และคลังสินค้า ภายในเขตเทศบาลมีโรงงานอุตสาหกรรมค่อนข้างน้อย และเป็นกิจการที่เกี่ยวข้องกับการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ พื้นที่รอบนอกชุมชนมีโรงงานอุตสาหกรรมขนาดปานกลาง ได้แก่ โรงงานทำที่ออฟฟี่ และโรงงานทำไม้แปรรูป

4) การใช้ที่ดินประเภทสถาบันราชการ สถานที่ราชการในเขตเทศบาล มี 12 แห่ง ส่วนใหญ่ตั้งอยู่บริเวณฝั่งเทศบาล ได้แก่ ที่ทำการเทศบาลตำบลอัมพวา ที่ว่าการอำเภอ สถานีตำรวจภูธร สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ สำนักงานเกษตรอำเภอ หน่วยงานชลประทานอัมพวา โรงฆ่าสัตว์เทศบาล ชุมสายโทรศัพท์อัมพวา สำหรับริมคลองฝั่งวัดอัมพวันเจติราม บริเวณปากคลองอัมพวาเป็นที่ตั้งของที่ทำนบกั้นน้ำไฟฟ้าส่วนภูมิภาค บริเวณถนนประชาเสรมฐเป็นที่ตั้งฝายป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย และสมาคมกุศลสงเคราะห์อัมพวา

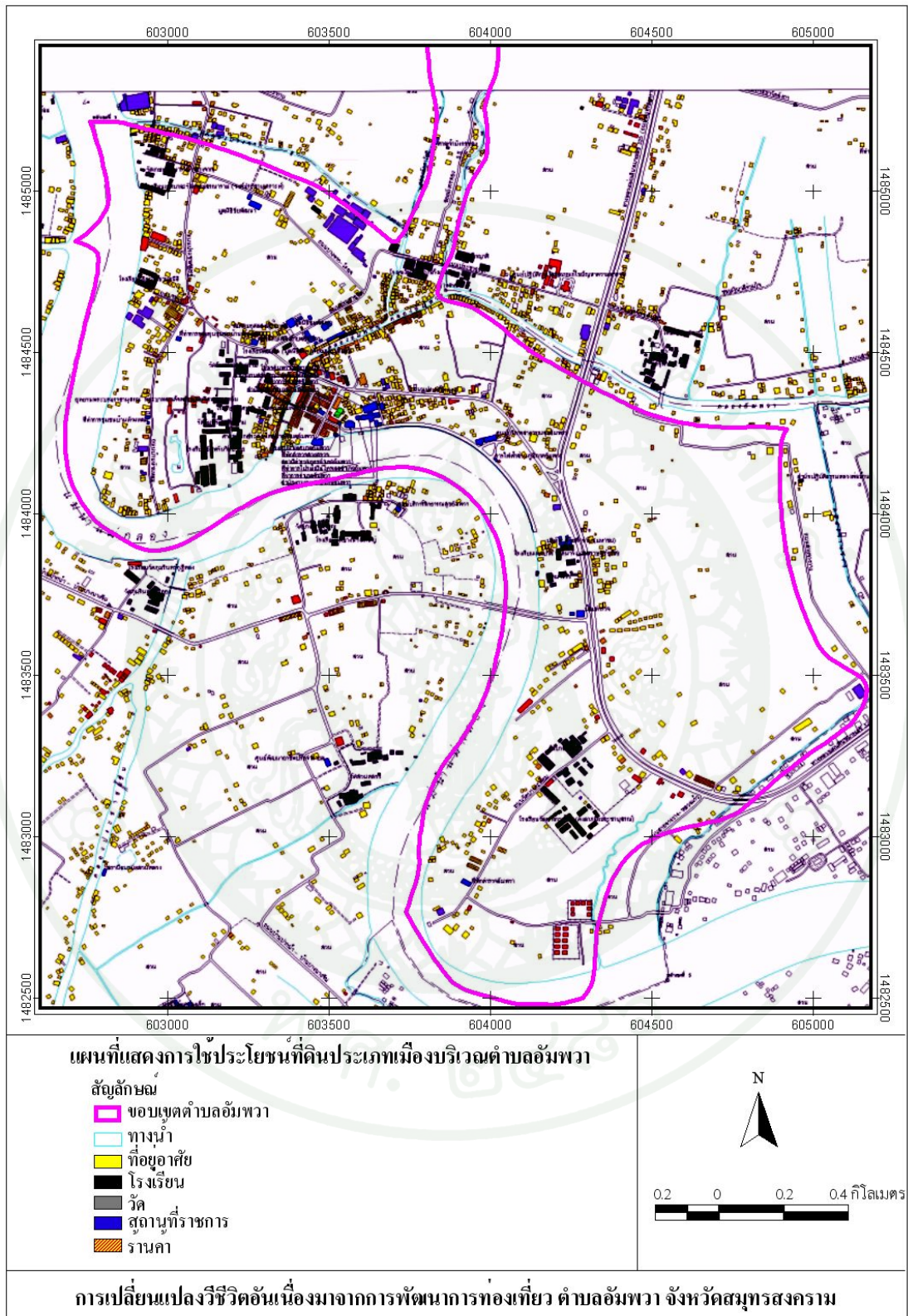
5) การใช้ที่ดินประเภทสถาบันการศึกษา เป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษา 3 โรงเรียน ระดับประถมศึกษาของเอกชน 2 โรงเรียน และระดับมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา 2 โรงเรียน

6) การใช้ที่ดินประเภทสถาบันศาสนา เนื่องจากในพื้นที่ชุมชนมีชาวไทยเชื้อสายจีน จึงมีทั้งวัด และโรงเจอยู่ภายในพื้นที่หลายแห่ง ได้แก่ วัดอัมพวันเจติยาราม วัดพระยาญาติ (วัดปากง่าม) วัดจุฬามณี และโรงเจเก็กเซ็งชำเป้าเก็งเต็ง

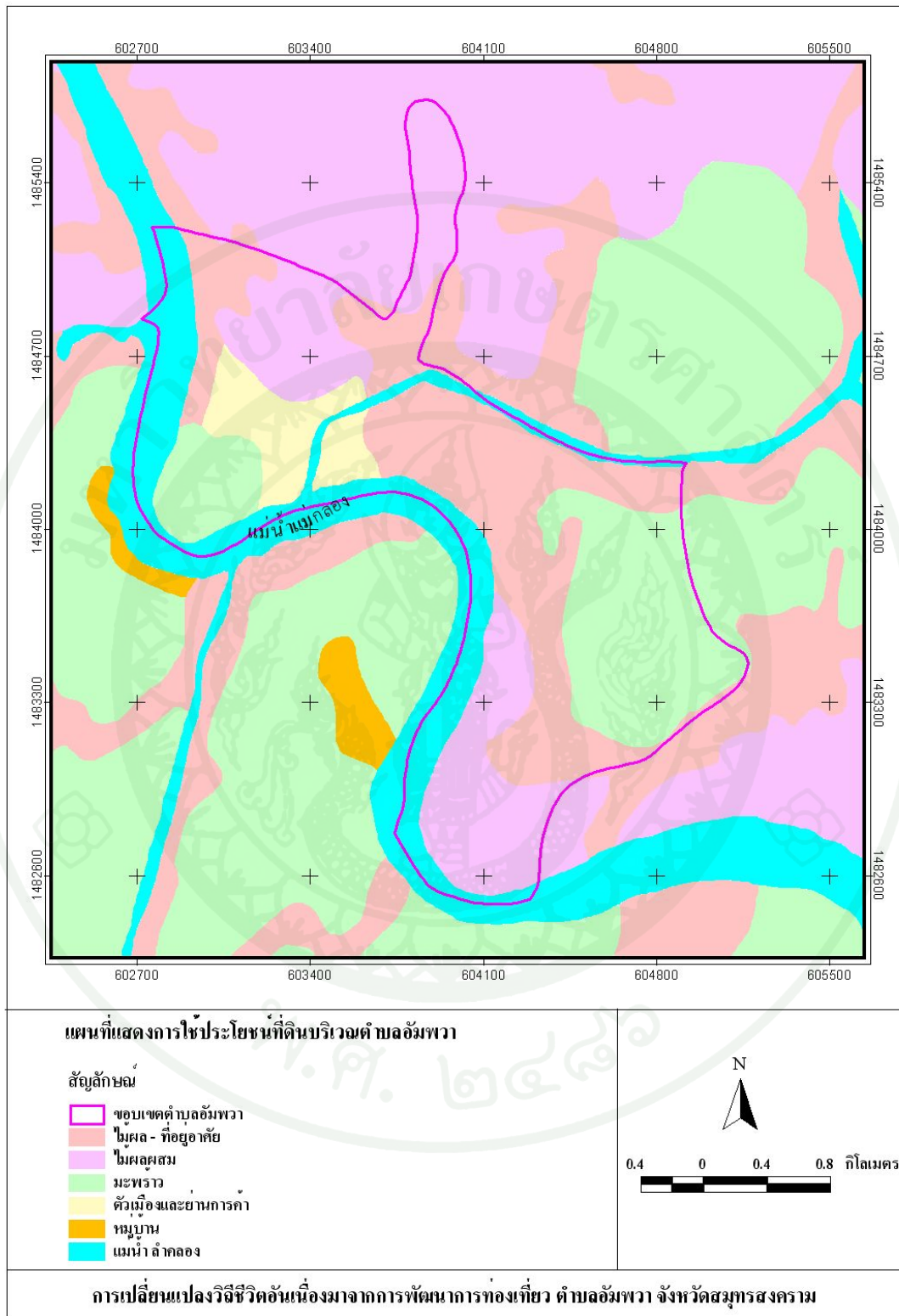
7) การใช้ที่ดินประเภทที่โล่งเพื่อนันทนาการ และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม มี 3 ลักษณะ คือ พื้นที่ริมแม่น้ำบ้าน หรือริมแม่น้ำ ได้แก่ ทางเดินเท้าของชุมชน พื้นที่สวนสาธารณะ ได้แก่ อุทยานรัชกาลที่ 2 และพื้นที่โล่งว่างหรือตั้งสิ่งเคารพบูชา ภายในชุมชน ได้แก่ บริเวณที่จอดรถของวัด โรงเจ หนัร้านค้าชุมชน บริเวณที่ตั้งศาลเจ้า

8) การใช้ที่ดินประเภทเกษตรกรรม เป็นประเภทการใช้ที่ดินที่มีพื้นที่มากที่สุด ส่วนใหญ่เป็นสวนผลไม้ เช่น ลิ้นจี่ ส้มโอ มะพร้าว นอกจากนี้ยังมีพื้นที่เกษตรกรรมเพาะปลูกพืชผักทั่วไป โดยพื้นที่เกษตรกรรมจะอยู่ถัดจากชุมชนริมคลองเข้าไปด้านหลัง และมีลำคลองย่อยนำน้ำเข้าไปยังพื้นที่สวน

หากสรุปในภาพรวมจะเห็นว่าการใช้ที่ดินเมืองอันประกอบไปด้วย ที่ดินประเภทนันทนาการซึ่งจะอยู่บริเวณริมน้ำเป็นส่วนใหญ่ ส่วนที่อยู่อาศัยจะมีอยู่หนาแน่นตลอดริมคลองอัมพวา ส่วนในบริเวณตลาดเทศบาลมีที่อยู่อาศัยปานกลาง แต่มีร้านค้าอยู่หนาแน่นในบริเวณนี้ รวมถึงสถาบันทางราชการด้วย ส่วนพื้นที่เกษตรกรรมจะกระจายอยู่บริเวณรอบนอก (ภาพที่ 2.4 และ 2.5)

ภาพที่ 2.4 การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทเมือง
ที่มา: สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองสมุทรสงคราม (2552)

ภาพที่ 2.5 การใช้ประโยชน์ที่ดินด้านเกษตรกรรม
ที่มา: ดัดแปลงจากข้อมูล GIS ของกรมพัฒนาที่ดิน (2545)

4.3 ระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ

คลองอัมพวาในบริเวณที่มีชุมชนหนาแน่น จะมีบ้านเรือนตั้งอยู่หนาแน่นตลอดริมคลอง จึงมีการปลูกพืชริมน้ำน้อย มีการปลูกไม้กระถางประดับบริเวณหน้าบ้านโดยทั่วไป ระบบนิเวศในน้ำมีความหลากหลายน้อย เนื่องจากข้อจำกัดของคุณภาพน้ำ และปริมาณน้ำ สัตว์น้ำที่จับมาเป็นอาหารส่วนใหญ่ คือ กุ้งก้ามกรามซึ่งมีขนาดไม่ใหญ่นัก มีปลาเล็ก และพบเพียงไม่กี่ชนิด ในช่วงน้ำลดมักพบปลาตีน หรือปลากำพุดขึ้นมากินเศษอาหารบริเวณใต้บ้านเรือนบ้าง รวมทั้งตัวเงินตัวทอง ซึ่งมักพบว่ายน้ำอยู่บริเวณตลาด

ในบริเวณที่มีชุมชนเบาบาง จะเป็นบริเวณช่วงกลางและช่วงปลายของคลอง มีสวนผลไม้ริมน้ำมากขึ้นสลับกับบ้านเรือนริมน้ำ พืชริมน้ำที่พบส่วนใหญ่เป็นต้นลำพู และต้นจาก ซึ่งไม่หนาแน่นมากนัก สัตว์น้ำมีปริมาณน้อย แต่มีปลามากกว่าบริเวณช่วงแรก

จากการรายงานคุณภาพน้ำในคลองอัมพวา โดยทั่วไปยังอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างดี นั่นคือมีความใสและไม่มีสภาพความเน่าเสีย ปริมาณออกซิเจนละลายมีค่าระหว่าง 4.5-6.9 มิลลิกรัมต่อลิตร ปริมาณบีโอดีอยู่ในช่วง 1.2-3.0 มิลลิกรัมต่อลิตร และมีค่าเฉลี่ย 1.8 มิลลิกรัมต่อลิตร ซึ่งค่าทั้งหมดไม่เกินมาตรฐานแหล่งน้ำผิวดินประเภทที่ 3 ในส่วนของการปนเปื้อนจากสิ่งขับถ่าย มีจำนวนแบคทีเรีย กลุ่มโคลิฟอร์มก่อนข้างสูง ระหว่าง 35,000-920,000 MPN ต่อ 100 มิลลิลิตร แต่มีจำนวนแบคทีเรีย กลุ่มฟีคัล โคลิฟอร์มค่อนข้างต่ำมาก คือ 330-4,900 MPN ต่อ 100 มิลลิลิตร และมีค่าเฉลี่ย 1,400 MPN ต่อ 100 มิลลิลิตร บริเวณที่พบจำนวน โคลิฟอร์มค่อนข้างสูง คือ ช่วงตลาดปากคลองอัมพวาที่มีการตั้งบ้านเรือนหนาแน่น (กรมควบคุมมลพิษ, 2550)

5. สภาพทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

จากอดีตที่บริเวณคลองอัมพวาเป็นตลาดน้ำสำคัญ เป็นศูนย์กลางการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า ชุมชนคลองอัมพวาจึงมีความเจริญทางเศรษฐกิจสูง สภาพทางสังคมมีความเป็นอยู่ที่หนาแน่นก็กักตลกดสองฝั่งคลอง วิถีชีวิตชุมชนมีน้ำเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต นั่นคือ มีการใช้น้ำจากแม่น้ำเพื่ออุปโภค บริโภค และใช้เป็นเส้นทางสัญจรหลักของชุมชน

ปัจจุบันเมื่อความเจริญเข้ามา มีการก่อสร้างถนนทำให้มีการเข้าถึงพื้นที่ชุมชนได้สะดวก การสัญจรทางน้ำจึงลดความสำคัญลง รูปแบบการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าทางน้ำเลือนหายไป ชาวสวนเปลี่ยนมาขนส่งผลผลิตทางรถยนต์แทนการค้าเลียงขนส่งทางเรือมากขึ้น ย่านร้านค้า ตลาดริมน้ำเปลี่ยนบทบาทมาให้บริการเพียงในระดับชุมชน หมู่บ้านในละแวกใกล้ๆ ส่งผลถึงสภาพสังคมของชุมชนเปลี่ยนไป โดยผู้อยู่อาศัยเดิมย้ายออกไป คนวัยหนุ่มสาวออกไปทำงานนอกพื้นที่ หรือเข้าไปศึกษาในกรุงเทพฯ บริเวณชุมชนจึงเกิดความเจียบเหงา การค้าเหลือน้อยลง มีเพียงคนสูงอายุและเด็กเป็นส่วนใหญ่ ด้านวัฒนธรรมประเพณี และเทศกาลดั้งเดิมของชุมชนริมน้ำเริ่มขาดการส่งเสริม เปลี่ยนตามกระแสสังคมที่ทันสมัยมากขึ้น อย่างไรก็ตามสภาพสังคม การดำเนินชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนริมน้ำ และการสืบทอดทางวัฒนธรรมก็ยังคงเหลืออยู่มาก และหลังจากมีการพัฒนาการท่องเที่ยวขึ้นก็ทำให้ตำบลอัมพวา โดยเฉพาะบริเวณช่วงปากคลอง และตลาดสดกลับมามีความคึกคักอีกครั้งหนึ่ง

5.1 ลักษณะทางเศรษฐกิจ

ประชากรส่วนใหญ่ในตำบลอัมพวา ประกอบอาชีพเกษตรกรรม แต่เริ่มมีแนวโน้มที่ลดลงเรื่อย ๆ ดังตารางที่ 2.3 ที่แสดงพื้นที่การเกษตรและจำนวนครัวเรือนในภาคเกษตรในช่วงปี พ.ศ.2538 – พ.ศ.2542 รองลงมาเป็นพาณิชย์กรรม อุตสาหกรรม รับราชการ ฯลฯ ทำให้โครงสร้างทางเศรษฐกิจ และรายได้ประชากรเป็นไปตามลักษณะการประกอบอาชีพ

ตารางที่ 2.3 พื้นที่การเกษตรและจำนวนครัวเรือนภาคเกษตรกรรมในพื้นที่ศึกษา

พ.ศ.	พื้นที่เกษตรกรรม	จำนวนครัวเรือนภาคเกษตรกรรม
2538	785	201
2539	774	201
2540	767	189
2541	761	187
2542	754	183

ที่มา: สำนักงานเกษตรอำเภอัมพวา (2545)

5.1.1 ด้านเกษตรกรรม โดยทั่วไปเศรษฐกิจของอัมพวาขึ้นอยู่กับเกษตรกรรม พื้นที่ของตำบลอัมพวาอยู่บริเวณที่ราบลุ่มซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์มากเหมาะแก่การเพาะปลูกไม้ยืนต้น โดยจะกระจายอยู่ทุกๆ ส่วนของชุมชนปะปนกับที่อยู่อาศัย พืชเศรษฐกิจที่ทำรายได้ให้แก่ชุมชน คือ มะพร้าว ลิ้นจี่ และส้มโอ (ตารางที่ 2.4) สำหรับการขนส่งผลผลิตทางการเกษตรจะใช้การคมนาคมทางแม่น้ำลำคลอง และถนนเป็นหลัก

ตารางที่ 2.4 ผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญและมูลค่าผลผลิตทางการเกษตรในบริเวณพื้นที่ศึกษา

ผลผลิตที่สำคัญ	มูลค่าผลผลิต				
	พ.ศ.2538	พ.ศ.2539	พ.ศ.2540	พ.ศ.2541	พ.ศ.2542
1. มะพร้าวผล	1,584,000	1,520,000	1,430,500	1,305,000	1,324,000
2. มะพร้าวอ่อน	68,000	78,250	75,550	84,250	129,000
3. ลิ้นจี่	535,000	1,470,000	2,257,500	-	5,517,500
4. ส้มโอ	1,425,600	2,346,300	2,405,700	2,554,200	2,880,000
5. อื่นๆ	350,000	300,000	350,000	350,000	400,000
รวม	3,612,600	5,714,550	6,519,250	4,293,450	10,250,500

ที่มา: สำนักงานเกษตรอำเภออัมพวา (2545)

5.1.2 ด้านอุตสาหกรรม ในเขตชุมชนอัมพวา ส่วนใหญ่เป็นกิจการอุตสาหกรรมขนาดเล็ก ได้แก่ อุตสาหกรรมผลิตน้ำตาลมะพร้าว ผลิตทอผ้า และขนมหวาน เป็นต้น ซึ่งตั้งอยู่บนถนนประชาอุทิศ และริมทางหลวงหมายเลข 325 เพื่อสะดวกต่อการขนส่ง

5.1.3 ด้านพาณิชยกรรม ผลิตภัณฑ์และบริการ ย่านพาณิชยกรรมอยู่ริมคลองอัมพวาในเขตเทศบาลตำบลอัมพวา และบริเวณสองฝั่งถนนประชาเศรษฐกิจ การค้าส่วนใหญ่เป็นการค้าปลีกสินค้าที่จำเป็นต่อชีวิตประจำวัน อาหาร ผลผลิตทางการเกษตร สินค้าแปรรูปอย่างง่าย ไม่มีกิจการประเภทสถานบันเทิง ทั้งนี้เนื่องจากมีระยะทางห่างจากตัวเมืองสมุทรสงครามเพียง 7 กิโลเมตรเท่านั้น รวมทั้งชุมชนมีการค้าขาย โดยการนำผลิตภัณฑ์ของตนเองตามนโยบายของรัฐบาล หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ในอำเภออัมพวามีผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากชุมชน ได้แก่ ขนมพื้นบ้าน ส่วนผลิตภัณฑ์ที่เป็นการท่องเที่ยวของชุมชน ได้แก่ อุทยาน ร.2 เป็นต้น

5.2 ลักษณะทางสังคม

ประชากรในชุมชนอัมพวา ส่วนใหญ่เป็นคนไทย หรือคนไทยเชื้อสายจีน ที่มาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่อดีต ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีโรงเรียนไว้สำหรับประกอบพิธีกรรมในช่วงเทศกาลของชาวไทยเชื้อสายจีน ลักษณะโดยทั่วไปของประชากรในเขตตำบลอัมพวามีดังนี้

5.2.1 จำนวนประชากร จากงานข้อมูล จปฐ.ขององค์การบริหารส่วนตำบลปี พ.ศ.2551 มีประชากรอาศัยอยู่ในตำบลอัมพวาทั้งสิ้น 3,946 คน มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 1,093 ครัวเรือน โดยมีจำนวนประชากรเฉลี่ยต่อครัวเรือนประมาณ 4 คน และความหนาแน่นของประชากรโดยเฉลี่ย 1,578 คนต่อตารางกิโลเมตร ประชากรส่วนใหญ่อาศัยอยู่หนาแน่นในเขตชุมชนบางกะพ้อม ชุมชนบ้านหัวแหลม และชุมชนคลองอัมพวา รวมไปถึงตามแนวถนนประชาอุทิศ (ตารางที่ 2.5)

ตารางที่ 2.5 จำนวนประชากรตามชุมชนในตำบลอัมพวา พ.ศ.2551

ชุมชน	จำนวนครัวเรือน (หลังคาเรือน)	จำนวนประชากร (คน)	ความหนาแน่น (คน/ตร.กม.)
ชุมชนบางจาก	89	344	137
ชุมชนโรงเจ	107	385	154
ชุมชนบ้านหัวแหลม	120	489	196
ชุมชนวัดอัมพวัน	72	245	98
ชุมชนตลาดอัมพวา	115	358	143
ชุมชนคลองอัมพวา	143	475	190
ชุมชนประชาอุทิศ	104	398	160
ชุมชนริมเขื่อน	68	275	110
ชุมชนบางกะพ้อม 1	152	576	230
ชุมชนบางกะพ้อม 2	123	401	160
รวม	1,093	3,946	1,578

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลอัมพวา (2551)

5.2.2 การศึกษา และการนับถือศาสนา ในเขตเทศบาลอัมพวามีโรงเรียนระดับชั้นอนุบาลถึงประถมศึกษาปีที่ 6 ได้แก่ โรงเรียนเทศบาล 1 วัดนางวัง โรงเรียนเทศบาล 2 วัดเกษมสรณาราม

โรงเรียนเทศบาล 3 วัดอัมพวันเจติยาราม โรงเรียนล้อมรั้ว และโรงเรียนวิริยะวิทธานุถินธิ ส่วนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ได้แก่ โรงเรียนอัมพวันวิทยาลัย และโรงเรียนวัดบางกะพ้อม

5.2.3 การประกอบอาชีพ เนื่องจากพื้นที่ของอำเภออัมพวา มีความอุดมสมบูรณ์มาก การประกอบอาชีพส่วนใหญ่ของประชากร คือ อาชีพเกษตรกรรม โดยปลูกพืชสวน ได้แก่ มะพร้าว ส้มโอ ลิ้นจี่ ทำน้ำตาลมะพร้าว ส่วนในย่านพาณิชย์กรรมประชากร มีอาชีพค้าขาย ได้แก่ ขายของชำ ทำขนมและอาหาร ขายอุปกรณ์เครื่องใช้ทางการเกษตร เป็นต้น นอกจากนี้มีอาชีพรับราชการ อาชีพรับจ้างทั่วไป และบางส่วนมีอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

5.2.4 การสาธารณสุข มีศูนย์บริการสาธารณสุขเทศบาล 1 แห่ง มีอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ด้านสาธารณสุข จำนวน 3 คน และมีคลินิกเอกชน 3 แห่ง ร้านขายยาแผนปัจจุบัน 3 ร้าน

5.2.5 ประเพณี และวัฒนธรรม ชาวชุมชนอัมพวา ส่วนใหญ่ดำเนินชีวิตเรียบง่าย โดยมีพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ประเพณีต่างๆ จึงเป็นประเพณีที่เกี่ยวกับศาสนาพุทธ เช่น การแห่เทียนพรรษา การเวียนเทียน การสงฆ์น้ำพระในวันสงกรานต์ และการแข่งเรือซึ่งมักจัดให้เป็นงานประจำปีของวัดต่างๆ นอกจากนี้ยังมีงานเทศกาลเพื่อความรื่นเริง ได้แก่ งานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ งานวันลิ้นจี่ในเดือนเมษายน งานวันส้มโอขาวใหญ่ งานประเพณีลอยกระทง งานวันว่าวไทย และภูมิปัญญาท้องถิ่น เนื่องจากชุมชนอัมพวา เป็นชุมชนที่มีประเพณีต่างๆ ตลอดปี ทำให้เป็นสาเหตุหนึ่งที่มีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวในพื้นที่

5.2.6 กลุ่มองค์กรทางสังคม ภายในเขตเทศบาล ได้มีการจัดตั้งเป็นชุมชนย่อยต่างๆ ซึ่งยังไม่ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด ส่วนที่มีการจัดตั้งแล้วจำนวน 4 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบางจาก ชุมชนบ้านหัวแหลม ชุมชนโรงเจ และชุมชนวัดอัมพวัน และมีการจัดตั้งองค์กรของประชาชนขึ้นในเขตเทศบาล ได้แก่ คณะกรรมการชุมชน คณะกรรมการแม่บ้านชุมชน และอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) นอกจากนี้ยังมีประชาคมคนรักแม่กลอง และอาสาสมัครในองค์การบริหารส่วนตำบลบางช้าง และองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านปรก ทั้งนี้เพื่อให้องค์กรดังกล่าว เป็นแกนกลางในการประสานงานและประสานความร่วมมือระหว่างประชาชนกับเทศบาล เพื่อช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหา ความต้องการ ตลอดจนส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และพัฒนาในด้านต่างๆ

6. การพัฒนาการท่องเที่ยวตำบลอัมพวา

โครงการนำร่องเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมและคลองอัมพวา เป็นโครงการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมแม่น้ำ คู คลอง โดยเป็นโครงการความร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลเดนมาร์ก ในด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา รับผิดชอบโดยกองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม มีระยะเวลาการดำเนินโครงการเริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2545-2548 โดยมีการสำรวจและทำแผนที่รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน คุณค่าทางประวัติศาสตร์ ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของสิ่งก่อสร้างในพื้นที่โครงการ แล้ววิเคราะห์และจัดวางแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสม มีวัตถุประสงค์หลักเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของไทย โดยเฉพาะสิ่งแวดล้อมริมฝั่งคลอง ซึ่งได้คัดเลือกคลองอัมพวา เข้าร่วมโครงการนำร่องเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อม เนื่องจากเป็นคลองที่สำคัญต่อประวัติศาสตร์ และโบราณคดีเกี่ยวกับราชวงศ์จักรี มีประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ มีสิ่งปลูกสร้างแบบดั้งเดิม มีชุมชนริมน้ำที่เคยมีความรุ่งเรืองน้ำมีคุณภาพดี และมีระบบนิเวศที่ยังคงความสมบูรณ์

ด้วยเหตุดังกล่าว เทศบาลตำบลอัมพวาจึงได้กำหนดแผนการดำเนินงานโครงการนำร่องเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมคลองอัมพวา โดยทางคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาเพื่อเสนอกรอบแนวทางอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมคลองอัมพวา และชุมชนคลองอัมพวา

ผลที่ได้รับ คือ กรอบแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาคลองและชุมชนริมน้ำคลองอัมพวา และแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในพื้นที่ โดยมีการเสนอกรอบแนวทางการพัฒนาและการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บริเวณคลองอัมพวา และพื้นที่ใกล้เคียง โดยเสนอว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถช่วยสร้างภาพลักษณ์ของความสามัคคี และร่วมใจกันของคนในชุมชน โดยการท่องเที่ยวของอัมพวาต้องสอดคล้อง และสนับสนุนการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม มรดกทางธรรมชาติ และการเกษตรกรรมที่มีเอกลักษณ์ของพื้นที่

ในรายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการนำร่องเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมและคลองอัมพวา (คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบสำคัญที่ต้องพิจารณาของกรอบการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมคลอง และชุมชนอัมพวาโดยอาศัยหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมคลองอัมพวาประกอบด้วย

องค์ประกอบทางกายภาพ ได้แก่ การอนุรักษ์พื้นที่ที่มีเอกลักษณ์ องค์ประกอบทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การพัฒนาการท่องเที่ยวฐานชุมชนตามหลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และการกระจายรายได้ในชุมชน องค์ประกอบทางวัฒนธรรม ได้แก่ การอนุรักษ์ และฟื้นฟูประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่ดึงดูดให้คงอยู่ต่อไป และองค์ประกอบทางการเมืองการปกครองที่เหมาะสม ได้แก่ การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ และพัฒนา และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และเครือข่ายการท่องเที่ยว นอกจากนี้ ยังได้มีข้อคิดเห็นว่าการท่องเที่ยวถือเป็นความหวังของการฟื้นฟูสภาพเศรษฐกิจอัมพา การกระจายรายได้ และผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวจะก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชน และยังช่วยสนับสนุนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และศิลปกรรมวัฒนธรรมของชุมชนด้วย

7. เทศบัญญัติเทศบาล

เทศบัญญัติเทศบาลเป็นข้อบัญญัติท้องถิ่นซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาลตำบลอัมพวา กำหนดประเภท และอาคารบางชนิดที่จะปลูกสร้างมิได้ในเขตพื้นที่อนุรักษ์ชุมชนเมืองริมน้ำ เขตพื้นที่อนุรักษ์ชุมชนชนบทริมน้ำ และเขตพื้นที่อนุรักษ์สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติของคลอง ข้อกำหนดต่างๆ เป็นข้อกำหนดเบื้องต้นที่จำเป็นต่อการรักษาเอกลักษณ์ของชุมชนริมคลองอัมพวาในภาพรวม ซึ่งท้องถิ่นสามารถขยายพื้นที่บังคับใช้ หรือเพิ่มเติมข้อกำหนดได้ตามความจำเป็น และความเหมาะสมในอนาคต

เทศบัญญัติเทศบาลนี้ จัดทำขึ้นภายใต้ข้อกำหนดของผังเมืองรวมอัมพวาฉบับปัจจุบัน ในกรณีที่มีการปรับปรุงผังเมืองรวมอัมพวา และมีการออกข้อกำหนดการใช้ที่ดินในเขตอนุรักษ์เพิ่มเติม หรือกรณีที่มีการวางแผน และจัดทำผังเมืองเฉพาะอัมพวา และมีการออกข้อกำหนดเกี่ยวกับการควบคุมประเภทและรูปแบบอาคาร ก็ควรปรับเปลี่ยนข้อกำหนดของข้อบัญญัติท้องถิ่นให้สอดคล้อง และไม่ซ้ำซ้อนกับข้อกำหนดการใช้ที่ดินดังกล่าว

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้รวบรวมผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการศึกษา คือ การพัฒนาการท่องเที่ยว และการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

สุพล ศิริพรรณพร (2538) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว : กรณีศึกษาชายฝั่งทะเลเมืองระยอง พบว่า ผลกระทบทางเศรษฐกิจของพื้นที่ชายฝั่งทะเลเมืองระยองหลังจากมีการท่องเที่ยว นอกจากจะทำให้ประชาชนมีรายได้จากการประกอบอาชีพเพิ่มมากขึ้นแล้ว ยังส่งผลให้ค่าครองชีพสูงขึ้น มีการลงทุนในธุรกิจที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยวมากขึ้น และปัญหาราคาที่ดินสูงขึ้น นอกจากนี้ความไม่แน่นอนของการท่องเที่ยว ยังทำให้ผู้ประกอบการอาชีพหรือมีรายได้จากการท่องเที่ยวต้องประสบกับปัญหาทางเศรษฐกิจ

สุวณี ทรัพย์พิบูลย์ผล (2544) ได้ศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชนปกากะญอ (กะเหรี่ยง) บ้านแม่กลางหลวงและบ้านอังกาน้อย อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เกิดขึ้นในพื้นที่มีทั้งผลบวก และผลลบ ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรเป็นการท่องเที่ยวที่คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด และควรเป็นของชุมชน โดยชุมชนมีความพึงพอใจ ซึ่งจะสามารถลดผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวได้ในระยะยาว

ธีรวดี จำเดิม (2548) ได้ศึกษาเรื่องผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนเวียงกุมกาม อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าภาครัฐได้เข้ามาส่งเสริม และเข้ามาพัฒนาการท่องเที่ยวเวียงกุมกามอย่างรวดเร็ว และมีการพัฒนาจากส่วนบนสู่ส่วนล่าง เป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นชุมชนจึงขาดความพร้อมในการรองรับการท่องเที่ยว ผลกระทบที่เกิดขึ้นจึงเป็นด้านลบมากกว่าด้านบวก เช่น เกิดปัญหาความขัดแย้งด้านผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว ทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเสื่อมถอย และเกิดปัญหามลพิษทางเสียง ฝุ่น และปัญหาขยะซึ่งเป็นภาระให้กับชุมชนตามมา

มณีวรรณ ผิวนิม และ ปราบรณา จันทรุพันธ์ (2547) ศึกษาเรื่องพัฒนาการและผลกระทบของการท่องเที่ยว กรณีศึกษาชุมชนตลาดน้ำ พบว่า การท่องเที่ยวแบบตลาดน้ำมีผลกระทบโดยตรงต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนไม่มากนัก ผลกระทบที่เกิดขึ้นเป็นผลกระทบที่มีต่อพฤติกรรมและค่านิยมของคนเฉพาะกลุ่ม ซึ่งได้แก่ผู้มีอาชีพเกี่ยวข้องกับการขายสินค้า หรือให้บริการแก่นักท่องเที่ยวโดยตรงเท่านั้น ส่วนผลกระทบด้านลบที่พบ คือ ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ปัญหามลพิษทางอากาศและเสียง การทำลายทัศนียภาพของชุมชนในบริเวณตลาดน้ำ ทัศนคติและพฤติกรรมของคนในชุมชนที่มีต่อนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนไป และผลกระทบด้านบวกที่เกิดขึ้น คือ การท่องเที่ยวช่วยสร้างงานให้คนในชุมชนมีส่วนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เนื่องจากการปรับปรุงพื้นที่ ปรับปรุงการคมนาคมและสาธารณูปโภคให้ได้มาตรฐาน นอกจากนี้ยังมีส่วนช่วยให้มีการอนุรักษ์วัฒนธรรม ช่วยกระตุ้นให้คนในชุมชนสนใจประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น และสร้างชื่อเสียงให้แก่ชุมชน

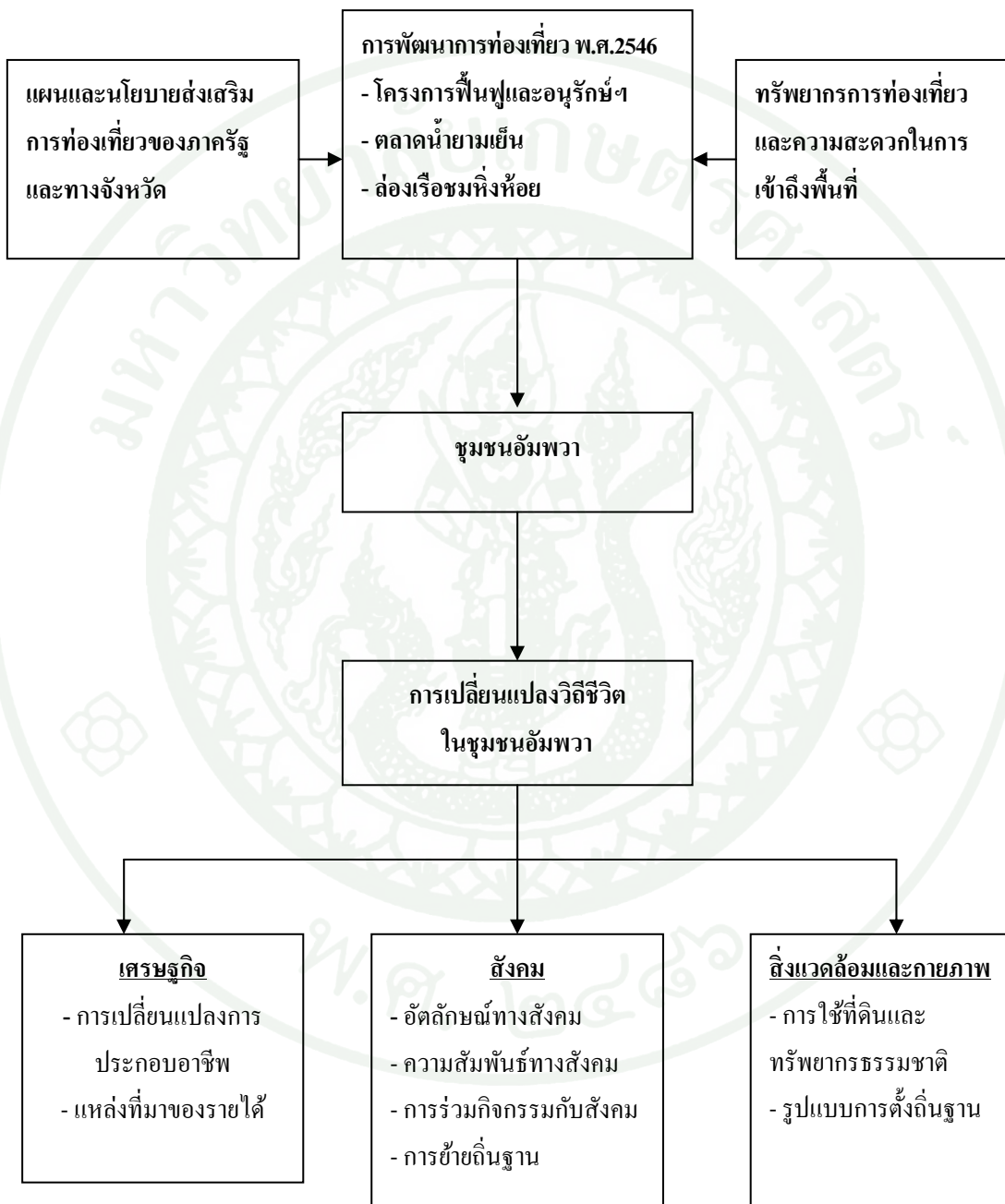
นิธิ ลิศนันท์ (2544) ได้ศึกษาเรื่องแนวทางอนุรักษ์ และฟื้นฟูชุมชนริมน้ำคลองอัมพวา จังหวัด สมุทรสงคราม พบว่า ชุมชนริมคลองอัมพวา เป็นแหล่งที่สะท้อนวิถีชีวิตดั้งเดิมของ สังคมไทย ทั้งรูปแบบการตั้งถิ่นฐานริมน้ำ รวมทั้งสถาปัตยกรรม อาคารบ้านเรือน สภาพแวดล้อม ก่อให้เกิดเอกลักษณ์เฉพาะตัวกับชุมชน แต่เมื่อมีความเจริญ จึงเกิดความเปลี่ยนแปลงกับชุมชน ดังนั้นการอนุรักษ์ และฟื้นฟูชุมชนริมน้ำจึงต้องทำควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลง และปรับเปลี่ยน บทบาทของชุมชน ให้อยู่แบบพึ่งพาตนเองโดยการใช้ทรัพยากรที่มีคุณค่ามาทำประโยชน์ให้กับ ชุมชน

มินตรา ติธประวิทย์ (2548) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบริเวณ เทศบาลตำบลอัมพวาและพื้นที่ใกล้เคียง พบว่าพื้นที่ในบริเวณที่ศึกษามีศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน และยังมี การอนุรักษ์พื้นที่ควบคู่ไปด้วย แต่การพัฒนาการท่องเที่ยวมีแนวโน้ม ผู้ขึ้นอ้อมตัวจึงต้องมีการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว โดยชุมชน เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ ทรัพยากรในพื้นที่ พร้อมกับการพัฒนาชุมชนในระยะยาว

จากการรวบรวมผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นศึกษา ได้แก่ การพัฒนาการท่องเที่ยว การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชน และงานวิจัยในพื้นที่ตำบลอัมพวา สามารถสรุปได้ว่า การท่องเที่ยว ก่อให้เกิดการจ้างงาน สร้างอาชีพและรายได้ให้ประชาชนในชุมชนซึ่งหากการพัฒนาการท่องเที่ยว พัฒนาอย่างรวดเร็วและขาดความพร้อมในการรองรับการท่องเที่ยวจะทำให้เกิดผลกระทบตามมา สำหรับชุมชนริมคลองอัมพวา เป็นแหล่งที่สะท้อนวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทยทั้งรูปแบบการตั้ง ถิ่นฐานริมน้ำรวมทั้งสถาปัตยกรรม อาคารบ้านเรือน สภาพแวดล้อม ก่อให้เกิดเอกลักษณ์เฉพาะตัว กับชุมชน และมีการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ควบคู่กับการอนุรักษ์พื้นที่ แต่การพัฒนาการท่องเที่ยวมีแนวโน้ม ผู้ขึ้นอ้อมตัวจึงต้องมีการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว โดยชุมชน เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่ พร้อมกับการพัฒนาชุมชนในระยะยาวซึ่งหากขาดความ พร้อมในการรองรับการท่องเที่ยว จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชนอัมพวา และผลกระทบที่เกิดจะเป็นด้านลบมากกว่าด้านบวก เช่น เกิดปัญหาความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ จากการท่องเที่ยว ทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเสื่อมถอย และเกิดปัญหามลพิษทางเสียง ฝุ่น และปัญหาขยะซึ่งเป็นภาระให้กับชุมชนตามมา

จากการทบทวนแนวคิด และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถกำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตอันเนื่องมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยวตำบลอัมพวา ในประเด็น

ที่ให้ความสำคัญ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพ และแหล่งที่มาของรายได้ในครัวเรือน
 อุตสาหกรรมทางสังคม ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน และการย้ายถิ่นฐาน การเปลี่ยนแปลงการใช้
 ที่ดิน และรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน ดังภาพที่ 2.6

ภาพที่ 2.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย
 ที่มา: จากการวิจัยเอกสาร (documentary research)

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

ในการดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัย เรื่อง การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต อันเนื่องมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยว ตำบลอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งครอบคลุมประเด็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของครัวเรือนในชุมชนอัมพวา และการพัฒนาการท่องเที่ยวนั้น ได้มีการกำหนดวิธีการวิจัย ดังนี้

วัสดุ และอุปกรณ์ที่ใช้ในการศึกษา

1. แบบสัมภาษณ์ ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลทั่วไป ข้อมูลทางด้านการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่มาจากการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชน และข้อมูลเกี่ยวกับระดับ และลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
2. แผนที่เขตเทศบาลตำบลอัมพวา (เทศบาลตำบลอัมพวา)
3. แผนที่ภูมิประเทศ มาตราส่วน 1: 50,000 จากกรมแผนที่ทหาร และรูปถ่ายทางอากาศบริเวณพื้นที่ตำบลอัมพวา จากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
4. เอกสาร และข้อมูลทุติยภูมิจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา
5. เครื่องคอมพิวเตอร์ โปรแกรมทางระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ และ โปรแกรมทางสถิติ
6. กล้องบันทึกภาพ
7. อุปกรณ์บันทึกเสียง

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษานี้มีแหล่งข้อมูลที่สำคัญอยู่ 2 ประเภท คือ

1. ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) จะใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (documentary research) ซึ่งรวบรวมจากเอกสารสถิติ รายงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- ข้อมูลการใช้ที่ดิน จากกรมโยธาธิการ และผังเมือง กระทรวงมหาดไทย

- ข้อมูลโครงการ และงานวิจัยในพื้นที่ จากห้องสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ข้อมูลแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัด จากองค์การบริหารส่วนจังหวัด

สมุทรสงคราม

- ข้อมูลสถิติจำนวนนักท่องเที่ยว จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
- ข้อมูลแผนที่มรดกทางวัฒนธรรมชุมชนอัมพวา จากสำนักนโยบายและแผน

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- ข้อมูลแผนที่จากเทศบาลตำบลอัมพวา
- ข้อมูลคุณภาพน้ำ จากกรมควบคุมมลพิษ

2. ข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ มีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

2.1 การสำรวจภาคสนามโดยตรง (direct field observation) เป็นการสำรวจสภาพทั่วไปของพื้นที่ และลักษณะการใช้ที่ดินในตำบลอัมพวา

2.2 การสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างกับผู้ให้ข้อมูลหลัก (semi-structured interviews with key Informants) ซึ่งได้แก่

- การสัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ที่รู้ประวัติความเป็นมาของชุมชนอัมพวา เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมชุมชน แหล่งท่องเที่ยว รวมไปถึงสภาพปัญหาในพื้นที่ในภาพรวม

- การสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่องค์กรส่วนท้องถิ่น และการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ในองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและผู้ประกอบการ เช่น กลุ่มบริการท่องเที่ยวทางน้ำ โฮมสเตย์ หรือ รีสอร์ท เป็นต้น เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาในการจัดการท่องเที่ยว จำนวนสถานที่ให้บริการที่พักแบบโฮมสเตย์ และรีสอร์ท รวมถึงจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่

2.3 การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structured interviews) ในประเด็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว เช่น การประกอบอาชีพ แหล่งที่มา

ของรายได้ การย้ายถิ่น ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน และคนนอกชุมชน และการใช้ที่ดิน ซึ่งประกอบด้วยคำถามแบบปลายปิดและปลายเปิด แบ่งออกเป็น 6 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพ การเปลี่ยนแปลงอาชีพและแหล่งที่มาของรายได้ในครัวเรือน

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการเงินของครัวเรือน

ส่วนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินและการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ส่วนที่ 5 ข้อมูลด้านการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรธรรมชาติ

ส่วนที่ 6 ข้อมูลเกี่ยวกับอัตลักษณ์ และความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

ประชากรที่ใช้ในการตอบแบบสัมภาษณ์ ได้แก่ หัวหน้าครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลอัมพวา ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 1,093 ครัวเรือน ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการกำหนดขนาดประชากรตัวอย่างของ บุญเรียง ขจรศิลป์ (2543) ซึ่งใช้เกณฑ์

- 1) ถ้าขนาดของกลุ่มประชากรมีจำนวนน้อย ใช้กลุ่มตัวอย่างอย่างน้อยร้อยละ 25
- 2) ถ้าขนาดของกลุ่มประชากรมีจำนวนพัน ใช้กลุ่มตัวอย่างอย่างน้อยร้อยละ 10
- 3) ถ้าขนาดของกลุ่มประชากรมีจำนวนหมื่น ใช้กลุ่มตัวอย่างอย่างน้อยร้อยละ 1

ในกรณีของตำบลอัมพวามีครัวเรือนทั้งหมด 1,093 ครัวเรือน จึงใช้เกณฑ์ที่สองในการคำนวณขนาดของตัวอย่างที่ร้อยละ 10 จึงมีขนาดประชากรตัวอย่างเท่ากับ 109.3 ครัวเรือน และเพื่อความเหมาะสมและความถูกต้องของข้อมูลในการคำนวณจึงปรับเป็น 120 ครัวเรือน

สำหรับการสุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ ซึ่งจะสุ่มตัวอย่างครัวเรือนกระจายตามชุมชนจำนวน 9 ชุมชนในตำบลอัมพวา โดยมีสัดส่วนของการสัมภาษณ์อย่างน้อยร้อยละ 10 ของจำนวนครัวเรือนในแต่ละชุมชน เพื่อให้มีการกระจายของตัวอย่าง ดังนี้

ตารางที่ 3.1 จำนวนครัวเรือนในการสุ่มตัวอย่าง

ชุมชน	จำนวนครัวเรือน (หลังคาเรือน)	จำนวนครัวเรือนตัวอย่าง (ครัวเรือน)
ชุมชนบางจาก	89	9
ชุมชนโรงเจ	107	10
ชุมชนบ้านหัวแหลม	120	12
ชุมชนวัดอัมพวัน	72	7
ชุมชนตลาดอัมพวา	115	12
ชุมชนคลองอัมพวา	143	20
ชุมชนประชาอุทิศ	104	10
ชุมชนริมเขื่อน	68	7
ชุมชนบางกะพ้อม 1	152	20
ชุมชนบางกะพ้อม 2	123	13
รวม	1,093	120

2.4 การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (participatory observation) โดยที่ผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชน เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน เพื่อรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการการท่องเที่ยวที่อาจเกิดผลกระทบในพื้นที่ศึกษา ทั้งนี้ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมด้วยวิธีการต่างๆ ใช้การวิเคราะห์โดยสถิติเชิงพรรณนา (descriptive statistic) เพื่ออธิบายการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตครัวเรือน ซึ่งรวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน อาชีพและความหลากหลายของแหล่งที่มาของรายได้ อุตสาหกรรมทางสังคม การย้ายถิ่นและรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน ทั้งนี้ รวมถึงประเด็นเกี่ยวกับปัญหา ข้อจำกัด ลักษณะการใช้ทรัพยากร และสภาพแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวในตำบลอัมพวา โดยการนำเสนอข้อมูลที่ศึกษาจะใช้สถิติอย่างง่าย คือ ร้อยละ ความถี่ และความเบี่ยงเบนมาตรฐาน

บทที่ 4

ผลการศึกษาและวิจารณ์

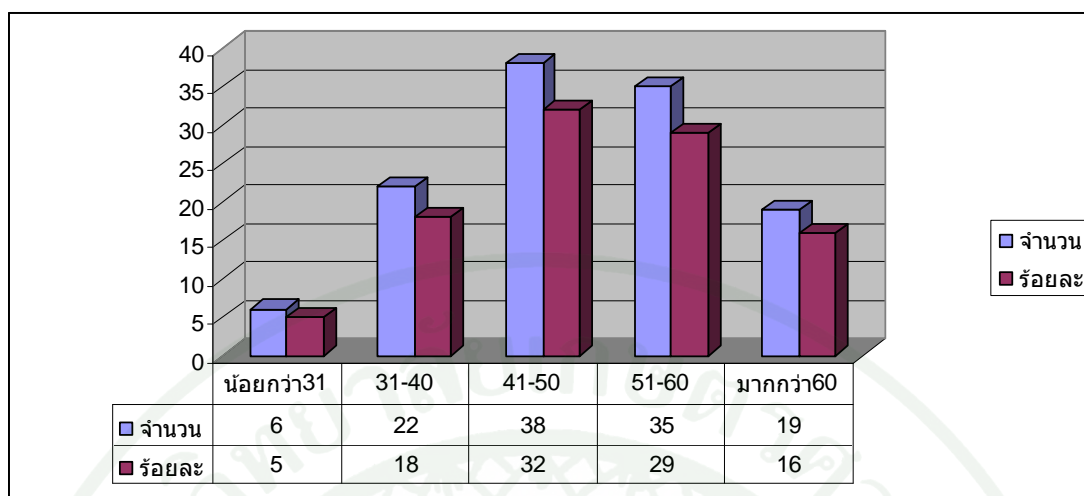
ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล จะใช้ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิ การออกแบบสัมภาษณ์จากกลุ่มประชากรตัวอย่างจำนวน 120 ราย ร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการสำรวจภาคสนามโดยตรง (direct field observations) ประกอบกับการอ่านแผนที่และการแปลรูปถ่ายทางอากาศ (map reading and aerial photos interpretation) และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ถึงโครงสร้างกับผู้ใช้ ข้อมูลหลัก สามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ซึ่งแบ่งเป็น 6 ตอน คือ ลักษณะของประชากร ตัวอย่าง การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน และการย้ายถิ่นฐาน การเปลี่ยนแปลงอาชีพ และแหล่งที่มาของรายได้ในครัวเรือน อัตลักษณ์และข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคมและสภาพสังคมในชุมชน และการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรธรรมชาติ

สำหรับการศึกษาเกี่ยวกับประเด็นของ “การเปลี่ยนแปลง” นั้น ผู้วิจัยจะทำการเปรียบเทียบระหว่างปัจจุบัน (ปี พ.ศ.2551) กับช่วงเวลาก่อนที่จะมีตลาดน้ำอัมพวา (ปี พ.ศ.2545)

ลักษณะของประชากรตัวอย่าง

สำหรับงานวิจัยครั้งนี้ กลุ่มประชากรเป้าหมายที่จะทำการสัมภาษณ์ คือ หัวหน้าครัวเรือนในตำบลอัมพวา ซึ่งจะให้รายละเอียดเกี่ยวกับวิถีการดำรงชีวิตของสมาชิกในครัวเรือนได้ ซึ่งมีรายละเอียดลักษณะของประชากรตัวอย่าง ดังนี้

ในจำนวน 120 ครัวเรือนของประชากรตัวอย่าง หัวหน้าครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ซึ่งร้อยละ 79 ของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์เป็นผู้ที่มีถิ่นฐานอยู่ในตำบลอัมพวา และร้อยละ 21 ของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์เป็นผู้ที่ย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่ในตำบลอัมพวาเป็นเวลา 8 – 17 ปี โดยประมาณร้อยละ 50 ของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์ มีการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 61) มีอายุอยู่ในช่วง 41 – 60 ปี โดยกลุ่มประชากรมีอายุเฉลี่ย 49 ปี สูงสุด 75 ปี ต่ำสุด 25 ปี (ภาพที่ 4.1)

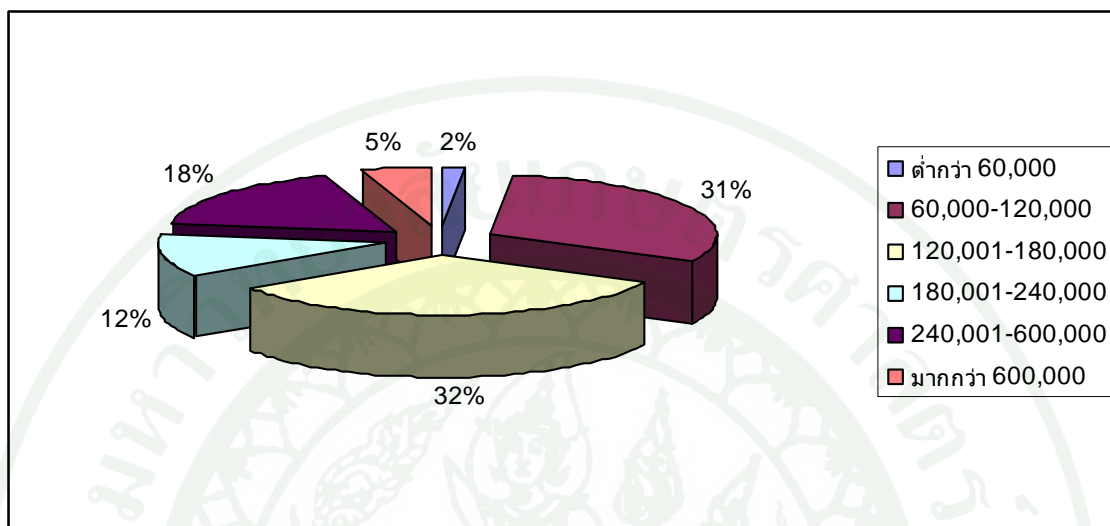

ภาพที่ 4.1 ช่วงอายุของหัวหน้าครัวเรือนของกลุ่มประชากรตัวอย่างจำแนกตามจำนวนและร้อยละที่มา: จากการออกแบบสัมภาษณ์ (ธันวาคม 2551)

สำหรับจำนวนสมาชิกในครัวเรือนในเขตตำบลอัมพวา ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 61 ของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์) เป็นครัวเรือนที่มีขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ คือ มีสมาชิก จำนวน 3 – 5 คน รองลงมา มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนน้อยกว่า 3 คน คิดเป็นร้อยละ 21 ของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์ สำหรับครัวเรือนขนาดใหญ่ที่มีสมาชิกมากกว่า 7 คน มีเพียงร้อยละ 3 ของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์ ในส่วนของรายได้พบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่จะมีรายได้ 120,001 – 180,000 บาทต่อปี ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 32 ของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์ รองลงมาประมาณร้อยละ 31 ของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์ มีระดับรายได้ในอยู่ในช่วง 60,000 – 120,000 บาทต่อปี และระดับรายได้เฉลี่ยของครัวเรือน คือ 202,201 บาทต่อปี ครัวเรือนที่มีรายได้สูงสุด คือ 820,000 บาทต่อปี เป็นครัวเรือนที่ประกอบกิจการส่วนตัวซึ่งทำกิจการเบญจรงค์ ส่วนครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำสุด 56,000 บาทต่อปี เป็นครัวเรือนที่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป ทั้งนี้กลุ่มข้อมูลมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับรายได้ครัวเรือน 145,191 บาทต่อปี (ภาพที่ 4.2)

จากข้อมูลของสำนักงานเกษตรตำบลอัมพวา พบว่าประชากรในพื้นที่ตำบลอัมพวามีแนวโน้มการประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่ลดลง โดยในปี พ.ศ.2540 มีครัวเรือนเกษตรกร 189 ครัวเรือน แต่ในปี พ.ศ. 2550 มีครัวเรือนเกษตรกร 146 ครัวเรือน ประกอบกับผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการเปลี่ยนแปลงอาชีพของครัวเรือนในตำบลอัมพวาที่พบว่า ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปประกอบอาชีพค้าขายเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 13 ของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า

แหล่งที่มาของรายได้ของครัวเรือนในตำบลอัมพวามีการเปลี่ยนแปลงจากในภาคเกษตรสู่นอกภาคเกษตรเพิ่มขึ้นด้วย

ภาพที่ 4.2 รายได้ของครัวเรือนกลุ่มประชากรตัวอย่าง
ที่มา: จากการออกแบบสัมภาษณ์ (ธันวาคม 2551)

การใช้ที่ดินและการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน

การใช้ประโยชน์ที่ดินของครัวเรือนในตำบลอัมพวา แบ่งพิจารณาออกเป็น 2 ประเภท คือ การใช้ประโยชน์ที่ดินในแปลงที่เป็นที่ตั้งของที่อยู่อาศัย และการใช้ประโยชน์ที่ดินในแปลงที่เป็นที่ดินทำกิน ดังนี้

1. การใช้ประโยชน์ที่ดินและการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในแปลงที่อยู่อาศัย

จากการสัมภาษณ์ พบว่า ปัจจุบันที่ดินแปลงที่อยู่อาศัยมีขนาดโดยเฉลี่ย 0.66 ไร่ โดยแปลงที่มีขนาดใหญ่ที่สุด คือ 5 ไร่ ขนาดเล็กที่สุด 0.04 ไร่หรือประมาณ 65 ตารางวา ทั้งนี้ ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 89 ของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์) จะเป็นแปลงที่ดินที่มีขนาดไม่เกิน 1 ไร่ และร้อยละ 11 ของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์ หรือ 13 ราย จาก 120 ราย มีขนาดการถือครองแปลงที่ดินที่อยู่อาศัยมากกว่า 1 ไร่ และเมื่อเปรียบเทียบขนาดการถือครองที่ดินแปลงที่อยู่อาศัยในอดีตกับปัจจุบัน พบว่ามีแนวโน้มที่ดินแปลงที่อยู่อาศัยจะมีขนาดเล็กลง โดยที่ขนาดแปลงที่ดินในแปลงที่

อยู่อาศัยที่เล็กกว่า 0.13 ไร่ มีจำนวนเพิ่มขึ้น ในขณะที่แปลงที่ดินที่อยู่อาศัยที่มีขนาด 0.26 – 0.5 ไร่ มีจำนวนลดลง ซึ่งข้อมูลจากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่า มีการแบ่งที่ดินในแปลงที่อยู่อาศัยขายไปบ้างเช่นกัน (ตารางที่ 4.1)

ตารางที่ 4.1 การเปลี่ยนแปลงขนาดการถือครองที่ดินแปลงที่อยู่อาศัย

(n = 120)

ขนาดแปลงที่ดิน แปลงที่อยู่อาศัย	อดีต (พ.ศ.2545)		ปัจจุบัน (พ.ศ.2551)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
น้อยกว่า 0.13 ไร่	25	21	27	23
0.13 – 0.25 ไร่	28	23	28	23
0.26 – 0.5 ไร่	30	25	28	23
0.51 – 1 ไร่	24	20	24	20
มากกว่า 1 ไร่	13	11	13	11
ขนาดแปลงโดยเฉลี่ยในปัจจุบัน 0.66 ไร่	ขนาดแปลงโดยเฉลี่ยในอดีต 0.68 ไร่			
ขนาดแปลงใหญ่ที่สุด 5 ไร่ ขนาดแปลงเล็กที่สุด 0.04 ไร่	ขนาดแปลงใหญ่ที่สุด 5 ไร่ เล็กสุด 0.075 ไร่			
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของขนาดแปลง คือ 0.87 ไร่	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน คือ 0.84 ไร่			

ที่มา: จากการออกแบบสัมภาษณ์ (ธันวาคม 2551)

จากการออกแบบสัมภาษณ์ พบว่า การใช้ประโยชน์ที่ดินในแปลงที่อยู่อาศัย มี 2 ลักษณะ คือ ใช้เป็นที่อยู่อาศัยอย่างเดียว และใช้ที่ดินแบบผสมผสาน คือ มีการใช้พื้นที่ในแปลงที่อยู่อาศัยทำการเกษตร หรือเปิดเป็นร้านค้า หรือใช้เป็นที่พักนักท่องเที่ยวร่วมด้วย

จากการสำรวจภาคสนามประกอบกับการอ่านรูปถ่ายทางอากาศของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และการออกแบบสัมภาษณ์ พบว่า หลังจากการพัฒนาการท่องเที่ยวได้มีการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมบนแปลงที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้น เช่น พบว่า ร้อยละ 5 ของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์เป็นครัวเรือนที่มีพื้นที่ว่างและจัดบริเวณดังกล่าวเป็นพื้นที่ให้บริการจอร์จนักท่องเที่ยวเพื่อเป็นรายได้เสริม ในขณะที่ร้อยละ 3 ของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์ มีการตัดแปลงที่อยู่อาศัยโดยมีการแบ่งเป็นห้องเพื่อเปิดให้บริการเป็นที่พักนักท่องเที่ยว ซึ่งเรียกว่า โฮมสเตย์ ในขณะที่ ร้อยละ 12 ของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์ที่อยู่ในบริเวณตลาดน้ำอัมพวา จะเปลี่ยนแปลงบ้านเป็นร้านค้าเพื่อขายของต่างๆ เช่น อาหาร เครื่องดื่ม หรือ ของที่ระลึกให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งบริเวณที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์หรือกิจกรรมบนแปลงที่อยู่อาศัยมากที่สุด ดังแสดงในภาพที่ 4.3

ภาพที่ 4.3 แสดงพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว
ที่มา: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2545)

2. การใช้ประโยชน์ที่ดินในแปลงที่เป็นที่ดินทำกิน

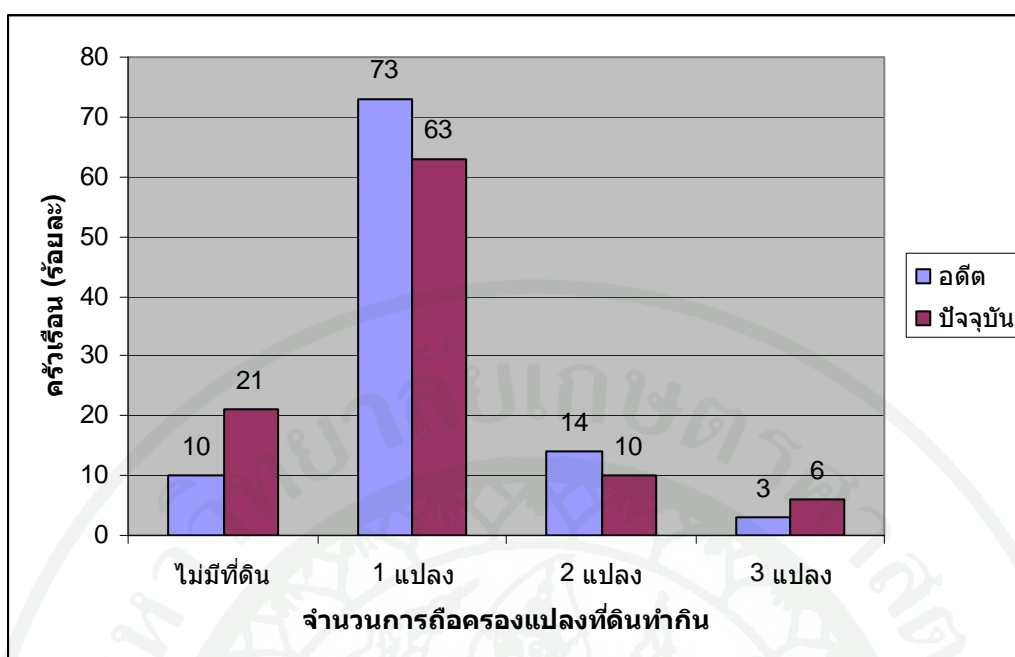
ในปัจจุบัน ชุมชนตำบลอัมพพามีครัวเรือนที่มีที่ดินทำกิน คิดเป็นร้อยละ 79 ของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์ โดยส่วนใหญ่ (ร้อยละ 63 ของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์) เป็นครัวเรือนที่ถือครองที่ดินทำกินเพียง 1 แปลง จากการเปรียบเทียบการถือครองที่ดินในอดีตและปัจจุบัน พบว่ามีแนวโน้มว่าครัวเรือนในชุมชนตำบลอัมพพามีการขายที่ดินออกไป เนื่องจากมีครัวเรือนที่ไม่มีที่ดินทำกินเพิ่มขึ้นถึงกว่าเท่าตัว นอกจากนี้ยังพบว่า มีผู้ถือครองที่ดินกว่า 3 แปลง เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 3 เป็นร้อยละ 6 ของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์ เนื่องจากมีการแบ่งแปลงที่ดินขายให้กับเจ้าของรายใหม่ ส่งผลให้มีขนาดแปลงที่ดินเล็กลง ทั้งนี้ การที่ราคาที่ดินเพิ่มสูงขึ้นเป็นสิ่งจูงใจที่ทำให้ครัวเรือนในตำบลอัมพพาจำนวนหนึ่งขายที่ดินไป โดยที่ที่ดินที่ถูกขายไปส่วนใหญ่ เจ้าของที่ดินรายใหม่มักจะนำมาลงทุนในด้านของธุรกิจท่องเที่ยว เช่น นำมาสร้างรีสอร์ท หรือที่พัก สำหรับนักท่องเที่ยว ในขณะที่บางส่วนได้นำที่ดินมาพัฒนาเป็นร้านอาหาร หรือ ร้านขายของที่ระลึก เป็นต้น (ตารางที่ 4.2 และภาพที่ 4.4)

ตารางที่ 4.2 การเปลี่ยนแปลงจำนวนแปลงที่ดินทำกินที่ถือครอง

(n = 120 ราย)

จำนวนการถือครองแปลงที่ดิน ทำกิน	อดีต (พ.ศ.2545)		ปัจจุบัน (พ.ศ.2551)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มีที่ดิน	12	10	26	21
1 แปลง	87	73	75	63
2 แปลง	17	14	12	10
3 แปลง	4	3	7	6
จำนวนรวม	120	100	120	100

ที่มา: จากการออกแบบสัมภาษณ์ (ธันวาคม 2551)

ภาพที่ 4.4 การเปลี่ยนแปลงจำนวนแปลงที่ดินทำกินที่ถือครอง
ที่มา: จากการออกแบบสัมภาษณ์ (ธันวาคม 2551)

เมื่อพิจารณาลักษณะทำเลที่ตั้งของที่ดินทำกิน พบว่า ครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์มีที่ดินทำกินทั้งสิ้น 120 แปลง โดยร้อยละ 68 ของแปลงที่ดินของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์จะเป็นแปลงที่ดินที่อยู่ติดกับแปลงที่ดินที่เป็นที่อยู่อาศัย รองลงมาเป็นกลุ่มที่มีที่ตั้งห่างจากที่อยู่อาศัยมากกว่า 1 กิโลเมตร ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 17 ของแปลงที่ดินทำกินทั้งหมด ในขณะที่ร้อยละ 15 อยู่ห่างจากที่อยู่อาศัย ตั้งแต่ 100 เมตร ถึง 1 กิโลเมตร (ตารางที่ 4.3 และภาพที่ 4.5)

ตารางที่ 4.3 จำนวนแปลงที่ดินทำกินจำแนกตามตำแหน่งที่ตั้งของแปลงที่ดินทำกิน

(n = 120 แปลง)

ระยะทางจากบ้านถึงแปลงที่ดินทำกิน	จำนวนแปลงที่ดินทำกิน				ร้อยละ
	แปลงที่ 1	แปลงที่ 2	แปลงที่ 3	รวม	
อยู่ติดกับตัวบ้าน*	82	-	-	82	68
100 – 500 เมตร	10	-	-	10	8
501 – 1,000 เมตร	2	5	1	8	7
มากกว่า 1 กิโลเมตร	3	6	11	20	17

ที่มา: จากการออกแบบสัมภาษณ์ (ธันวาคม 2551)

หมายเหตุ * = ครัวเรือนและที่ทำกินอยู่ในแปลงเดียวกัน

ภาพที่ 4.5 แปลงที่ดินทำกินที่เป็นสวนมะพร้าวและสวนผลไม้
ที่มา: จากการสำรวจภาคสนาม (มีนาคม 2552)

สำหรับขนาดการถือครองของแปลงที่ทำกินของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์ พบว่าในปัจจุบัน มีขนาดแปลงที่ดินโดยเฉลี่ย 4 ไร่ โดยมีขนาดแปลงที่ดินที่ใหญ่ที่สุด 20 ไร่ และเล็กที่สุด 0.15 ไร่ หรือประมาณ 60 ตารางวา แปลงที่ดินส่วนใหญ่ (ร้อยละ 74 ของแปลงที่ดินทำกินทั้งหมด) มีขนาดการถือครองไม่เกิน 5 ไร่ ส่วนที่มีขนาดใหญ่กว่า 5 ไร่ มีเพียงร้อยละ 26 ของแปลงที่ดินทำกินทั้งหมด (ตารางที่ 4.4)

ตารางที่ 4.4 จำนวนแปลงที่ดินแยกตามขนาดการถือครองที่ดินทำกิน

ระยะทางและขนาดถือครอง	จำนวน				ร้อยละ
	แปลงที่ 1	แปลงที่ 2	แปลงที่ 3	รวม	
ขนาดที่ดินที่ถือครอง					
น้อยกว่า 1 ไร่	29	-	2	31	26
1 ไร่ – 5 ไร่	33	15	10	58	48
5.01 ไร่ – 10 ไร่	5	7	8	20	17
มากกว่า 10 ไร่	8	2	1	11	9

ขนาดแปลงที่ดินทำกินที่ถือครอง โดยเฉลี่ย 4 ไร่ ขนาดแปลงใหญ่ที่สุด 20 ไร่ ขนาดแปลงเล็กที่สุด 0.15 ไร่ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของขนาดแปลงที่ดินที่ถือครอง คือ 4.6 ไร่

ที่มา: จากการออกแบบสัมภาษณ์ (ธันวาคม 2551)

จากการศึกษาในเรื่องการใช้ที่ดินและการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน จะเห็นว่าขนาดของที่ดินในแปลงที่อยู่อาศัยไม่แตกต่างกับในอดีต แต่หลังการพัฒนาการท่องเที่ยวมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์

ที่ดินหรือกิจกรรมบนแปลงที่อยู่อาศัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น เช่น เป็นที่พัก ร้านอาหาร หรือ ที่จอดรถ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของสุพล ศิริธรรมพร (2538) ที่พบว่า หลังจากมีการท่องเที่ยว จะมีการลงทุนในธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น

สถานภาพการถือครองที่ดินของครัวเรือน

1. สถานภาพการถือครองที่ดินแปลงที่เป็นที่อยู่อาศัย

จากการสำรวจสถานภาพการถือครองที่ดินแปลงที่อยู่อาศัยปัจจุบัน พบว่ามีสัดส่วนของผู้ที่เป็นเจ้าของที่ดินลดลงจากช่วงเวลาก่อนที่จะมีการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนตำบลอัมพวา โดยในอดีตมีครัวเรือนที่เป็นเจ้าของที่ดินในแปลงที่อยู่อาศัยถึงร้อยละ 90 ของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์ ในขณะที่ปัจจุบันมีครัวเรือนที่เป็นเจ้าของที่ดินในแปลงที่อยู่อาศัย ร้อยละ 76 ของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์ ซึ่งสถานภาพการเป็นเจ้าของที่ดินแปลงที่อยู่อาศัยลดลงถึงร้อยละ 14 ของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์ ในขณะที่สัดส่วนของการเช่าที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้นจากอดีตถึงกว่าหนึ่งเท่าตัว คือ มีครัวเรือนที่เช่าที่ดินในแปลงที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 10 ของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์ เป็นร้อยละ 24 ของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์ ซึ่งจากสถานภาพการถือครองที่ดินที่เปลี่ยนแปลงจากเจ้าของเป็นผู้เช่าที่เพิ่มขึ้นนี้ แสดงให้เห็นว่า หลังจากการพัฒนาการท่องเที่ยวมีครัวเรือนบางส่วนในตำบลอัมพวาที่ขายที่ดินไปเพราะราคาที่ดินที่เพิ่มสูงขึ้นเป็นสิ่งจูงใจ ทำให้สัดส่วนของสถานภาพการถือครองที่ดินแปลงที่อยู่อาศัยในลักษณะที่เป็นเจ้าของต่อลักษณะของการเช่าเปลี่ยนแปลงจาก 90 ต่อ 10 เป็น 76 ต่อ 24 ในปัจจุบัน (ตารางที่ 4.5)

ตารางที่ 4.5 สถานภาพการถือครองที่ดินในแปลงที่อยู่อาศัย

(n = 120)

การถือครองที่ดิน	อดีต (พ.ศ.2545)		ปัจจุบัน (พ.ศ.2551)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เป็นเจ้าของ	108	90	91	76
เช่า	12	10	29	24
จำนวนรวม	120	100	120	100

ที่มา: จากการออกแบบสัมภาษณ์ (ธันวาคม 2551)

จากการออกแบบสัมภาษณ์ พบว่าสาเหตุหลักของการเปลี่ยนแปลงสถานภาพการถือครอง มาจากการที่บางส่วนของครัวเรือนขายที่ดินออกไป โดยหลังจากขายที่ดินไปแล้ว บางส่วนย้ายไปอยู่กับญาติ และบางส่วนเปลี่ยนไปเช่าห้องแถวที่อยู่ใกล้กับเขตตลาดสดเทศบาลเพื่อทำการค้า เนื่องจากมีรายได้ดีและมีความแน่นอน และบางส่วนของผู้เช่าที่อยู่อาศัยเป็นผู้ที่มีอาชีพรับจ้าง

2. สถานภาพการถือครองที่ดินในแปลงที่เป็นที่ดินทำกิน

ในการศึกษาสถานภาพการถือครองที่ดินในแปลงที่ดินที่เป็นที่ดินทำกินของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์ พบว่า ร้อยละ 74 ของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์ทั้งหมด ทำกินบนที่ดินทำกินของตนเอง ซึ่งมีจำนวนรวมทั้งหมด 120 แปลง (ในจำนวนนี้ ทั้งหมดเป็นที่ดินที่มีเอกสารสิทธิ์เป็นโฉนด) โดยที่ร้อยละ 42 ของแปลงที่ดินทั้งหมดเป็นที่ดินที่เป็นมรดกตกทอดหรือเป็นที่ดินของครอบครัว จากการศึกษสถานภาพการถือครองเป็นรายแปลง พบว่าและมีบางส่วนที่ซื้อที่ดินเพิ่ม ซึ่งจะเป็นที่ดินในแปลงที่ 2 หรือ แปลงที่ 3 มีเพียงร้อยละ 26 ของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์ ที่เช่าที่ดินในแปลงที่ทำกิน ซึ่งส่วนมากลักษณะการเช่าจะเป็นการเช่าจากญาติ หรือคนที่รู้จักในพื้นที่ตำบลอัมพวาที่มีความสนิทสนมคุ้นเคยกัน จึงได้เช่าในราคาถูก จากการสัมภาษณ์ครัวเรือนทำให้ทราบว่า การเช่าที่ดินมี 2 ลักษณะ คือ เช่าเหมาเป็นแปลงต่อปี หรือ คิดเป็นไร่ต่อปี (ตารางที่ 4.6)

ตารางที่ 4.6 สถานภาพการถือครองที่ดินในแปลงที่ดินทำกิน

(n = 120 แปลง)

การถือครอง	จำนวน			รวม	ร้อยละ
	แปลงที่ 1	แปลงที่ 2	แปลงที่ 3		
สถานภาพการถือครองที่ดิน					
เป็นเจ้าของ	46	22	21	89	74
เช่าจากญาติ หรือคนรู้จัก	29	2	-	31	26
รวม	75	24	21	120	100

ที่มา: จากการออกแบบสัมภาษณ์ (ธันวาคม 2551)

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการถือครองที่ดินทั้งในแปลงที่อยู่อาศัยและในแปลงที่ดินทำกิน สามารถสรุปได้ว่าหลังจากการพัฒนาการท่องเที่ยว ครัวเรือนมีการแบ่งที่ดินขายหรือขายไปทั้งแปลง ซึ่งส่งผลให้ขนาดของการถือครองที่ดินโดยเฉลี่ยลดลง โดยเฉพาะในแปลงที่เป็นที่ดินทำกิน โดยพบว่าครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์ที่มีที่ดินทำกินมีจำนวนลดลง ในขณะที่คนไม่มีที่ดินทำกิน

มีจำนวนเพิ่มขึ้น แต่เป็นที่น่าสังเกตว่ามีครัวเรือนบางส่วนที่มีจำนวนที่ดินทำกินเพิ่มขึ้น เนื่องจากมีรายได้เพิ่มขึ้นจากกิจกรรมในภาคการท่องเที่ยวทำให้สามารถซื้อที่ดินเพิ่มขึ้น โดยที่บางส่วนมีการแบ่งแยกแปลงที่ดินออกเป็นแปลงขนาดเล็กๆ เพื่อนำส่วนหนึ่งออกขาย ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษเกี่ยวกับสถานภาพการถือครองที่พบว่าครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์ที่มีสถานภาพการเป็นเจ้าของที่ดินมีจำนวนลดลง ในทางตรงกันข้าม ครัวเรือนที่มีสถานภาพเป็นผู้เช่าที่ดินมีจำนวนเพิ่มขึ้น (ตารางที่ 4.7)

ตารางที่ 4.7 สรุปการเปลี่ยนแปลงในด้านการถือครองที่ดิน

สถานภาพ	ที่อยู่อาศัย	ที่ดินทำกิน
ขนาดการถือครองที่ดิน	เล็กน้อย	เล็กน้อย
จำนวนที่ดินที่ถือครอง	ไม่เปลี่ยนแปลง	ครัวเรือนที่ไม่มีที่ดินทำกินและที่ถือครองหลายแปลงโดยที่มีขนาดแปลงเล็กน้อยมีจำนวนเพิ่มขึ้น
สถานภาพการถือครองที่ดินโดยเป็นเจ้าของ	ลดลง	ลดลง
สถานภาพการถือครองที่ดินโดยเป็นผู้เช่า	เพิ่มขึ้น	เพิ่มขึ้น

ที่มา: จากการออกแบบสัมภาษณ์ (ธันวาคม 2551)

การย้ายถิ่นและการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน

1. ลักษณะของการย้ายถิ่น

จากการออกแบบสัมภาษณ์ พบว่าครัวเรือนส่วนใหญ่ (ร้อยละ 79 ของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์) เป็นผู้ที่มิถุมิถุมีถิ่นที่อยู่ในพื้นที่ตำบลลอมพวาและไม่เคยย้ายถิ่น สำหรับครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์ที่ย้ายถิ่นมาจากที่อื่น พบว่ามีจำนวน 25 ครัวเรือน (ร้อยละ 21 ของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์ทั้งหมด) ในจำนวนนี้ พบว่ามี 14 ครัวเรือนจาก 25 ครัวเรือน เป็นการย้ายถิ่นภายในจังหวัดสมุทรสงคราม ที่เหลือเป็นครัวเรือนที่ย้ายมาจากจังหวัดอื่นๆ ในภาคกลาง โดยสาเหตุของการย้ายถิ่นจะเป็นการย้ายถิ่นด้วยเหตุผลทางการประกอบอาชีพและเป็นการย้ายตามคู่สมรสถึงร้อยละ 52 และร้อยละ 40 ของครัวเรือนที่เคยย้ายถิ่น ตามลำดับ (ตารางที่ 4.8)

ตารางที่ 4.8 พฤติกรรมการย้ายถิ่นฐานของครัวเรือนตัวอย่าง

(n = 120 ครัว)

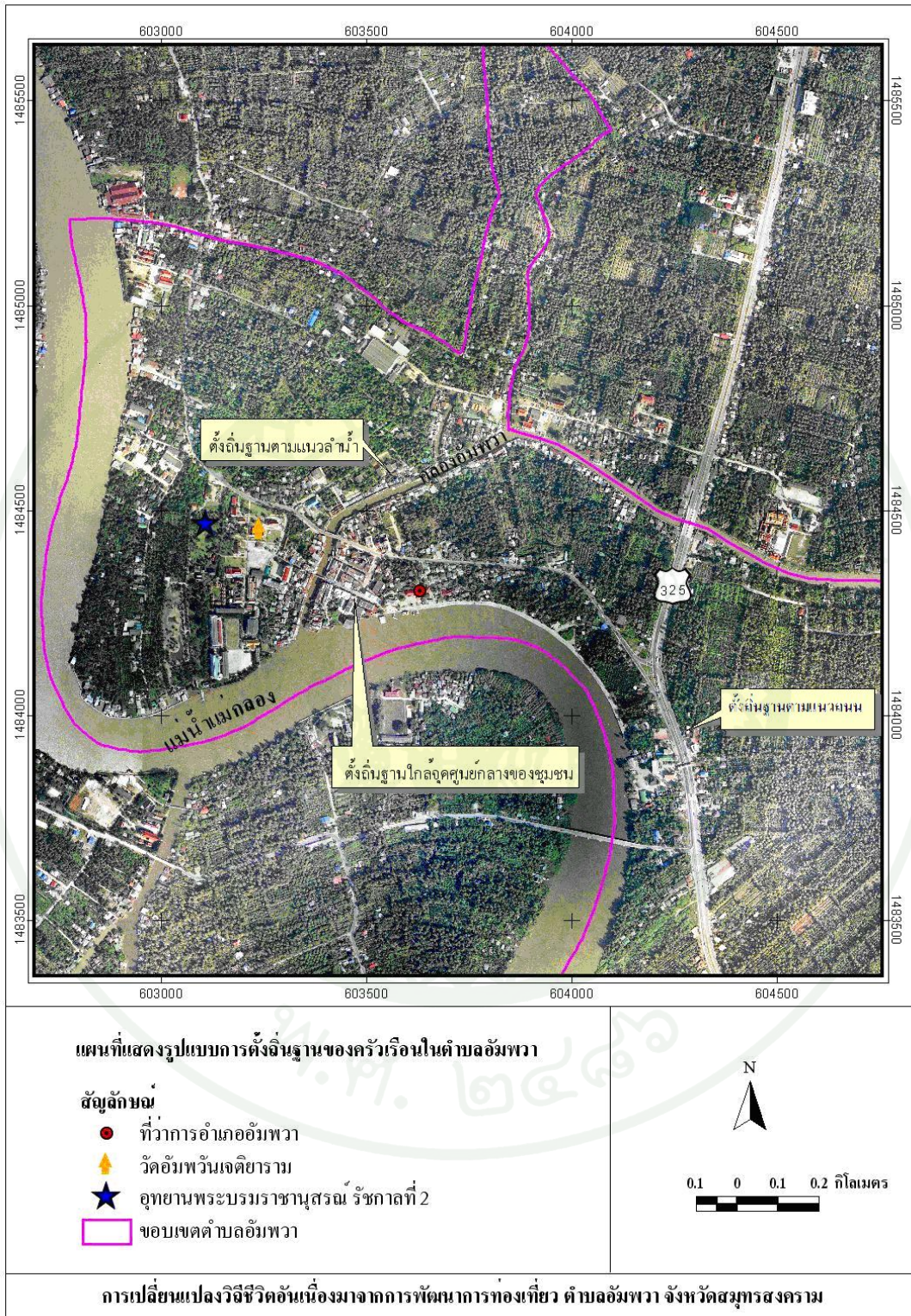
การย้ายถิ่นฐาน : ลักษณะและสาเหตุ	จำนวน	ร้อยละ
การย้ายถิ่นฐาน		
ไม่เคยย้ายถิ่น	95	79
เคยย้ายถิ่น	25	21
ภูมิสำเนา		
ตำบลอัมพวา	95	79
ตำบลอื่นในอำเภออัมพวา	8	7
อำเภออื่นในจังหวัดสมุทรสงคราม	6	5
จังหวัดอื่นๆ (กรุงเทพฯ, เพชรบุรี, สระบุรี, ราชบุรี)	11	9
สาเหตุของการย้ายถิ่นฐาน		
ย้ายถิ่นฐานเพื่อหาที่ทำกิน	13	52
ย้ายถิ่นฐานตามคู่สมรส	10	40
ย้ายถิ่นฐานเพราะสาเหตุอื่นๆ	2	8

ที่มา: จากการออกแบบแบบสัมภาษณ์ (ธันวาคม 2551)

จากการสัมภาษณ์ครัวเรือน ยังพบว่านอกจากการย้ายถิ่นฐานแบบถาวรซึ่งแสดงข้อมูลดังตารางที่ 4.8 แล้ว ยังมีครัวเรือนที่มาอยู่อาศัยแบบชั่วคราว โดยเป็นการเดินทางมาประกอบอาชีพค้าขายเฉพาะช่วงวันศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์ซึ่งมีการจัดกิจกรรมตลาดน้ำยามเย็น ซึ่งจากการสำรวจภาคสนาม พบว่า ผู้ประกอบการร้านค้าบางส่วนจะเดินทางมาเพื่อเปิดร้านในช่วงที่มีตลาดน้ำเท่านั้น และในโอกาสที่มีแนวโน้มที่จะมีการย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในตำบลอัมพวามากขึ้น หากการท่องเที่ยวยังคงเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวต่อไป

2. รูปแบบการตั้งถิ่นฐานและการเปลี่ยนแปลง

จากการอ่านรูปถ่ายทางอากาศประกอบการสังเกตการณ์ภาคสนามโดยตรง พบว่าชุมชนตำบลอัมพวามีการตั้งถิ่นฐานกระจุกตัวเป็นแนวยาว (linear settlement) บริเวณริมแม่น้ำและถนนสายหลัก และมีการรวมตัวเป็นกลุ่ม (cluster settlement) โดยรอบศูนย์กลางชุมชน ซึ่งจะพบเห็นชัดเจนในบริเวณปากคลองอัมพวา และบริเวณที่ว่าการอำเภอและตลาดสดเทศบาล นอกจากนี้ จะพบการตั้งถิ่นฐานแบบกระจายตัว (scattered settlement) โดยพบทั่วไปตามพื้นที่เกษตร ซึ่งเป็นสวนผลไม้ หรือ สวนมะพร้าวที่อยู่ห่างจากบริเวณถนนออกไป (ภาพที่ 4.6 และ 4.7)

ภาพที่ 4.6 รูปแบบการตั้งถิ่นฐานของครัวเรือน
 ที่มา: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2545)

ภาพที่ 4.7 การตั้งถิ่นฐานแบบแนวยาวตามลำน้ำ และแนวถนน
ที่มา: จากการสำรวจภาคสนาม (มีนาคม 2552)

สาเหตุที่ชุมชนตำบลอัมพวามีการตั้งถิ่นฐานเป็นแนวยาวริมสองฟากคลอง เนื่องจากเป็นชุมชนริมน้ำเก่าแก่ วิถีชีวิตในอดีตและปัจจุบันมีการพึ่งพาน้ำจากแหล่งน้ำทางธรรมชาติเพื่อการอุปโภค บริโภค นอกจากนั้น ในอดีตยังมีการใช้คลองเป็นเส้นทางการคมนาคมหลัก ดังนั้นการตั้งบ้านเรือนริมน้ำจึงสืบทอดมาให้เห็นถึงในปัจจุบัน จนกระทั่งในยุคต่อมาที่มีการสร้างถนนทำให้ผู้คนเปลี่ยนมาใช้การคมนาคมทางถนนเป็นหลัก และเมื่อระบบสาธารณูปโภคเจริญมากขึ้นทำให้มีการสร้างโครงข่ายถนนเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ ดังนั้นปัจจุบันชุมชนตำบลอัมพวาจึงมีการขยายตัวของการตั้งถิ่นฐานในไปตามแนวถนนมากขึ้นด้วย (ภาพที่ 4.8) ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน ที่กล่าวว่า ในอดีตการตั้งถิ่นฐานของชุมชนตำบลอัมพวาจะคำนึงถึงปัจจัยการเพาะปลูกคือ แหล่งน้ำเป็นหลัก ดังนั้นการตั้งบ้านเรือนจึงอยู่บริเวณริมน้ำและหันอาคารเข้าหาเส้นทางน้ำ ส่วนด้านหลังจะเป็นสวน และเมื่อการคมนาคมหลักเปลี่ยนเป็นทางถนนจึงมีอาคารและร้านค้าริมถนนมากขึ้น และชุมชนใหม่ที่หนาแน่นจะขยายตัวลึกเข้าไปจากริมฝั่งคลองมากขึ้นด้วย

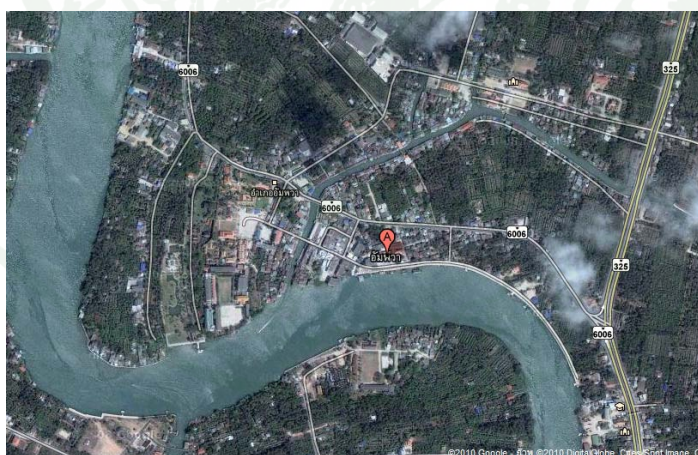
จากข้อมูลในส่วนของการตั้งถิ่นฐาน สรุปได้ว่าการตั้งถิ่นฐานหลังการพัฒนาการท่องเที่ยวรูปแบบการตั้งถิ่นฐานส่วนใหญ่ยังคงมีลักษณะเป็นแนวยาว ไม่มีการเปลี่ยนแปลง แต่มีการขยายการตั้งถิ่นฐานตามแนวยาวตามถนนเพิ่มขึ้น ซึ่งลักษณะดังกล่าวไม่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนตำบลอัมพวา แต่ลักษณะการตั้งถิ่นฐานเป็นแนวยาวตามแนวลำน้ำได้กลายเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนตำบลอัมพวาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันด้วย

พ.ศ. 2518

พ.ศ. 2543

พ.ศ. 2553

ภาพที่ 4.8 ภาพถ่ายทางอากาศบริเวณตำบลอัมพวา

ที่มา: แผนที่มรดกทางวัฒนธรรมชุมชนอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม (2548)

การเปลี่ยนแปลงอาชีพและแหล่งที่มาของรายได้ของครัวเรือน

ในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงอาชีพและแหล่งที่มาของรายได้ของครัวเรือนอันเนื่องมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนตำบลอัมพวาในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์จากการเปลี่ยนแปลงของอาชีพหลักและอาชีพรองของสมาชิกในครัวเรือนในช่วงก่อนการพัฒนาชุมชนตำบลอัมพวาเป็นแหล่งท่องเที่ยว คือในปี พ.ศ.2545 เปรียบเทียบกับปัจจุบัน หลังจากนั้นจึงเป็นการสรุปสัดส่วนของรายได้ครัวเรือนจากแหล่งที่มาต่างๆ ในปัจจุบัน ทั้งนี้ ในส่วนของแหล่งที่มาของรายได้นั้น ไม่สามารถสรุปการเปลี่ยนแปลงได้ เนื่องจากผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ไม่สามารถจดจำรายละเอียดของข้อมูลดังกล่าวในอดีตได้ จึงจำเป็นต้องใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้นำชุมชนในการสรุปผลการศึกษาในประเด็นดังกล่าว โดยสามารถสรุปรายละเอียดได้ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงอาชีพของครัวเรือนในชุมชนตำบลอัมพวา

หลังจากการพัฒนาชุมชนตำบลอัมพวาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดและของภาคกลาง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 พบว่าชุมชนนี้มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจชุมชนในหลายด้านด้วยกัน แต่เดิมชุมชนตำบลอัมพวาเป็นเพียงชุมชนริมน้ำที่มีวิถีชีวิตเรียบง่าย ครัวเรือนกว่าร้อยละ 90 ของครัวเรือนตัวอย่างทั้งหมดประกอบอาชีพหลักเพียงอาชีพเดียว ในปัจจุบัน การพัฒนาการท่องเที่ยวได้เพิ่มช่องทางในการทำมาหากินให้กับราษฎร ส่งผลให้ครัวเรือนที่มีการประกอบอาชีพเสริมเพิ่มขึ้นจากเดิมถึงกว่าหนึ่งเท่าตัว คือจากในอดีตมีครัวเรือนที่ประกอบอาชีพเสริมเพียง ร้อยละ 9 ของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์ แต่ในปัจจุบันมีครัวเรือนที่ประกอบอาชีพเสริมเพิ่มเป็นร้อยละ 19 ของครัวเรือนผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ (ตารางที่ 4.9)

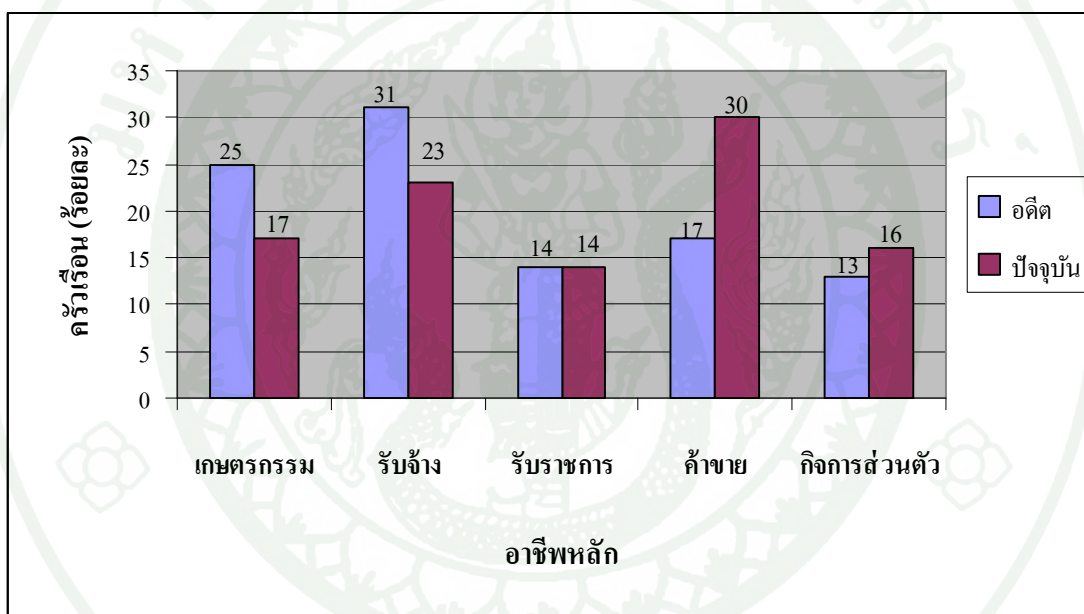
ตารางที่ 4.9 การประกอบอาชีพของครัวเรือนในอดีตและปัจจุบัน

(n = 120)

การประกอบอาชีพ	อดีต (พ.ศ.2545)		ปัจจุบัน (พ.ศ.2551)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
มีอาชีพหลักเพียงอาชีพเดียว	109	91	97	81
มีการประกอบอาชีพรอง (รายได้เสริม)	11	9	23	19
รวม	120	100	120	100

ที่มา: จากการออกแบบสัมภาษณ์ (ธันวาคม 2551)

เมื่อพิจารณาในรายละเอียดของอาชีพหลักและอาชีพรองแล้ว พบว่าแต่เดิมอาชีพหลักของครัวเรือนในชุมชนตำบลอัมพวา ได้แก่ การรับจ้าง การทำการเกษตร ค้าขาย รับราชการ และอื่นๆ (ร้อยละ 31 25 17 14 และ 13 ของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ตามลำดับ) ในปัจจุบัน การขยายตัวของ การท่องเที่ยวและจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น ทำให้เกิดความต้องการทั้งสินค้าอุปโภค บริโภค รวมถึงของฝากของที่ระลึกเพิ่มมากขึ้น จำนวนผู้ประกอบการอาชีพหลักทางการค้าขายและการ ประกอบธุรกิจส่วนตัวจึงเพิ่มมากขึ้นจากเดิมถึงร้อยละ 71 และ 27 ตามลำดับ ในทางตรงกันข้าม ผู้ที่ ประกอบอาชีพการทำการเกษตรและรับจ้างทั่วไปลดลงจากเดิมถึงร้อยละ 33 และ 24 ตามลำดับ (ภาพที่ 4.9 และ ตารางที่ 4.10)

ภาพที่ 4.9 การเปลี่ยนแปลงอาชีพหลักของครัวเรือนในชุมชนตำบลอัมพวา
ที่มา: จากการออกแบบสัมภาษณ์ (ธันวาคม 2551)

ตารางที่ 4.10 การประกอบอาชีพหลักและอาชีพรองของครัวเรือนในอดีตและปัจจุบัน

(n = 120)

อาชีพหลักและอาชีพรองของครัวเรือน	อดีต (พ.ศ.2545)		ปัจจุบัน (พ.ศ.2551)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
อาชีพหลัก				
เกษตรกรรม	30	25	20	17
รับจ้าง	37	31	28	23
รับราชการ	17	14	17	14
ค้าขาย	21	17	36	30
อื่นๆ (กิจการส่วนตัว)	15	13	19	16
รวม	120	100	120	100
อาชีพรอง				
เกษตรกรรม	-	-	3	3
รับจ้าง	8	7	6	5
รับราชการ	-	-	-	-
ค้าขาย	3	2	4	3
อาชีพในภาคการท่องเที่ยว	-	-	10	8
ไม่มีอาชีพรอง	109	91	97	81
รวม	120	100	120	100

ที่มา: จากการออกแบบแบบสัมภาษณ์ (ธันวาคม 2551)

นอกจากการแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของลักษณะการประกอบอาชีพหลักแล้ว ตารางที่ 4.10 ยังแสดงรายละเอียดของการประกอบอาชีพรองของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์ ผลจากการศึกษาพบว่า แต่เดิมครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์จะมีรายได้เสริมจากการรับจ้างและการค้าขาย ในขณะที่ในปัจจุบัน ครัวเรือนหันไปหารายได้เสริมจากกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว เช่น การขายของที่ระลึก การทำธุรกิจที่พัก เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2540) ที่กล่าวว่า ผลดีที่มาจากการท่องเที่ยว ต่อสถานะทางเศรษฐกิจ คือ ทำให้เกิดการสร้างงานชุมชนจึงมีรายได้จากแหล่งรายได้ใหม่ที่เกิดจากการท่องเที่ยว นอกเหนือจากรายได้ประจำจากแหล่งรายได้เดิม ซึ่งจากจำนวนครัวเรือนที่มีการประกอบอาชีพรองจำนวน 23 ครัวเรือน มีครัวเรือนที่ประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นอาชีพเสริมถึง 10 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 44 ของครัวเรือนที่มีการทำอาชีพรองทั้งหมด สาขาอาชีพที่ครัวเรือนในชุมชนตำบลอัมพวานิยมเป็น

อาชีพทรงรองลงมาจากอาชีพในภาคการท่องเที่ยว ได้แก่ การรับจ้าง การค้าขาย และการเกษตรกรรม อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงแล้ว พบว่า ครัวเรือน 3 ใน 23 ครัวเรือนหันมาทำการเกษตรเป็นอาชีพรอง ส่วนอาชีพรับจ้างทั่วไปนั้น มีแนวโน้มลดลงเนื่องจากการพัฒนาการท่องเที่ยวสร้างงานและอาชีพใหม่ๆขึ้นในตำบลอัมพวา ทำให้ครัวเรือนมีทางเลือกในการประกอบอาชีพมากขึ้น และมีรายได้มั่นคงขึ้นอาชีพรับจ้างทั่วไปจึงลดลง แต่อย่างไรก็ตามเมื่อดูจากข้อมูลรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์ พบว่า ยังมีครัวเรือนที่มีรายได้เฉลี่ยต่อปีก่อนข้างต่ำคือ ต่ำกว่า 60,000 บาท ต่อปี ซึ่งเป็นครัวเรือนที่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป (ร้อยละ 2 ของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์)

เมื่อสรุปผลการเปลี่ยนแปลงในภาพรวม พบว่า ครัวเรือนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสาขาอาชีพทางการเกษตรลดลงจาก 57 ครัวเรือน เหลือเพียง 31 ครัวเรือน ซึ่งลดลงจากในอดีตร้อยละ 22 ของจำนวนครัวเรือนที่ประกอบอาชีพทางการเกษตรในอดีต ในขณะที่จำนวนครัวเรือนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับอาชีพนอกภาคเกษตรเพิ่มขึ้นจาก 63 ครัวเรือน เป็น 89 ครัวเรือน คิดเป็นการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นจากจำนวนครัวเรือนที่ประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรในอดีต (ตารางที่ 4.11)

ตารางที่ 4.11 การเปลี่ยนแปลงของอาชีพ

สาขาการประกอบอาชีพ	จำนวนครัวเรือนที่ประกอบอาชีพ (ทั้งที่เป็นอาชีพหลักและรอง)			
	อดีต (พ.ศ.2545)	ร้อยละ	ปัจจุบัน (พ.ศ.2551)	ร้อยละ
ในภาคเกษตร	57	48	31	26
นอกภาคเกษตร	63	52	89	74
รวม	120	100	120	100

ที่มา: จากการออกแบบสัมภาษณ์ (ธันวาคม 2551)

จากผลการศึกษาดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า ปัจจุบันการประกอบอาชีพของครัวเรือนมีแนวโน้มว่าจะมีความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตำบลอัมพวาเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่การประกอบอาชีพทางการเกษตรมีความสำคัญลดลงอย่างเด่นชัด จึงสามารถกล่าวได้ว่า ชุมชนอัมพวาจะก้าวเข้าการเป็นสังคมที่มีการเสื่อมถอยของการเกษตร (De-agrarianization)

2. แหล่งที่มาของรายได้

จากการเปลี่ยนแปลงของสาขาอาชีพในลักษณะที่สาขาอาชีพนอกภาคเกษตรกลายเป็นสาขาอาชีพที่มีความสำคัญต่อครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์ ทั้งในลักษณะของการเป็นอาชีพหลักและอาชีพเสริม ส่งผลให้แหล่งที่มาของรายได้ของครัวเรือนมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน พบว่าในอดีตแหล่งที่มาของรายได้ครัวเรือนส่วนใหญ่มาจากภาคเกษตรเป็นหลัก (ไม่สามารถระบุตัวเลขได้) ซึ่งอาชีพส่วนใหญ่ได้แก่ การทำสวนมะพร้าว สวนลิ้นจี่ และสวนส้มโอ เนื่องจากพื้นที่บริเวณตำบลอัมพวาเป็นพื้นที่ที่ดินมีความอุดมสมบูรณ์จากตะกอนแร่ธาตุต่างๆ ประกอบกับมีลำคลองหลายสายซึ่งเหมาะกับการทำเกษตรกรรม ดังนั้น นับตั้งแต่อดีตครัวเรือนส่วนใหญ่ในตำบลอัมพวาจึงประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก แต่จากข้อมูลของครัวเรือนที่ตอบแบบสอบถาม พบว่าในปัจจุบันรายได้จากภาคเกษตรของครัวเรือนที่ตอบแบบสอบถามมีมูลค่าน้อยกว่ารายได้ของครัวเรือนที่อยู่นอกภาคเกษตร จึงเห็นได้ว่าหลังจากการพัฒนาการท่องเที่ยว อาชีพสาขาการเกษตรมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของครัวเรือนในชุมชนตำบลอัมพวาลดน้อยลง (ตารางที่ 4.12)

ตารางที่ 4.12 แหล่งที่มาของรายได้ของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์ในปัจจุบัน

แหล่งที่มาของรายได้ครัวเรือน (รวม 120 ครัวเรือน)	รายได้ครัวเรือน (บาท/ครัวเรือน/ปี)
ในภาคเกษตร	46,826
นอกภาคเกษตร	70,398

ที่มา: จากการออกแบบสัมภาษณ์ (ธันวาคม 2551)

3. ลักษณะทางการเงินของครัวเรือน

การศึกษาลักษณะทางการเงินของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์ พบว่า ร้อยละ 72 ของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์มีการออมเงินทั้งในลักษณะของการฝากธนาคาร สหกรณ์ และกลุ่มออมทรัพย์ของหมู่บ้าน มีเพียง ร้อยละ 28 ที่ไม่มีการออม (ตารางที่ 4.13)

ตารางที่ 4.13 ลักษณะการออมเงินของประชากรตัวอย่าง

(n=120)

การออมเงิน	จำนวน	ร้อยละ
ฝากธนาคาร สหกรณ์ หรือกลุ่มออมทรัพย์	73	61
เก็บเงินไว้ที่บ้าน	13	11
ไม่มีการออม	34	28

ที่มา: จากการออกแบบสัมภาษณ์ (ธันวาคม 2551)

ผลจากการออกแบบสัมภาษณ์ พบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่ (ร้อยละ 63 ของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์) ไม่เคยกู้เงินมาก่อน สำหรับผู้ที่เคยกู้เงิน (ร้อยละ 37 ของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์) มีวัตถุประสงค์หลักของการกู้เงิน คือ เพื่อใช้จ่ายในครัวเรือนและปัจจุบันมีจำนวนครัวเรือนที่กู้เงินเพิ่มขึ้นเนื่องจากสภาพเศรษฐกิจของชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงซึ่งเป็นผลกระทบจากการพัฒนาชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวทำให้ครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น มีบางส่วนที่กู้เงินเพื่อลงทุนทำกิจการในภาคการท่องเที่ยว โดย 18 ครัวเรือนจากจำนวน 57 ครัวเรือนที่เคยกู้ยืมเงิน จะกู้ยืมจากญาติ เพราะไม่ต้องเสียดอกเบี้ย รองลงมา คือ กองทุนหมู่บ้านและสหกรณ์ออมทรัพย์ สำหรับการกู้จากธนาคารมีเพียงร้อยละ 16 จากจำนวนผู้กู้ยืมเงินทั้งหมด เนื่องจากเสียดอกเบี้ยสูงกว่า (ตารางที่ 4.14)

ตารางที่ 4.14 ลักษณะการกู้เงินของครัวเรือนในชุมชนตำบลอัมพวา

การกู้เงิน	จำนวน	ร้อยละ
สถานภาพการกู้เงิน		
เคยกู้	57	47
ไม่เคยกู้	63	53
แหล่งเงินกู้		
ธนาคาร	9	16
ญาติ	18	31
คนรู้จัก	13	23
อื่นๆ (กองทุนหมู่บ้าน, สหกรณ์ออมทรัพย์)	17	30
วัตถุประสงค์ของการกู้เงิน		
ใช้จ่ายในครัวเรือน	37	65

ตารางที่ 4.14 (ต่อ)

การกู้เงิน	จำนวน	ร้อยละ
วัตถุประสงค์ของการกู้เงิน		
ลงทุนทำกิจการ	9	16
อื่นๆ(ซื้อรถยนต์ ซื้อ สร้างหรือซ่อมแซมบ้าน)	11	19

ที่มา: จากการออกแบบแบบสัมภาษณ์ (ธันวาคม 2551)

เมื่อเปรียบเทียบแหล่งเงินกู้ในอดีตและปัจจุบัน พบว่า มีครัวเรือนที่กู้เงินเพิ่มขึ้นจาก 28 ครัวเรือน เป็น 41 ครัวเรือน โดยส่วนใหญ่สัดส่วนของผู้กู้ยืมเงินจากกองทุนหมู่บ้านและสหกรณ์ออมทรัพย์มีการเพิ่มขึ้นสูงสุด คือ เพิ่มขึ้นจากเดิมถึงหนึ่งเท่าตัว ในขณะที่การกู้เงินจากธนาคารนั้นแม้จะมีจำนวนเพิ่มขึ้น แต่มีสัดส่วนลดลง ในส่วนของวัตถุประสงค์ของการกู้เงิน พบว่า มีครัวเรือนที่กู้ยืมเงินเพื่อการใช้จ่ายในครัวเรือนมากกว่าร้อยละ 60 แม้ว่าส่วนใหญ่เป็นการกู้เงินมาเพื่อใช้จ่ายในครัวเรือน แต่เมื่อพิจารณาจากแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลง พบว่ามีการกู้เงินมาใช้ในการลงทุนทำกิจการเพิ่มมากขึ้น (ตารางที่ 4.15)

ตารางที่ 4.15 แหล่งเงินกู้และวัตถุประสงค์ของการกู้เงินในอดีตและปัจจุบัน

ลักษณะการกู้	อดีต (2545)		ปัจจุบัน (2551)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
แหล่งเงินกู้				
ธนาคาร	5	18	6	15
ญาติ	9	32	11	27
คนรู้จัก	7	25	10	24
อื่นๆ (กองทุนหมู่บ้าน,สหกรณ์ออมทรัพย์)	7	25	14	34
รวม	28	100	41	100
วัตถุประสงค์ของการกู้				
ใช้จ่ายในครัวเรือน	19	68	26	63
ลงทุนทำกิจการ	3	11	7	17
อื่นๆ (ซื้อรถยนต์,ที่อยู่อาศัย)	6	21	8	20
รวม	28	100	41	100

ที่มา: จากการออกแบบแบบสัมภาษณ์ (ธันวาคม 2551)

หมายเหตุ : มีบางครัวเรือนที่มีการกู้เงินทั้งในอดีตและปัจจุบัน

อัตลักษณ์ทางสังคม ความสัมพันธ์ทางสังคมและความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพสังคม

ตามแนวคิดของ Bryceson หนึ่งในกระบวนการหลักๆ ที่ใช้ในการอธิบายการเปลี่ยนแปลงของสังคมเกษตร คือ การติดตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนตำบลอัมพวาซึ่งพิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์ทางสังคม นอกจากนั้น ผู้วิจัยยังได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ทางสังคมและความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพสังคมอีกด้วย โดยใช้ผลจากการสำรวจภาคสนามโดยตรงประกอบกับการออกแบบสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในเขตชุมชน ผลการศึกษาสามารถสรุปได้ดังนี้

1. อัตลักษณ์ทางสังคม

ในด้านของอัตลักษณ์ทางสังคม ผู้วิจัยได้วิเคราะห์จากความคิดเห็นของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์ในเรื่องความคิดเห็นต่อการเป็น “ชุมชนเกษตรกรรม” และการมองตนเองของผู้คนว่ายังเป็น “เกษตรกร” หรือไม่ และเอกลักษณ์ของชุมชนตำบลอัมพวา

สำหรับส่วนของความคิดเห็นต่อความเป็น “ความเป็นชุมชนเกษตรกรรม” และการมองว่าตนเองเป็น “เกษตรกร” หรือไม่ พบว่าลักษณะของชุมชนอัมพวาซึ่งแต่เดิมเป็นชุมชนที่มีลักษณะเด่นของการเป็นชุมชนเกษตรกรรม มีการปลูกไม้ผลเป็นหลัก ซึ่งผลไม้ที่มีชื่อเสียงของตำบลอัมพวาได้แก่ ลิ้นจี่ ส้มโอ และมะพร้าว เป็นต้น อย่างไรก็ตาม พบการเปลี่ยนแปลงของความคิดเห็นของครัวเรือนต่อความเป็น “ชุมชนเกษตรกรรม” และ การเป็น “เกษตรกร” โดยผลจากการออกแบบสัมภาษณ์พบว่า หลังจากการพัฒนาตำบลอัมพวาเป็นแหล่งท่องเที่ยว มีเพียงร้อยละ 27 ของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์ ที่ไม่เห็นว่าคุณสมบัติของชุมชนอัมพวามีลักษณะของชุมชนเกษตรกรรม ทั้งนี้เนื่องจาก ปัจจุบันอาชีพส่วนใหญ่ของคนในชุมชนเป็นอาชีพที่อยู่นอกภาคเกษตรกรรม และมีแนวโน้มในการเปลี่ยนแปลงอาชีพไปสู่ภาคธุรกิจท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นด้วย เพราะเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้ครัวเรือนค่อนข้างแน่นอน ในขณะที่ร้อยละ 57 ของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์ มีมุมมองว่าตนเองไม่มีความเป็น “เกษตรกร” อีกต่อไป เนื่องจากรายได้ในครัวเรือนส่วนใหญ่ไม่ได้มาจากในภาคเกษตรแล้ว (ตารางที่ 4.16)

ตารางที่ 4.16 อัตลักษณ์ทางสังคมของชุมชนอัมพวาในปัจจุบัน

สภาพชุมชนอัมพวา	จำนวน	ร้อยละ
ความคิดเห็นต่อสภาพชุมชนอัมพวา		
เป็นชุมชนเกษตรกรรม	87	73
ไม่มีลักษณะเด่นของการเป็นชุมชนเกษตรกรรมอีกต่อไป	33	27
รวม	120	100
การมองตัวเองว่าเป็น “เกษตรกร”		
ยังคงเป็นเกษตรกร	13	43
ไม่คิดว่าเป็นเกษตรกรแล้ว	17	57
รวม	30	100

ที่มา: จากการออกแบบแบบสัมภาษณ์ (ธันวาคม 2551)

ในส่วนของความคิดเห็นของครัวเรือนต่ออัตลักษณ์ของชุมชน ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์จำนวน 98 ครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 82 ของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์ทั้งหมดเห็นว่าลักษณะวิถีชีวิตริมน้ำของชุมชนเป็นอัตลักษณ์สำคัญของชุมชนที่มีผลทำให้ชุมชนตำบลอัมพวาพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของภาคกลาง รองลงมาร้อยละ 41 ของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์ทั้งหมดเห็นว่ารูปแบบสถาปัตยกรรมของอาคารเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญ ส่วน 86 ครัวเรือน หรือ ร้อยละ 72 ของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์ที่เห็นว่า ลักษณะของชุมชนเกษตรกรรมไม่มีผลต่อการพัฒนาตำบลอัมพวาเป็นแหล่งท่องเที่ยว นั่น ครัวเรือนเหล่านี้กล่าวตรงกันว่า ก่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวตำบลอัมพวาเป็นพื้นที่เกษตรกรรม แต่ไม่ได้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่มากนัก นอกจากช่วงเวลาที่ยังคงานเทศกาลต่างๆ แต่เมื่อมีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวขึ้นในพื้นที่ นักท่องเที่ยวเริ่มเข้ามาในพื้นที่มากขึ้นเรื่อยๆ (ตารางที่ 4.17)

ตารางที่ 4.17 อັดลัษณ์ขงชุมชนท่ทำให้เกดการพัฒนายเป็นแหล่งท่งเท่ยว

อັดลัษณ์ขงชุมชนท่ทำให้เกดการพัฒนายเป็น แหล่งท่งเท่ยว	ไม่มีผลต่อการพัฒนายเป็น แหล่งท่งเท่ยว		มีผลทำให้เกดการพัฒนายเป็น แหล่งท่งเท่ยว	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
รูปแบบสถาปัตยกรรมขงอาคาร	71	59	49	41
ลัษณะวิถีชีวิตริมน้ำ	22	18	98	82
ลัษณะชุมชนเกษตรกรรม	86	72	34	28
ความมีน้ำใจขงคนในชุมชน	91	76	29	24
อื่นๆ เช่น ธรรมชาติ ต้นไม้ สัตว์	99	83	21	17

ที่มา: จากการออกแบบสัมภาษณ์ (ธันวาคม 2551)

นอกจากนั้น ผลจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนรวมทั้งการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารการ
ท่งเท่ยวต่างๆ สรุปได้ว่า ลัษณะขงวิถีชีวิตริมน้ำรวมถึงธรรมชาติขงชุมชนถือเป็ยอັดลัษณ์
อันโดดเด่นด้วยยังคงเป็ยชุมชนท่คงสภาพใกล้เคียงกับวิถีชีวิตดั้งเดิมในอดีต นอกจากเหตุผลข้างต้น
ท่ทำให้ตำบลอัมพวามีอັดลัษณ์โดดเด่นแล้ว คราวเรอนท่ตอบแบบสัมภาษณ์ยังได้แสดงความ
คิดเห็นเพิ่มเติมว่า เนื่องขงตำบลอัมพวา อยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพฯ และยังเป็นแหล่งท่มีธรรมชาติ
ค่อนข้างสมบูรณ์ มีลัษณะเด่นเฉพาะตัวโดยเฉพาะมีต้นลำพูท่เป็ยที่อยู่ขงหึ่งห้อยซึ่งเป็ยสัตว์ท่
พบเห็นได้ไม่บ่อยนักในปัจจุบัน ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ จึงดึงคูดิให้นักท่งเท่ยวสนใจ และเดินทาง
เข้ามาท่งเท่ยวในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตาม ในภาพรวมขงชุมชนตำบลอัมพวา การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวถือว่ายังคงมี
ความกลมกลืนกับสังคมเดิม ทั้งนี้ เนื่องขงแม้จะมีการพัฒนาการท่งเท่ยวแต่เป็ยการท่งเท่ยวท่
ส่งเสริมวิถีชีวิตดั้งเดิมขงชุมชน ในขณะที่การผลิต การค้าขายและการบริการต่างๆ เน้นกิจกรรมท่
เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชุมชนริมคลองและชุมชนเกษตรเพื่อตอบสนองความต้องการขงนักท่งเท่ยว
ท่เดินทางเข้ามาในพื้นที่ ผลท่ตามมา มิได้ทำให้อັดลัษณะขงชุมชนเกษตรกรรมด้อยลงแต่กลับเด่น
ขึ้นในด้านสภาพขงการเป็ยแหล่งท่งเท่ยว

2. ความสัมพันธ์ทางสังคมและความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพสังคม

ในการอธิบายความเปลี่ยนแปลงของชุมชนตำบลอัมพวาด้านความสัมพันธ์ทางสังคมและความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพสังคมอันเป็นผลเนื่องมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยว พบว่าในปัจจุบัน คริวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 58 ของคริวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์ทั้งหมด) ไม่มีส่วนร่วมกับการจัดกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน อีกทั้งยังไม่เป็นสมาชิกของกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นในชุมชน (ตารางที่ 4.18)

ตารางที่ 4.18 การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม และการเป็นสมาชิกของกลุ่มต่างๆ ในชุมชน

การมีส่วนร่วมกับกิจกรรมของชุมชน	ไม่มีส่วนร่วมกับชุมชน		มีส่วนร่วมกับชุมชน	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
คริวเรือนมีส่วนร่วมกับการจัดกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน	69	58	51	42
คริวเรือนเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ ในชุมชน	69	58	51	42

ที่มา: จากการออกแบบสัมภาษณ์ (ธันวาคม 2551)

ในด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชน พบว่า คริวเรือนร้อยละ 54 เห็นว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวได้ส่งผลกระทบต่อความสงบสุขในชุมชน และก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในชุมชน ซึ่งผู้ตอบว่าการท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาต่อการดำรงชีวิตของคริวเรือนส่วนใหญ่จะเป็นคริวเรือนที่อยู่อาศัยบริเวณริมน้ำ เนื่องจากเสียงของเครื่องเรือที่สร้างความรำคาญในช่วงกลางคืนแล้วยังมีปัญหาคลื่นที่กัศเซาริมตลิ่งให้ได้รับความเสียหายด้วย จากเหตุดังกล่าวจึงส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของชาวชุมชน อย่างไรก็ตาม คริวเรือนที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ (ร้อยละ 48 ของคริวเรือนที่ตอบแบบสอบถามทั้งหมด) เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของชาวชุมชนไปในทิศทางที่ดีขึ้น ในขณะที่ร้อยละ 19 เห็นว่ามีทั้งดีขึ้นและแย่ลง และร้อยละ 33 ของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ทั้งหมดเห็นว่าความสัมพันธ์ในชุมชนแย่ลง (ตารางที่ 4.19)

ตารางที่ 4.19 ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนหลังการพัฒนาการท่องเที่ยว

ลักษณะความสัมพันธ์ของคนชุมชน	จำนวน	ร้อยละ
การพัฒนาการท่องเที่ยวมีผลต่อความสงบสุข หรือความขัดแย้งในชุมชน		
ไม่มี	55	46
มี	65	54

ตารางที่ 4.19 (ต่อ)

ลักษณะความสัมพันธ์ของคนชุมชน	จำนวน	ร้อยละ
การพัฒนาการท่องเที่ยวมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของชาวชุมชน		
ไม่เปลี่ยนแปลง	42	35
เปลี่ยนแปลง	78	65
การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของชาวชุมชนเป็นไปในทิศทาง		
มีความสัมพันธ์ที่ดีขึ้น	37	48
มีความสัมพันธ์ที่แย่ลง	26	33
มีทั้งดีขึ้นและแย่ลง	15	19
การท่องเที่ยวทำให้เกิดปัญหาต่อการดำรงชีวิตของท่านและครอบครัว		
ไม่มี	78	65
มี	42	35

ที่มา: จากการออกแบบสัมภาษณ์ (ธันวาคม 2551)

ในภาพรวม จะเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงในด้านสังคม จะปรากฏในลักษณะของความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่ส่วนใหญ่จะขาดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน มีการขัดแย้งกันระหว่างกลุ่มผู้ที่ได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวและผู้ที่เสียประโยชน์จากการท่องเที่ยว รวมถึงมีการแข่งขันกันมากในกลุ่มที่ทำการค้า ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อความสงบสุขของชุมชน

การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

1. การเปลี่ยนแปลงลักษณะสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

จากการออกแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับความคิดเห็นต่อการเปลี่ยนแปลงของลักษณะทางธรรมชาติของแหล่งน้ำหลังจากมีการพัฒนาการท่องเที่ยวขึ้นในพื้นที่ศึกษา พบว่า ร้อยละ 61 ของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์เห็นว่าพัฒนาการท่องเที่ยวมีผลต่อสภาพแหล่งน้ำธรรมชาติ โดยร้อยละ 69 ของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์เห็นว่าสภาพของแหล่งน้ำมีคุณภาพต่ำลง สังกเหตุได้จากการทิ้งขยะลงในแหล่งน้ำโดยกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ไม่มีจิตสำนึก รวมถึงปริมาณเรือยนต์นำเที่ยวที่เพิ่มจำนวนขึ้น ทำให้คราบน้ำมันจากเครื่องเรือไหลปนเปื้อนลงสู่แหล่งน้ำมากขึ้นด้วย และริสอร์ทหรือโฮมสเตย์บางแห่งที่มีการปล่อยของเสียลงในแหล่งน้ำโดยไม่มีการบำบัด หรือไม่มีการติดตั้งอุปกรณ์ดักจับไขมัน

ก่อนปล่อยลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติก็จะทำให้เกิดผลเสียต่อสภาพแหล่งน้ำขึ้น สำหรับร้อยละ 31 ที่กล่าวว่า สภาพแหล่งน้ำตามธรรมชาติมีสภาพดีขึ้นเนื่องจากหน่วยงานภาครัฐมีการจัดโครงการและรณรงค์เกี่ยวกับการอนุรักษ์แม่น้ำ ลำคลอง สายต่างๆ ในพื้นที่ โดยเฉพาะบริเวณคลองอัมพวา ในช่วงที่มีการจัดตลาดน้ำซึ่งจะเป็นบริเวณที่มีการดูแลรักษาแหล่งน้ำอย่างดี (ตารางที่ 4.20)

ตารางที่ 4.20 ลักษณะสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

ลักษณะสภาพแวดล้อมทางกายภาพ	จำนวน	ร้อยละ
การพัฒนาการท่องเที่ยวมีผลต่อสภาพแหล่งน้ำธรรมชาติ		
ไม่มี	47	39
มี	73	61
การพัฒนาการท่องเที่ยวทำให้สภาพแหล่งน้ำเกิดการเปลี่ยนแปลง		
สภาพแหล่งน้ำดีขึ้น	23	31
การพัฒนาการท่องเที่ยวทำให้สภาพแหล่งน้ำเกิดการเปลี่ยนแปลง		
สภาพแหล่งน้ำแย่ลง	50	69
การพัฒนาการท่องเที่ยวมีผลต่อจำนวนพืชพันธุ์ธรรมชาติ		
ไม่มี	56	47
มี	64	53
การพัฒนาการท่องเที่ยวทำให้จำนวนพืชพันธุ์ธรรมชาติเปลี่ยนแปลง		
จำนวนเพิ่มขึ้น	14	22
จำนวนลดลง	50	78
การพัฒนาการท่องเที่ยวมีผลต่อจำนวนสัตว์น้ำและสิ่งมีชีวิต		
ไม่มี	54	45
มี	66	55
การพัฒนาการท่องเที่ยวทำให้จำนวนสัตว์น้ำและสิ่งมีชีวิตเปลี่ยนแปลง		
จำนวนเพิ่มขึ้น	5	8
จำนวนลดลง	61	92

ที่มา: จากการออกแบบแบบสัมภาษณ์ (ธันวาคม 2551)

สำหรับความคิดเห็นต่อการเปลี่ยนแปลงของพืชพันธุ์ธรรมชาติในท้องถิ่น โดยเฉพาะต้นลำพูและต้นไม้อื่นๆ ที่ขึ้นอยู่ตามบริเวณริมน้ำนั้น ร้อยละ 53 ของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์เห็นว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวส่งผลต่อให้เกิดการลดลงของจำนวนพืชพันธุ์ธรรมชาติ โดยเฉพาะต้นลำพู ซึ่งร้อยละ 78 ของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ทั้งหมดมีความเห็นตรงกันว่าจำนวนพืชพันธุ์ธรรมชาติลดลง

อย่างชัดเจน ทั้งนี้ เนื่องจากการล่องเรือชมหิ่งห้อยของผู้ประกอบการบางรายที่รับ-ส่ง นักท่องเที่ยวเกินเวลาที่ทางราชการกำหนด เสียงดังของเรือยนต์ก่อให้เกิดความรำคาญแก่ครัวเรือนริมน้ำ บางส่วนเกิดความไม่พอใจ จึงตัดต้นลำพูทิ้ง ในทางตรงกันข้าม กลับมีผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ถึงร้อยละ 22 ที่เห็นว่าจำนวนพืชพันธุ์ธรรมชาติ มีจำนวนเพิ่มขึ้นเนื่องจากการรณรงค์ให้ปลูกต้นไม้ (โดยเฉพาะต้นลำพู) ของหน่วยราชการต่างๆ

ในส่วนของการเปลี่ยนแปลงของสัตว์น้ำและสิ่งมีชีวิตนั้น ร้อยละ 55 ของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์กล่าวว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสัตว์น้ำและสิ่งมีชีวิต โดยส่วนใหญ่ (ร้อยละ 92 ของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์) กล่าวตรงกันว่าสัตว์น้ำและสิ่งมีชีวิต โดยเฉพาะหิ่งห้อยมีจำนวนลดลงอย่างมาก โดยมีสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากการตัดต้นลำพูซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของหิ่งห้อย นอกจากนี้ยังเกิดจากการรบกวนจากนักท่องเที่ยวที่ใช้เรือยนต์เป็นพาหนะในการล่องเรือชมหิ่งห้อย ประกอบกับวงจรชีวิตของหิ่งห้อย จะวางไข่ในบริเวณเลนริมตลิ่งของลำน้ำซึ่งเมื่อมีปริมาณเรือมาก คลื่นที่เกิดขึ้นปะทะกับริมตลิ่งทำให้ไข่ของหิ่งห้อยถูกทำลายลง ส่วนสัตว์น้ำชนิดอื่นๆ เช่น กุ้ง หอย ปลาต่างๆ มีปริมาณลดลง โดยเฉพาะบริเวณคลองอัมพวา เนื่องจากถูกรบกวนจากเรือท่องเที่ยวที่มีการให้บริการตลอดวัน

2. สิ่งที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

ในส่วนของสิ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ พบว่า ครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 60 ของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ทั้งหมด) เห็นว่าปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้นจากกิจกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาท่องเที่ยวส่งผลโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม เนื่องจากการที่มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากเข้ามาในพื้นที่ เมื่อเกิดการบริโภคมากขึ้นก็ส่งผลให้ปริมาณขยะมากขึ้นตามไปด้วย นอกจากนี้ ร้อยละ 57 ของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์เห็นว่าจำนวนที่พื้กที่เพิ่มขึ้นในพื้นที่ตำบลอัมพวามีส่วนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม เพราะเมื่อมีที่พื้กเพิ่มมากขึ้นจะทำให้นักท่องเที่ยวพื้กในพื้นที่เพิ่มขึ้น ซึ่งการเพิ่มขึ้นของจำนวนนักท่องเที่ยว นอกจากจะทำให้มีปริมาณขยะเพิ่มขึ้นด้วยแล้ว นักท่องเที่ยวในที่พื้กบางแห่งยังส่งเสียงดังรบกวนบ้านเรือนที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียง และร้อยละ 49 เห็นว่า จำนวนยานพาหนะ ทั้งทางบกและทางน้ำที่เพิ่มจำนวนขึ้น จะทำให้สภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป อย่างไรก็ตาม ร้อยละ 51 ยังเห็นว่าจำนวนยานพาหนะไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เช่นเดียวกับ ร้อยละ 57 ที่เห็นว่าจำนวนนักท่องเที่ยวไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม (ตารางที่ 4.21)

ตารางที่ 4.21 สิ่งที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

สิ่งที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ	ไม่มี		มี	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนนักท่องเที่ยว	69	57	51	43
จำนวนที่พัก	51	43	69	57
จำนวนยานพาหนะ	61	51	59	49
ปริมาณขยะ	48	40	72	60

ที่มา: จากการออกแบบแบบสัมภาษณ์ (ธันวาคม 2551)

จากการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ศึกษา ลักษณะของประชากรตัวอย่าง การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน รูปแบบการตั้งถิ่นฐานและการย้ายถิ่นฐาน การเปลี่ยนแปลงอาชีพและแหล่งที่มาของรายได้ ในครัวเรือน อัตลักษณ์และข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคมและสภาพสังคมในชุมชน และการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นการพิสูจน์ว่าชุมชนตำบลอัมพวามีการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิต ในลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มของการเกิดกระบวนการเสื่อมถอยของสังคมเกษตรกรรม (De-agrarianization process) ตามแนวคิดในการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของ Bryceson ผลจากการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่าครัวเรือนในตำบลอัมพวาได้มีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตหลังจากการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อให้เข้ากับสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น โดยมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน รูปแบบของการตั้งถิ่นฐาน การประกอบอาชีพ อัตลักษณ์ทางสังคม และความเชื่อมโยงของสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตอันเนื่องมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยวตำบลอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลด้วยวิธีการออกแบบสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจำนวน 120 ครั้วเรือน การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบกับการสังเกตการณ์ภาคสนามและการอ่านรูปถ่ายทางอากาศ สามารถสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ ได้ดังนี้

1. การใช้ที่ดินและการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน และการย้ายถิ่นฐานของครั้วเรือนในตำบลอัมพวา

1.1 การใช้ที่ดินและการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน

ในภาพรวมลักษณะการใช้ที่ดินแบบชุมชนเกษตรกรรมหรือชุมชนชนบทของตำบลอัมพวาได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวอย่างเห็นได้ชัด โดยมีสิ่งบ่งชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว คือ มีการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมการใช้ที่ดินบนแปลงที่อยู่อาศัยเพื่อรองรับการท่องเที่ยว โดยแต่เดิมเป็นการใช้ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยเพียงประการเดียว แต่ในปัจจุบันมีการใช้ที่ดินในลักษณะของการใช้ที่ดินแบบผสมผสาน ได้แก่ การใช้พื้นที่ว่างในบริเวณที่อยู่อาศัยเป็นพื้นที่ให้บริการจอร์จนกท่องเที่ยว เพื่อเป็นรายได้เสริม หรือการแบ่งแปลงที่ดินที่เป็นที่อยู่อาศัยหรือแบ่งห้องในเขตอาคารเดิมเพื่อเปิดให้บริการเป็นที่พักนักท่องเที่ยวในลักษณะของโฮมสเตย์ หรือในบางกรณีที่เป็นพื้นที่ที่อยู่ในบริเวณตลาดน้ำอัมพวา มีการเปลี่ยนแปลงบ้านเป็นร้านค้าร่วมด้วย ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงโดยผู้อยู่อาศัยดั้งเดิมและผู้ถือครองรายใหม่ซึ่งมีทั้งผู้ที่เป็นเจ้าของที่ดินและผู้เช่าที่ดินซึ่งมีสัดส่วนสูงขึ้นมากในช่วงหลังจากการพัฒนาการท่องเที่ยว

ในส่วนของการใช้ที่ดินในแปลงที่ดินทำกินพบว่าการเปลี่ยนแปลงในด้านของการถือครองที่ดินมากกว่าในด้านการใช้ที่ดิน จากการออกแบบสัมภาษณ์ พบว่าครัวเรือนส่วนใหญ่ที่เคยถือครองที่ดินทำกินเพียง 1 แปลง มีจำนวนลดลง ในขณะที่ผู้ที่ไม่มีที่ดินทำกินเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้เป็นผลมาจากการซื้อขายที่ดินหลังจากการพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งในลักษณะแบ่งขาย และขายทั้งแปลง ในขณะที่กลุ่มที่มีฐานะปานกลางที่ถือครองที่ดินทำกินมากกว่า 1 แปลง กลับมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากการท่องเที่ยวทำให้มีรายได้ในครัวเรือนกลุ่มที่ได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวโดยตรงเพิ่มมากขึ้น

1.2 รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน

ผลจากการออกแบบสัมภาษณ์ประกอบกับการอ่านแผนที่ พบว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการตั้งถิ่นฐานของชุมชนตำบลอัมพวาอย่างเด่นชัด เนื่องจาก ในปัจจุบันชุมชนยังมีการตั้งถิ่นฐานแบบกระจุกตัวเป็นแนวยาว (linear settlement) ริมแม่น้ำและถนนสายหลักเช่นเดิม ทั้งนี้เนื่องจากเป็นชุมชนริมน้ำเก่าแก่ วิถีชีวิตในอดีตและปัจจุบันมีการพึ่งพาน้ำจากแหล่งน้ำทางธรรมชาติเพื่อการอุปโภค บริโภค และคลองยังถือว่าเป็นเส้นทางคมนาคมทางหลักอีกด้วย ซึ่งเป็นรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่คงเอกลักษณ์ดั้งเดิม และยังเป็นจุดเด่นประการหนึ่งที่ผลักดันให้เกิดการท่องเที่ยวขึ้น ในตำบลอัมพวา ดังนั้นสามารถกล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวไม่มีผลต่อรูปแบบการตั้งถิ่นฐานในตำบลอัมพวามากนัก สิ่งที่เปลี่ยนแปลง คือ การตั้งถิ่นฐานที่มีความหนาแน่นเพิ่มมากขึ้น

1.3 ลักษณะของการย้ายถิ่น

จากการที่ครัวเรือนส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตตำบลอัมพวาและไม่เคยย้ายถิ่นฐาน อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวได้ดึงดูดให้มีครัวเรือนใหม่ๆ อพยพเข้ามาสู่พื้นที่ชุมชนเพิ่มมากขึ้น โดยมีครัวเรือนประมาณร้อยละ 20 ที่มีการย้ายถิ่นมาจากภายในจังหวัดสมุทรสงครามและจากจังหวัดอื่นๆ ในภาคกลาง เพื่อเข้ามาประกอบอาชีพซึ่งมีทั้งการย้ายถิ่นฐานแบบถาวรและแบบชั่วคราว โดยเป็นการเดินทางมาประกอบอาชีพค้าขายของผู้ประกอบการร้านค้าบางส่วน ซึ่งจะเปิดร้านเฉพาะช่วงวันศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์ ซึ่งมีการจัดกิจกรรมตลาดน้ำยามเย็นเท่านั้น จึงถือได้ว่าการท่องเที่ยวในตำบลอัมพวาเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่ในชุมชนนี้ และในอนาคตมีแนวโน้มที่จะมีการย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในตำบลอัมพวามากขึ้นด้วย

2. การเปลี่ยนแปลงอาชีพ และแหล่งที่มาของรายได้ครัวเรือนในตำบลอัมพวา

การพัฒนาการท่องเที่ยวส่งผลให้ครัวเรือนในเขตชุมชนตำบลอัมพวามีการเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพจากแต่เดิมมีการประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นหลัก ในปัจจุบัน การท่องเที่ยวส่งผลให้ครัวเรือนจำนวนหนึ่งหันมาประกอบอาชีพหลักและอาชีพเสริมซึ่งเป็นอาชีพนอกภาคเกษตรเพิ่มขึ้นจากในอดีตถึงร้อยละ 22 ของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์โดยส่วนใหญ่เป็นการเพิ่มขึ้นของกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นผลมาจากการเพิ่มขึ้นของความต้องการในสินค้าอุปโภคบริโภค ของฝาก และของที่ระลึกต่างๆ จึงทำให้มีการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป สิ่งที่น่าประหลาดใจคือ มีการประกอบอาชีพเสริมเพิ่มขึ้นถึงกว่าหนึ่งเท่าตัว และการมีสัดส่วนของรายได้จากนอกภาคเกษตรจึงสูงถึงร้อยละ 60 ของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์นอกจากนั้น ครัวเรือนยังมีแหล่งที่มาของรายได้ที่มีความหลากหลายเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย จึงเห็นได้ว่าสาขาเกษตรมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของครัวเรือนในตำบลอัมพวาลดน้อยลง

3. การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางสังคม และลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในชุมชน

การพัฒนาการท่องเที่ยวนอกจากจะส่งผลให้ลักษณะการใช้ที่ดินและการประกอบอาชีพของครัวเรือนในชุมชนเกษตรดั้งเดิมมีการเปลี่ยนแปลงไปแล้ว ในด้านของอัตลักษณ์ทางสังคมของชุมชนตำบลอัมพวาก็มีการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ซึ่งสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงคือ มุมมองของครัวเรือนต่อความเป็น “ชุมชนเกษตรกรรม” และ การเป็น “เกษตรกร” จากการออกแบบสัมภาษณ์แม้จะพบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่ เห็นว่าชุมชนอัมพวายังคงเป็นชุมชนเกษตรกรรมเนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ของตำบลยังมีสภาพเป็นสวนผลไม้ แต่ในทางตรงกันข้าม สิ่งที่แสดงถึงความเปลี่ยนแปลงทางด้านความคิดของชุมชนต่อสังคมเกษตร คือ การที่ครัวเรือนที่เคยมีอาชีพเกษตรกรถึงร้อยละ 57 ของครัวเรือนที่ตอบแบบสัมภาษณ์ มีมุมมองว่าตนเองไม่มีความเป็น “เกษตรกร” อีกต่อไป เนื่องจากรายได้ในครัวเรือนส่วนใหญ่ไม่ได้มาจากในภาคเกษตรแล้ว นอกจากนี้ ครัวเรือนส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ลักษณะทางกายภาพของชุมชนอัมพวาซึ่งยังคงลักษณะวิถีชีวิตชุมชนริมน้ำซึ่งมีรูปแบบสถาปัตยกรรมของอาคารเป็นเอกลักษณ์สำคัญของชุมชนเป็นสิ่งที่มิผลทำให้ชุมชนตำบลอัมพวาพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของภาคกลางด้วย ในส่วนของความสัมพันธ์ทางสังคมและความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพสังคมในปัจจุบัน ส่วนใหญ่ไม่มีส่วนร่วมกับการจัดกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน อีกทั้งยังไม่เป็นสมาชิกของกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นในชุมชน และเห็นว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวได้ส่งผลกระทบต่อความสงบสุขในชุมชน รวมถึงก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในชุมชน มีการแข่งขัน

กันมากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มที่ทำการค้าขาย และมีครัวเรือนตัวอย่างเพียงเล็กน้อยที่มีความคิดเห็นว่าการ
ความสัมพันธ์ของชาวชุมชนมีทั้งดีขึ้นและแย่ลง

4. การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

หลังจากมีการพัฒนาการท่องเที่ยวขึ้นในตำบลอัมพวาได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับ
สภาพแวดล้อมทางกายภาพ โดยครัวเรือนส่วนใหญ่เห็นว่าสภาพแหล่งน้ำทางธรรมชาติได้มีการ
เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่แย่ลง เช่นเดียวกับจำนวนพืชพันธุ์ธรรมชาติ จำนวนสัตว์น้ำและจำนวน
สิ่งมีชีวิตที่ลดลง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่ครัวเรือนเห็นตรงกันว่าจะส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวใน
อนาคต คือ การลดลงอย่างมากของจำนวนหิ่งห้อย ในขณะที่ครัวเรือนบางส่วนเห็นว่าหลังการ
พัฒนาการท่องเที่ยวทำให้ภาครัฐและเอกชนหันมาใส่ใจสภาพแวดล้อมและจัดโครงการอนุรักษ์
ต่างๆส่งผลให้สภาพแวดล้อมดีขึ้น ซึ่งสิ่งที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ
ภายในตำบลอัมพวามากที่สุด คือ ปริมาณขยะ และจำนวนที่พนักท่องเที่ยงที่เพิ่มขึ้น

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับใช้ที่ดินและการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน รูปแบบการตั้งถิ่น
ฐาน และการย้ายถิ่นฐานของครัวเรือน การเปลี่ยนแปลงอาชีพและแหล่งที่มาของรายได้ครัวเรือน การ
เปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางสังคม และลักษณะความสัมพันธ์ของคนในชุมชน และการเปลี่ยนแปลง
สภาพแวดล้อมทางกายภาพ แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวส่งผลต่อวิถีชีวิตของครัวเรือนและ
ชุมชนตำบลอัมพวาที่มีการปรับเปลี่ยนในลักษณะที่ก้าวเข้าสู่กระบวนการเสื่อมถอยของสังคม
เกษตรกรรม (De-agrarianization process)

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย เรื่อง การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตอันเนื่องมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยวตำบล
อัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งปรากฏแนวโน้มของการเสื่อมถอยของการเป็นสังคมเกษตรซึ่ง
เป็นเอกลักษณ์อันนำมาซึ่งการพัฒนาการท่องเที่ยวของอัมพวา จึงอาจส่งผลในทางลบต่ออนาคต
ของการท่องเที่ยวของอัมพวาได้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรหาแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยว
เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของวิถีชีวิตครัวเรือนในสังคมเกษตรเช่นชุมชนอัมพวาแห่งนี้ ข้อเสนอแนะใน
ประเด็นที่เกี่ยวกับการใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน สามารถสรุปได้ดังนี้

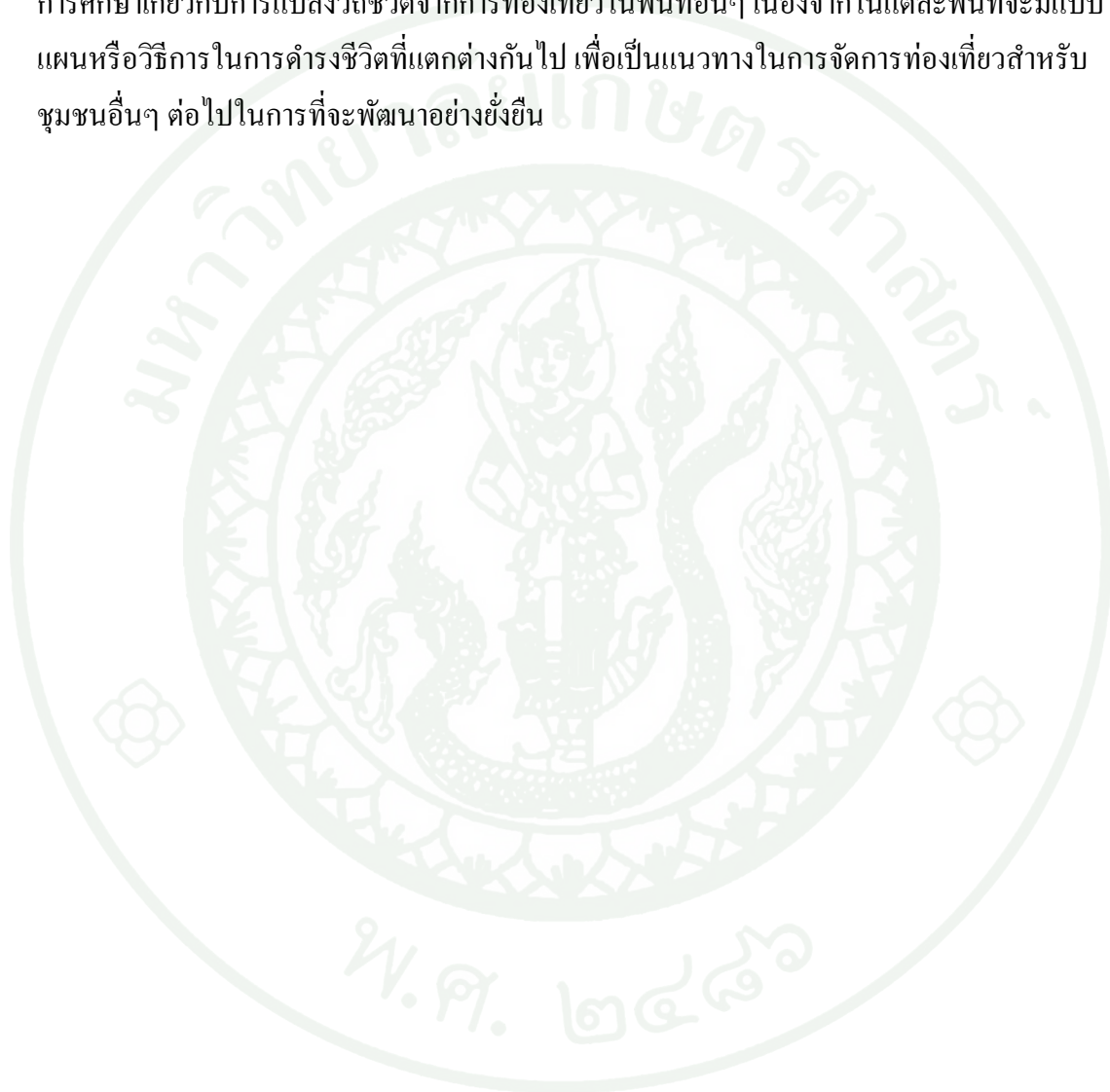
1. ด้านนโยบายและแผน จากแผนและนโยบายของทางจังหวัดและทางภาครัฐที่ได้

กำหนดให้จังหวัดสมุทรสงครามเป็นศูนย์กลางการพักผ่อนและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทางลำคลอง ซึ่งถือเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาที่สำคัญของจังหวัด นอกจากจะทำให้มีการขยายตัวของการท่องเที่ยวอย่างรวดเร็วแล้ว ยังส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจากเกษตรกรรมมาเป็นการใช้ที่ดินเพื่อวัตถุประสงค์ในการตอบสนองทางการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในพื้นที่ตำบลอัมพวา ดังนั้น องค์การส่วนท้องถิ่นควรมีการควบคุมให้มีการใช้ที่ดินให้เป็นไปตามผังเมืองรวม โดยการเพิ่มความเคร่งครัดในการออกใบอนุญาตการปลูกสร้างอาคารซึ่งสอดคล้องกับข้อกำหนดการใช้ที่ดินในแต่ละบริเวณ รวมทั้งต้องมีการติดตามว่ามีการใช้อาคารตามที่ขออนุญาตหรือไม่ โดยเฉพาะการนำที่ดินเกษตรกรรมมาสร้างที่พักให้นักท่องเที่ยว ทั้งนี้ เนื่องจากการพัฒนาการท่องเที่ยวจนเกินกว่าระดับการรองรับได้ของพื้นที่อาจส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอาชีพไปสู่การประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรเพิ่มขึ้น หรือเกิดสภาวะ “การเสื่อมถอยของสังคมเกษตรกรรม (De-agrarianization process)” ในที่สุด นอกจากนี้ ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่ทุกกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดแผนและการจัดการการท่องเที่ยวด้วย และควรเปิดช่องทางในการรับฟังและนำคำแนะนำจากภาคประชาสังคมที่มีความเข้าใจถึงปัญหาในพื้นที่อย่างแท้จริง เพื่อนำข้อมูลมาใช้เป็นกรอบในการกำหนดนโยบายควบคู่กับการดำเนินนโยบายของรัฐด้วย

2. ด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากอาชีพที่เกี่ยวข้องกับภาคการท่องเที่ยวมีรายได้ค่อนข้างแน่นอนและสูงกว่ารายได้จากภาคเกษตร จึงทำให้ในพื้นที่ตำบลอัมพวามีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงอาชีพเข้าสู่ภาคการท่องเที่ยวมากขึ้น ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการแนะนำเกี่ยวกับเทคโนโลยีการผลิต หรือการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรให้มีมูลค่าสูงขึ้นเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกร และมีแรงจูงใจในการทำเกษตรกรรมต่อไป รวมถึงควรมีการกระจายการท่องเที่ยวให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพิ่มขึ้น เช่น การท่องเที่ยวและเรียนรู้การทำสวนผลไม้ การเรียนรู้การทำน้ำตาลมะพร้าว เป็นต้น เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกร และค้าขายผลผลิตทางการเกษตรได้โดยตรง โดยไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง

3. ด้านสังคม สำหรับปัญหาด้านความขัดแย้งหรือความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่จะเป็นคนที่มีบ้านเรือนอยู่ริมน้ำและได้รับผลกระทบจากเรือ่น้ำเที่ยวทั้งในเรื่องของเสียงที่ดังรบกวนในช่วงเวลาพักผ่อน และความแรงของคลื่นจากเรือที่มาปะทะคลื่นทำให้คลื่นพัง ดังนั้นควรมีการกวดขันในเรื่องของเวลาที่ให้เรือวิ่งรับส่งนักท่องเที่ยวเพื่อให้ไม่รบกวนบ้านเรือนริมน้ำและลดการขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมท่องเที่ยวด้วย

สำหรับข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาในรายละเอียดในส่วนของการเปลี่ยนแปลงคุณภาพของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ หลังจากมีการท่องเที่ยวในตำบลอัมพวา เพื่อให้ทราบข้อมูลที่แท้จริงว่า การท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมมากน้อยเพียงใด เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่และแก้ไขปัญหาต่อไป และควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการแปลงวิถีชีวิตจากการท่องเที่ยวในพื้นที่อื่นๆ เนื่องจากในแต่ละพื้นที่จะมีแบบแผนหรือวิธีการในการดำรงชีวิตที่แตกต่างกันไป เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวสำหรับชุมชนอื่นๆ ต่อไปในการที่จะพัฒนาอย่างยั่งยืน

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2540. แหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงมโหรีและมโหรีวิจิตร.

กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2546. รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการนำร่อง
เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมคลองอัมพวา. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

ณรงค์ เส็งปรีชา. 2531. พื้นฐานวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

ทัศนีย์ ปัทมสนธิ์. 2542. วิถีชีวิตของชาวสวนมะม่วงในจังหวัดฉะเชิงเทรา. ภาคนิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการพัฒนาสังคม, สถาบันบัณฑิต
พัฒนบริหารศาสตร์.

เทศบาลตำบลอัมพวา. 2550. สถิติการใช้ประโยชน์ที่ดิน (Online). www.amphawa.go.th/index.php,
12 ธันวาคม 2552.

ธีรวดี จำเดิม. 2548. ผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนเวียงกุมกาม อำเภอสารภี จังหวัด
เชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการอุตสาหกรรม
การท่องเที่ยว, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

นพดล ภาคพรต. 2546. เอกสารชุดฝึกอบรมทางไกลหลักสูตรการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่าง
ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.

นิธิ ลิศนันท์. 2544. แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนริมน้ำคลองอัมพวา จังหวัด
สมุทรสงคราม. วิทยานิพนธ์การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผน
ผังเมือง, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นิติ เอียวศรีวงศ์. 2536. **ท่องเที่ยวบุญบังไฟในอีสาน: บุญบังไฟต้องรับใช้ชาวโยธธา ไม่ใช่ชาวโยธธา**รับใช้บุญบังไฟ. กรุงเทพมหานคร: มติชน.

บุญเรียง ขจรศิลป์. 2543. **วิธีวิจัยทางการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: หจก. พี. เอ็น. การพิมพ์.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2549. **การพัฒนาและการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเพรส แอนด์ ดีไซน์ จำกัด.

ปลอดประสพ สุรัสวดี. 2548. **การจัดการด้านการท่องเที่ยวจังหวัดตราด (Online)**.
www.trat.go.th/knowledge/know/handbook.doc, 12 ธันวาคม 2552.

พันธ์ทิพย์ จงโกธ. 2550. **การทำวิจัยเกี่ยวกับวิถีชีวิต: แนวคิด และวิธีการ**. เอกสารประกอบการบรรยายพิเศษ สาขาการใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

พิชญา โศตรชมภู. 2543. **รายงานศักยภาพการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อุทยานแห่งชาติภูกระดึง**.

ภราเชช พัทฒวิเชียร. 2539. **ความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) เพื่อดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องให้ความสำคัญในปัจจุบัน**. จุลสารการท่องเที่ยว เมษายน – มิถุนายน. ปีที่ 15(2): 4-7.

มณีวรรณ ผิวนุ่ม และ ปราบธนา จันทร์พันธุ์. 2547. **รวมบทความวิจัยการท่องเที่ยว ชุดโครงการนโยบายและแผนอุตสาหกรรมท่องเที่ยว 2547**. นนทบุรี: โรงพิมพ์ พี.เอส.พรินท์.

มนัส สุวรรณ. 2538. **นิเวศวิทยากับการพัฒนาเศรษฐกิจ**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

มินตรา ติรณปริชญ์. 2548. **การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบริเวณเทศบาลตำบลอัมพวาและพื้นที่ใกล้เคียง**. วิทยานิพนธ์การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนผังเมือง, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วรรณศิลป์ พีรพันธุ์ และคณะ. 2548. **แผนที่มรดกทางวัฒนธรรมชุมชนอัมพวา.**

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.

วิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์. 2529. **กรณีตัวอย่างการสร้างเงินสร้างงานจากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว.**

จุลสารการท่องเที่ยว มกราคม. ปีที่5(1): 24-29.

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. 2539. **โครงการดำเนินการเพื่อกำหนด**

นโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ. เอกสารประกอบการประชุมระดมความคิดเห็น ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร.

ศฤงฆ์ แสงอรุณ. 2550. **การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือเชิงนิเวศ (Ecotourism) (Online).**

www.dnp.go.th/npo/Html/Tour/Activity_Eco.html, 5 กันยายน 2550.

สันติชัย เอื้อจงประสิทธิ์. 2550. **การท่องเที่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจไทย. จุลสารวิชาการ**

**อิเล็กทรอนิกส์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (Online). www.tat.or.th,
23 ตุลาคม 2550.**

สุนันท์ธนา แสนประเสริฐ. 2540. **วิถีชีวิตของผู้ประกอบการค้าแผงลอยจำหน่ายอาหารในเขต**

เทศบาลเมืองลพบุรี. วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการพัฒนาสังคม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สุพล ศิริพรรณพร. 2538. **การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว: กรณีศึกษาบริเวณ**

ชายฝั่งทะเลเมืองระยอง. ภาควิชาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุรจิต ชिरเวทย์. 2548. **ถนนแม่กลอง. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ส.เอเชียเพรส (1989) จำกัด.**

สุรเชษฐ์ เศรษฐมาส และดรชนิ เอ็มพันธุ์. 2538. **แนวคิดพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์**

(Online). www.dnp.go.th/npo/Html/Tour/Activity_Eco.html, 5 กันยายน 2550.

สุวณี ทรัพย์พิบูลย์ผล. 2544. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชนปกากะญอ (กะเหรี่ยง) บ้านแม่กลางหลวงและบ้านอังก้าน้อย อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่. ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สำนักงานเกษตรอำเภออัมพวา. 2545. สถิติการเกษตร (Online). <http://amphawa.samutsongkhram.doae.go.th/kasetamphawa/>, 5 กันยายน 2550.

สำราญ สระอุณ. 2550. การดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Online). www.talung.net/sam/datalink/lh.html, 18 มกราคม 2551.

องค์การบริหารส่วนตำบลอัมพวา. 2551. รายงานการจัดเก็บข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานระดับหมู่บ้าน ตำบลอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม.

อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์. 2539. ชุมชน ทรัพยากร และการพัฒนาสิ่งแวดล้อม. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อภิญา จิตรวงค์นันท์. 2546. การท่องเที่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชนลำน้าว้า จังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

Bryceson, D. F. 1997. "De-agrarianization in sub-Saharan Africa: acknowledging the inevitable". In J. Rigg and S. Nattapoolwat. (eds.). **Embracing the Global in Thailand: Activism and Pragmatism in an Era of De- agrarianization**. UK: Pergamon press.

Jongkroy, P. 2006. **Transformation of Land Markets and Livelihood in the Peri-urban Areas of Bangkok Metropolis; Nonthaburi Province, Thailand**. Doctor of Natural Science Thesis in Development Geography, University of Copenhagen.

Murray, C. 2001. *Livelihoods Research: some conceptual and methodological issues*. UK: Chronic Poverty Research Centre.

Rakodi, C. and T. Lloyd-Jones. (eds.). 2002. **Urban Livelihood: A People-centred Approach to Reducing Poverty**. UK: Earthscan Publications Ltd.

Scoones, I. 1998. **Sustainable Rural Livelihoods a Framework for Analysis** (Online). www.ids.ac.uk/ids/bookshop/wp/w72.pdf, 18 มกราคม 2551

Tacoli, C. 2003. **The links between urban and rural development**. *Environment and Urbanization*. 15 (1): 3-12.

The International Fund for Agricultural Development. 2007. **Sustainable livelihoods approach** (Online). www.ifad.org/sla, January 18, 2008.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
ลักษณะของประชากรตัวอย่าง

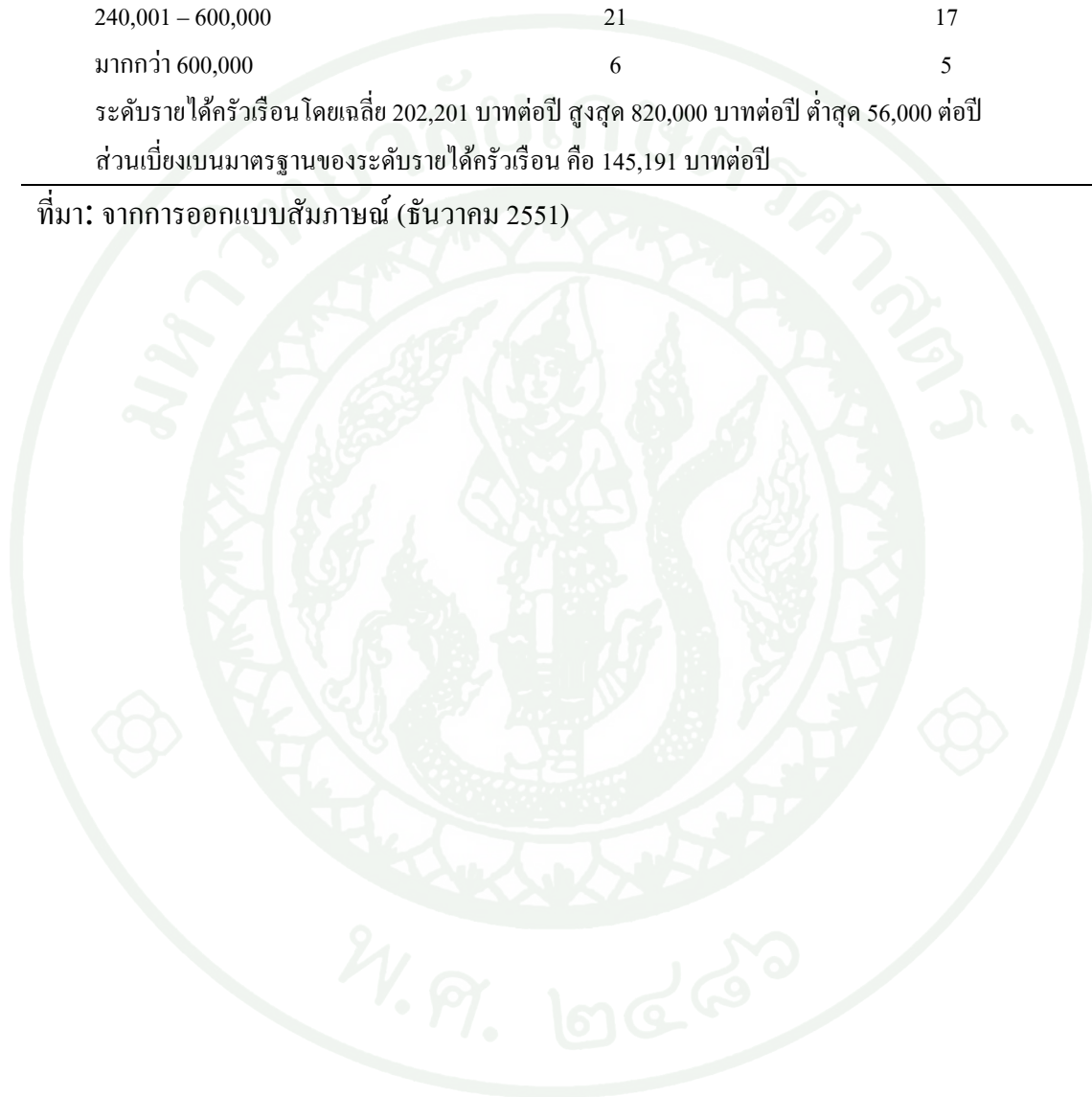
ตารางผนวกที่ ก1 ลักษณะทั่วไปของประชากรตัวอย่าง

ลักษณะของประชากร	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	68	57
หญิง	52	43
อายุ (ปี)		
น้อยกว่า 31	6	5
31 - 40	22	18
41 - 50	38	32
51 - 60	35	29
มากกว่า 60	19	16
อายุโดยเฉลี่ย 49 ปี สูงสุด 75 ปี ต่ำสุด 25 ปี		
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของอายุคนกลุ่มนี้ คือ 11 ปี		
ระดับการศึกษา		
ไม่ได้เรียนหนังสือ	3	3
ประถมศึกษา	56	46
มัธยมศึกษาตอนต้น	16	13
มัธยมศึกษาตอนปลาย / ปวช.	20	17
อนุปริญญา / ปวส.	7	6
ปริญญาตรี	16	13
สูงกว่าปริญญาตรี	2	2
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน		
น้อยกว่า 3 คน	25	21
3 - 5 คน	73	61
6 - 7 คน	19	15
มากกว่า 7 คน	3	3
จำนวนสมาชิกในครัวเรือนโดยเฉลี่ย 4 คน สูงสุด 8 คน ต่ำสุด 1 คน		
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของจำนวนสมาชิกในครัวเรือน คือ 2 คน		
ระดับรายได้ครัวเรือน (บาทต่อปี)		
ต่ำกว่า 60,000	2	2
60,000 - 120,000	37	31
120,001 - 180,000	40	33
180,001 - 240,000	14	12

ตารางผนวกที่ ก 1 (ต่อ)

ลักษณะของประชากร	จำนวน	ร้อยละ
ระดับรายได้ครัวเรือน (บาทต่อปี)		
240,001 – 600,000	21	17
มากกว่า 600,000	6	5
ระดับรายได้ครัวเรือนโดยเฉลี่ย 202,201 บาทต่อปี สูงสุด 820,000 บาทต่อปี ต่ำสุด 56,000 ต่อปี		
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับรายได้ครัวเรือน คือ 145,191 บาทต่อปี		

ที่มา: จากการออกแบบแบบสัมภาษณ์ (ธันวาคม 2551)

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตจากการพัฒนาการท่องเที่ยว ตำบลอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

Livelihood Changes by Tourism Development in Tambon Amphawa, Changwat Samut Songkhram

ชื่อผู้วิจัย: นางสาวทรงลักษณ์ ตันติพรวนิชกุล, นิสิตปริญญาโท
สาขาการใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
(ชุดที่ 1 : สำหรับหัวหน้าครัวเรือน)

ส่วนที่ 1 ข้อมูลผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

1. ชื่อผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ (นาย/นาง/นางสาว).....อายุ.....ปี
2. ระดับการศึกษา

☐ ไม่ได้เรียนหนังสือ	☐ ประถมศึกษา	☐ มัธยมศึกษาตอนต้น
☐ มัธยมศึกษาตอนปลาย	☐ อนุปริญญา	☐ ปริญญาตรี
☐ สูงกว่าปริญญาตรี	☐ อื่นๆ ระบุ.....	
3. ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของที่ตั้งบ้านเรือน

☐ 1. ติดแม่น้ำ ลำคลอง ระบุ.....
☐ 2. ติดถนนสายหลัก ระบุ.....
☐ 3. ติดถนนสายรอง คือ.....แยกจากถนนสายหลัก.....
☐ 4. อยู่ใกล้ศูนย์กลางชุมชน.....
☐ 5. อื่นๆ ระบุ.....
4. สมาชิกในครัวเรือน จำนวน.....คน
5. การตั้งถิ่นฐานของครอบครัว

☐ เกิดที่นี่ (ข้ามไปตอบข้อ 7)
☐ ย้ายถิ่นฐานมา ระบุ..... (ตอบข้อ 6)
6. สาเหตุที่ย้าย

☐ หาที่ทำกิน	☐ ย้ายตามคู่สมรส	☐ อื่นๆ ระบุ.....
-------------------------------------	---	--

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพ การเปลี่ยนแปลงอาชีพและแหล่งที่มาของรายได้ในครัวเรือน

7. หลังการพัฒนาการท่องเที่ยวในตำบลอัมพวา ในปี พ.ศ.2546 ท่านได้มีการเปลี่ยนแปลงอาชีพ หรือไม่

ไม่มี (ตอบข้อ 11.)

มี (ตอบข้อ 11. และ 12.)

8. อาชีพและรายได้ของสมาชิกครัวเรือนในปัจจุบัน

สถานะในครัวเรือน	อายุ	ระดับการศึกษา	สถานภาพ	ปัจจุบัน			
				อาชีพหลักของสมาชิกครัวเรือน	รายได้ (บาท/ปี)	อาชีพเสริมของสมาชิกครัวเรือน	รายได้ (บาท/ปี)
1. หัวหน้าครัวเรือน							
2.							
3.							
4.							
5.							
6.							
7.							
8.							

9. อาชีพและรายได้ของสมาชิกครัวเรือนในอดีต (ก่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวในตำบลอัมพวา ในปี พ.ศ.2546)

สถานะในครัวเรือน	อายุ	ระดับการศึกษา	อดีต			
			อาชีพหลักของสมาชิกครัวเรือน	รายได้ (บาท/ปี)	อาชีพเสริมของสมาชิกครัวเรือน	รายได้ (บาท/ปี)
1. หัวหน้าครัวเรือน						
2.						
3.						
4.						
5.						
6.						
7.						
8.						

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการเงินของครัวเรือน

10. ในปัจจุบัน ท่านมีการออม หรือไม่

- ไม่มีการออม
- มี โดยวิธี.....

11. ท่านเคยกู้เงินหรือไม่

ไม่เคย

เคย

	ปัจจุบัน	อดีต
11.1 แหล่งเงินกู้ของท่านมาจาก	☐ ธนาคาร ระบุ..... ☐ ญาติ ☐ คนรู้จัก ☐ อื่นๆ ระบุ.....	☐ ธนาคาร ระบุ..... ☐ ญาติ ☐ คนรู้จัก ☐ อื่นๆ ระบุ.....
11.2 วัตถุประสงค์ของการกู้เงิน		

ส่วนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินและการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน

12. ท่านมีที่ดิน จำนวน แปลง เป็นที่อยู่อาศัย..... ไร่ เป็นที่ดินทำกิน ไร่

13. การใช้ประโยชน์ที่ดินและการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน

แปลงที่	ช่วงเวลา	ที่ตั้ง (ระยะทาง ห่างจากที่อยู่ อาศัย)	ขนาด (ไร่)	ลักษณะการ ถือครอง	การได้มา ของที่ดิน	ปีที่เข้ามาทำ ประโยชน์	การใช้ประโยชน์ที่ดิน		
							ประเภท การใช้ที่ดิน	แรงงาน (ในครัวเรือน/จ้าง)	การเปลี่ยนแปลง การใช้ที่ดิน
1. ที่อยู่อาศัย	ปัจจุบัน								☐ ไม่มี ☐ มีระบุ.....
	อดีต								☐ ไม่มี ☐ มีระบุ.....
2. ที่ทำกิน 2.1 แปลงที่ 1	ปัจจุบัน								☐ ไม่มี ☐ มีระบุ.....
	อดีต								☐ ไม่มี ☐ มีระบุ.....
2.2 แปลงที่ 2	ปัจจุบัน								☐ ไม่มี ☐ มีระบุ.....
	อดีต								☐ ไม่มี ☐ มีระบุ.....
2.3 แปลงที่ 3	ปัจจุบัน								☐ ไม่มี ☐ มีระบุ.....
	อดีต								☐ ไม่มี ☐ มีระบุ.....

14. ปัจจุบันท่านมีที่ดินให้ผู้อื่นเช่าทำกิน หรือไม่

ไม่มี

มี จำนวน แปลง ระบุขนาดถือครอง แปลงที่ 1 จำนวน.....ไร่ แปลงที่ 2 จำนวน.....ไร่ แปลงที่ 3 จำนวน.....ไร่

15. ปัจจุบันท่านมีที่ดินที่ไม่ได้ทำประโยชน์ หรือไม่

ไม่มี

มี จำนวน แปลง ระบุขนาดถือครอง แปลงที่ 1 จำนวน.....ไร่ แปลงที่ 2 จำนวน.....ไร่ แปลงที่ 3 จำนวน.....ไร่

สาเหตุที่ไม่ได้ทำประโยชน์

ส่วนที่ 5 ข้อมูลด้านการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรธรรมชาติ

16. ท่านคิดว่าสภาพแหล่งน้ำธรรมชาติในพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ อย่างไร (หลังจากการพัฒนา ต.อัมพวาเป็นแหล่งท่องเที่ยว)

ไม่มี

มี ดีขึ้น แย่ลง.....

17. ท่านมีความเห็นอย่างไร ต่อการเปลี่ยนแปลงของพืชพันธุ์ธรรมชาติในเขตตำบลอัมพวา ก่อนและหลังการพัฒนา ตำบลอัมพวาเป็นแหล่งท่องเที่ยว

.....
.....

18. ท่านมีความเห็นอย่างไร ต่อการเปลี่ยนแปลงของสัตว์น้ำและสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ในเขตตำบลอัมพวา ก่อนและหลังการพัฒนา ตำบลอัมพวาเป็นแหล่งท่องเที่ยว

.....
.....

19. ท่านคิดว่าหลังการพัฒนา ต.อัมพวาเป็นแหล่งท่องเที่ยว มีปัญหาใดบ้างที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรธรรมชาติ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ ปริมาณขยะ	☐ จำนวนที่พัก/ โฮมสเตย์ ที่เพิ่มขึ้น
☐ ปริมาณนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว	☐ อื่นๆ ระบุ.....
☐ จำนวนยานพาหนะที่เพิ่มขึ้นทั้งทางบกและทางน้ำ	

ส่วนที่ 6 ข้อมูลเกี่ยวกับอัตลักษณ์ และความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

20. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อสภาพของชุมชนอัมพวาในปัจจุบัน

☐ ยังคงเป็นชุมชนเกษตรกรรม	☐ ไม่มีลักษณะเด่นของการเป็นชุมชนเกษตรกรรมอีกต่อไป

21. สำหรับตัวท่าน ท่านยังมองตัวเองว่าเป็น “เกษตรกร” หรือไม่ เพราะเหตุใด

☐ ยังคงเป็นเกษตรกร เนื่องจาก.....
☐ ไม่คิดว่าเป็นเกษตรกรแล้ว เนื่องจาก.....

22. ท่านคิดว่าเอกลักษณ์ของชุมชนอัมพวาที่ทำให้เกิดการพัฒนาด้านท่องเที่ยวมีอะไรบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ รูปแบบสถาปัตยกรรมของที่อยู่อาศัย	☐ วิถีชีวิตริมน้ำ
☐ การประกอบอาชีพทางการเกษตร	☐ ความมีน้ำใจของคนในชุมชน
☐ อื่นๆ ระบุ.....	

23. ครอบครัวของท่านได้มีส่วนร่วมกิจกรรมต่างๆที่จัดขึ้นในชุมชนอัมพวาหรือไม่ อย่างไร

.....

24. ครอบครัวของท่านเป็นสมาชิกของกลุ่มในชุมชนใดหรือไม่

- ไม่เป็น เพราะ.....
- เป็นสมาชิกของกลุ่ม..... เมื่อปี.....

25. ท่านคิดว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวมีผลต่อความสงบสุข หรือความขัดแย้งในชุมชนหรือไม่ อย่างไร

- ไม่มี ระบุ.....
- มี ระบุ.....

26. ท่านคิดว่าการพัฒนาการท่องเที่ยว มีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของชาวชุมชนอัมพวาหรือไม่ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ไม่เปลี่ยนแปลง
- เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ระบุ.....
- เปลี่ยนแปลงไปในทางที่แย่ลง ระบุ.....

27. การพัฒนาการท่องเที่ยวมีผลให้เกิดปัญหาในการดำรงชีวิตของท่าน ครอบครัว และสมาชิกในครัวเรือน หรือไม่ อย่างไร

.....

.....

ท่านมีข้อคิดเห็นอื่นๆ เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวในตำบลอัมพวาอย่างไร โปรดระบุเป็นข้อๆ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ค
แบบสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐ

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตจากการพัฒนาการท่องเที่ยว ตำบลอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

Livelihood Changes by Tourism Development in Tambon Amphawa, Changwat Samut Songkhram

ชื่อผู้วิจัย: นางสาวทรงลักษณ์ ตันติพรวนิชกุล, นิสิตปริญญาโท
สาขาการใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
(ชุดที่ 2 : สำหรับผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐ)

วัตถุประสงค์ของการออกแบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยประกอบการทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม แหล่งท่องเที่ยว รวมไปถึงสภาพปัญหาในพื้นที่

รายละเอียดของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ- สกุล.....ตำแหน่ง.....

หน่วยงาน.....

วันที่ให้สัมภาษณ์.....

1. โครงการ / กิจกรรมด้านการท่องเที่ยวที่ท่านรับผิดชอบในพื้นที่ มีอะไรบ้าง

.....
.....

2. พื้นที่ในความรับผิดชอบของท่านมีความพร้อมในการรองรับด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และการคมนาคมที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง

.....
.....

3. ประชาชนในชุมชนของท่านมีการรวมกลุ่มและมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว หรือไม่อย่างไร

.....
.....

4. การเปลี่ยนแปลงด้านสังคมที่เป็นผลมาจากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของท่านมีหรือไม่ อย่างไร

() ดี

() ไม่ดี แนวทางแก้ไข (ระบุ)

.....

5. การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจที่เป็นผลมาจากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของท่านมีหรือไม่ อย่างไร

() ดี

() ไม่ดี แนวทางแก้ไข (ระบุ)

6. การเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมที่เป็นผลมาจากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของท่านมีหรือไม่ อย่างไร

() ดี

() ไม่ดี แนวทางแก้ไข (ระบุ)

7. การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในการที่จะอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีมากน้อยเพียงใด มีปัญหาขัดแย้งหรือไม่

.....

.....

ภาคผนวก ง
เทศบัญญัติเทศบาลตำบลอัมพวา

เทศบัญญัติเทศบาลตำบลอัมพวา

เรื่อง กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง หรือตัดแปลงอาคารบางชนิด หรือบางประเภทในท้องที่เทศบาลตำบลอัมพวา พ.ศ.2546

โดยที่เป็นการสมควรตราเทศบัญญัติเทศบาลตำบลอัมพวา ว่าด้วยกำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง หรือตัดแปลงอาคารบางชนิด หรือบางประเภท ในท้องที่เทศบาลตำบลอัมพวา อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.2522 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2543 และมาตรา 60 แห่งพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ.2496 แก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติเทศบาล (ฉบับที่ 11) พ.ศ.2543 เทศบาลตำบลอัมพวา โดยความเห็นชอบของสภาเทศบาลตำบลอัมพวา จึงตราเทศบัญญัติขึ้นไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 เทศบัญญัตินี้เรียกว่า “เทศบัญญัติตำบลอัมพวา เรื่องกำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง หรือตัดแปลงอาคารบางชนิดหรือบางประเภท ในท้องที่เทศบาลตำบลอัมพวา พ.ศ.2546”

ข้อ 2 เทศบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับนับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

ข้อ 3 ในเทศบัญญัตินี้

(ก) “บริเวณที่ 1” หมายความว่า บริเวณที่อยู่ภายในระยะ 18 เมตร จากริมฝั่งคลองอัมพวา ยกเว้นพื้นที่ฝั่งตะวันออกเฉียงใต้ของคลองระหว่างท่าเทียบเรือกับสะพานเดชาติศร และพื้นที่ฝั่งใต้ของคลองระหว่างทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 325 กับคลองจางวาง

(ข) “บริเวณที่ 2” หมายความว่า บริเวณที่อยู่ภายในระยะ 18 เมตร จากริมฝั่งคลองบาง จาก ระหว่างบริเวณที่ 1 กับถนนประชาอุทิศ

(ค) “บริเวณที่ 3” หมายความว่า บริเวณที่อยู่ภายในระยะ 18 เมตร จากริมฝั่งคลองอัมพวา ด้านใต้ระหว่างทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 325 กับคลองจางวาง
ทั้งนี้ตามแผนที่ท้ายเทศบัญญัตินี้

ข้อ 4 ห้ามมิให้บุคคลใดก่อสร้าง หรือตัดแปลงอาคารอื่นใดในบริเวณที่ 1 บริเวณที่ 2 และบริเวณที่ 3 เว้นแต่

(ก) บริเวณที่ 1 และบริเวณที่ 2 : อาคารที่มีความสูงไม่เกิน 4.5 เมตร ซึ่งมีหลังคาทรงจั่ว หรือทรงปั้นหยา หรือทรงสถาปัตยกรรมไทย และใช้วัสดุผนังหลังคาสีขาว หรือสีเทา หรือสีฟ้า หรือสีน้ำตาล หรือสีน้ำตาลแดง หรือสีอิฐ

(ข) บริเวณที่ 3 : อาคารที่มีความสูงไม่เกิน 7.5 เมตร ซึ่งมีหลังคาทรงจั่ว หรือทรงปั้นหยาหรือทรงสถาปัตยกรรมไทย และให้อาคารมีระยะห่างจากเขตที่ดินด้านข้างไม่น้อยกว่า 2 เมตร หรือมีระยะระหว่างอาคารห่างกันไม่น้อยกว่า 4 เมตร

ทั้งนี้การวัดความสูงอาคารให้วัดจากระดับถนนหรือทางเท้าใกล้ที่สุดถึงส่วนที่สูงที่สุดของอาคาร อาคารที่มีหลังคาทรงจั่ว หรือทรงสถาปัตยกรรมไทยให้วัดความสูงจากระดับถนน หรือทางเท้าใกล้ที่สุดถึงยอดผนัง หรือยอดฝาด้านที่สูงที่สุดของชั้นที่สูงที่สุด ป้ายที่เป็นอาคารให้วัดความสูงจากระดับถนน หรือทางเท้าใกล้ที่สุดถึงส่วนที่สูงที่สุดของป้าย

ข้อ 5 เทศบัญญัตินี้มิให้ใช้บังคับแก่การก่อสร้างเขื่อน สะพาน บันไดทำน้ำ ทางหรือท่อระบายน้ำ รั้วหรือกำแพง

ข้อ 6 อาคารที่ก่อสร้างมาก่อน หรือหลังวันที่เทศบัญญัตินี้ใช้บังคับห้ามมิให้ตัดแปลงอาคาร เว้นแต่การตัดแปลงอาคารนั้นไม่ขัดกับ ข้อ 4 หรือเป็นการซ่อมแซมอาคารเพื่อให้อาคารสภาพเดิม หรือเป็นการตัดแปลงอาคาร เพื่อให้สอดคล้องกับเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของท้องถิ่นตามแนวทางหรือคู่มือที่เทศบาลตำบลอัมพวา กำหนด หรือเป็นการตัดแปลงภายในตัวอาคาร โดยไม่เปลี่ยนแปลงสภาพภายนอกอาคาร

ข้อ 7 อาคารที่ได้รับอนุญาตให้ก่อสร้าง หรือตัดแปลงก่อนวันที่เทศบัญญัตินี้ใช้บังคับ และยังก่อสร้างหรือตัดแปลงไม่แล้วเสร็จ ให้ดำเนินการตามที่ได้รับอนุญาตต่อไปได้

ข้อ 8 ให้นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลอัมพวารักษาการตามเทศบัญญัตินี้
หมายเหตุ : เหตุผลในการประกาศใช้เทศบัญญัติฉบับนี้ เนื่องจากปัจจุบันบริเวณริมฝั่งคลองอัมพวา และคลองบางจาก เริ่มมีการก่อสร้างอาคาร และตึกแถวสมัยใหม่ ซึ่งมีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมไม่

สอดคล้องกับสถาปัตยกรรมดั้งเดิมริมน้ำที่มีเอกลักษณ์ และคุณค่าของท้องถิ่น ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม และภูมิทัศน์ของคลอง เพื่อประโยชน์แห่งการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การผังเมือง สถาปัตยกรรม และความเป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงาม สมควรกำหนดมาตรการควบคุมการก่อสร้างริมคลองอัมพวา จึงจำเป็นต้องตราเทศบัญญัตินี้

ประวัติการศึกษา และการทำงาน

ชื่อ –นามสกุล	นางสาวทรงลักษณ์ ตันติพรวนิชกุล
วัน เดือน ปี ที่เกิด	วันที่ 15 เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2520
สถานที่เกิด	จังหวัดสมุทรสงคราม
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2544 ศิลปศาสตรบัณฑิต (ภูมิศาสตร์) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ตำแหน่งปัจจุบัน	เจ้าหน้าที่ระบบงานคอมพิวเตอร์
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและ สหกรณ์

